

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
„ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ”
МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ

МАТЕРІАЛИ

***ЩОРІЧНОЇ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ***

„ЗАПОРІЗЬКІ ПРАВОВІ ЧИТАННЯ”

(06 травня 2019 року)

Запоріжжя 2019

УДК 34(477)(043)(063)

Редакційна колегія:

Бондар Олександр Григорович – Перший проректор Запорізького національного університету, доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільного права;

Коломоєць Тетяна Олександрівна – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент АПрНУ, Заслужений юрист України, декан юридичного факультету Запорізького національного університету;

Верлос Наталя Володимирівна – заступник декана з навчальної роботи юридичного факультету Запорізького національного університету, кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного та трудового права;

Пелех Ія Василівна – заступник декана з наукової роботи юридичного факультету Запорізького національного університету, кандадат юридичних наук, доцент кафедри конституційного та трудового права;

Пирожкова Юлія Володимирівна – доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри кримінального права та правосуддя.

Запорізькі правові читання: матеріали Щорічної міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 06 травня 2019 року / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. Запоріжжя: ЗНУ, 2019. Ч. 2 : Доповіді майбутніх науковців. 69 с.

У збірнику представлено стислий виклад доповідей і повідомлень, поданих на Щорічну міжнародну науково-практичну конференцію „Запорізькі правові читання”, яка відбулася на базі юридичного факультету Запорізького національного університету 06 травня 2019 року.

© Запорізький національний університет, 2019

Щорічна міжнародна науково-практична конференція

ЗМІСТ

ДОПОВІДІ МАЙБУТНІХ НАУКОВЦІВ

Гринь Я.А., Омелянчик С.В. Дисциплінарні стягнення, порядок та умови їх застосування.....	5
Гутник Є.С., Серeda А.М. Засади австро-угорського кримінального законодавства на західноукраїнських землях (друга половина XVIII ст. – початок. XX ст.).....	8
Даниленко В.С., Омелянчик С.В. Загальна характеристика правового статусу працівника, як суб'єкта трудових правовідносин.....	12
Джос І. Ю., Єна І.В. Властивості доказів у кримінальному процесі України	15
Єсаян Е.А., Омелянчик С.В. Загальна характеристика припинення трудового договору	16
Комар А.Г., Удовика Л.Г. Національні правові системи держав світу в умовах глобалізаційних процесів	18
Кривонос В.В., Єна І.В. Процесуальні особливості досудового розслідування злочинів за законодавством Федеративної Республіки Німеччини.....	20
Кумер А.В., Алімов К.О. Експерт с питань права : процесуальний статус в цивільно-процесуальному законодавстві	22
Кумер А.В., Єна І.В. Особливості правового статусу неповнолітнього у кримінальному провадженні	24
Ланг В.І., Омелянчик С.В. Особливості режимів робочого часу за трудовим законодавством України	26
Ларченко С., Омелянчик С.В. Сучасний стан реалізації права на відпочинок в Україні	30
Мишевська Н.М., Єна І.В. Процесуальні особливості участі педагога у провадженні допиту неповнолітніх та малолітніх осіб у кримінальному процесі.....	32
Опришко Т.В., Єна І.В. Проблемні питання збирання доказів при розслідуванні вбивств на замовлення в Україні.....	34
Опришко Т.В., Алімов К.О. Роль адвоката в цивільному процесі України	36
Панкратова Д.О., Щипанова О.О. Проблемні питання правового регулювання застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині.....	38
Пасечник В.М., Щипанова О.О. Проблемні аспекти правового регулювання права на донорство крові.....	41
Пирожкова А.Є., Войтович Є.М. Українська мова як компонент професійної культури юриста	43

Родіна А.С., Шеховцова Л.І. Крайня необхідність як обставина, що виключає злочинність діяння вчиненого медичним працівником при здійсненні професійної діяльності.....	45
Свіденко А.О., Плутицька К.М. Домашнє насильство як детермінанта жіночої злочинності.....	48
Сімонян Я.Н., Плутицька К.М. Закордонний досвід запобігання злочинності неповнолітніх.....	50
Федоренко А.А., Шеховцова Л.І. Обмежувальні заходи, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство як новела українського кримінального законодавства	53
Федоренко А.А., Щипанова О.О. Правомірне обмеження права на недоторканність житла: цивільно-правовий аспект	56
Холодій Л.О., Шеховцова Л.І. Випадок (казус) у кримінальному праві.....	59
Холодій Л.О., Щипанова О.О. Проблемні аспекти реалізації права на паліативну допомогу	63
Чеченко К.О., Сінельнік Р.В. Загальні засади та порядок проведення кваліфікаційного оцінювання судді (кандидата на посаду судді) в Україні.....	66

ДОПОВІДІ МАЙБУТНІХ НАУКОВЦІВ

Дисциплінарні стягнення, порядок та умови їх застосування

Гринь Я.А., студентка

Науковий керівник:

Омельянчик С.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

На сьогодні багато випадків, коли на практиці застосування до окремих працівників таких методів забезпечення трудової дисципліни, як виховання, переконання та заохочення, не дає бажаних результатів. У таких випадках застосовується метод примусу шляхом застосування різних заходів дисциплінарного впливу. А саме коли в країні відбувається масове закриття підприємств, зменшення кількості робочих місць на великих підприємствах, оптимізації праці, питання дисциплінарних стягнень набувають суттєвої актуальності як для роботодавця так і для робітника.

Отже, будь-яка дисциплінарна відповідальність настає в результаті дисциплінарного проступку у формі дисциплінарного стягнення.

Дисциплінарний проступок – це протиправна дія чи бездіяльність працівника, що порушує встановлений на підприємстві, в установі, організації внутрішній трудовий розпорядок.

Дисциплінарне стягнення – це невігідні наслідки, що покладаються на працівника за невиконання або неналежне виконання ним трудових обов'язків [1, с. 258].

Дослідженням правових питань застосування дисциплінарних стягнень займалися такі вчені: С.Я. Вавженчук, Л.А. Сироватська, О.С. Заржицький, В.І. Щербина, В.С. Венедіктов.

Обов'язки працівника прописуються у декількох внутрішніх документах. Посадові обов'язки працівника відображаються в посадовій інструкції. Також роботодавець визначає вимоги і до дисципліни праці (вчасно приходити на роботу, своєчасно виконувати розпорядження керівників). У разі, якщо працівник допустив дисциплінарний проступок, роботодавець може застосувати дисциплінарне стягнення.

Згідно зі ст. 21 КЗпП працівник зобов'язаний виконувати роботу, визначену трудовим договором, із підпорядкуванням внутрішньому трудовому розпорядку, а також, відповідно до ст. 139 цього Кодексу, він повинен:

- працювати чесно і сумлінно;
- своєчасно і точно виконувати розпорядження роботодавця;
- додержуватися трудової і технологічної дисципліни, вимог нормативних актів про охорону праці;
- дбайливо ставитися до майна власника, з яким укладено трудовий договір [2, с. 105].

Таким чином загальні вимоги щодо трудових обов'язків, які повинен виконувати працівник, прописані у КЗпП. Детальніше їх фіксують у Правилах внутрішнього трудового розпорядку. Конкретні трудові обов'язки працівника закріплюються при укладенні з ним трудового договору, а також у посадовій інструкції, технічних правилах, положенні про дисципліну, наказах (розпорядженнях) роботодавця тощо, з якими працівника, якого приймають на роботу, мають ознайомити під підпис.

При цьому, порушенням трудової дисципліни вважається невиконання або неналежне виконання з вини працівника покладених на нього трудових обов'язків. Якщо працівник неналежно виконав роботу чи завдання, не передбачені трудовим договором або посадовою інструкцією, то це не вважають порушенням. Працівник відповідає за свої проступки перед роботодавцем (органом, якому надано право приймати на роботу, обирати, затверджувати або призначати на посаду). Роботодавець приймає рішення: застосовувати до працівника заходи дисциплінарного стягнення чи ні. Застосування таких заходів є правом, а не обов'язком роботодавця [3, с. 57].

Замість дисциплінарного стягнення роботодавець може передати питання про порушення трудової дисципліни на розгляд трудового колективу чи його органу (ст. 152 КЗпП). Рішенням трудового колективу чи його органу (наприклад, товариського суду) до порушників трудової дисципліни можуть застосовуватися заходи громадського стягнення або впливу. До заходів громадського стягнення належать, наприклад, товариське зауваження або громадська догана. Громадські стягнення враховуються разом з дисциплінарними при звільненні на підставі п. 3 ст. 40 КЗпП.

Загальний вид дисциплінарної відповідальності передбачено ст. 147 КЗпП. Так, за порушення трудової дисципліни до працівника може застосовуватися лише один із заходів дисциплінарного стягнення: догана або звільнення. При цьому за кожне порушення трудової дисципліни може бути застосовано лише одне дисциплінарне стягнення (ст. 149 КЗпП). Якщо роботодавець вже застосував до працівника таке дисциплінарне стягнення, як догана, то він не може за цей же проступок його звільнити. При використанні звільнення як заходу дисциплінарного стягнення роботодавець одночасно не може винести догану працівнику за те саме дисциплінарне порушення.

У законодавстві про працю немає обмежень щодо підстав та періодичності застосування догани як дисциплінарного стягнення. Догана може застосовуватися до працівника за порушення правил трудової дисципліни, установлених Правилами внутрішнього трудового розпорядку, колективним або трудовим договором, посадовою інструкцією працівника. Ознакою порушення трудової дисципліни є наявність проступку в діях працівника або його бездіяльність.

Звільнення як захід дисциплінарного стягнення застосовують за:

- п. 3 ст. 40 КЗпП систематичне невиконання працівником без поважних причин обов'язків, покладених на нього трудовим договором або Правилами внутрішнього трудового розпорядку, якщо до працівника раніше застосовувалися заходи дисциплінарного чи громадського стягнення,
- п. 4 ст. 40 КЗпП прогул (у тому числі відсутність на роботі більше трьох годин протягом робочого дня) без поважних причин,
- п. 7 ст. 40 КЗпП появу на роботі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп'яніння,
- п. 8 ст. 40 КЗпП вчинення за місцем роботи розкрадання (у тому числі дрібного) майна власника, встановленого вироком суду, що набрав законної сили, чи постановою органу, до компетенції якого входить накладення адміністративного стягнення або застосування заходів громадського впливу,
- п. 1 ст. 41 КЗпП одноразове грубе порушення трудових обов'язків керівником підприємства, установи, організації всіх форм власності (філіалу, представництва, відділення та іншого відокремленого підрозділу), його заступниками, головним бухгалтером підприємства, установи, організації всіх форм власності, його заступниками, а також службовими особами органів доходів і зборів (органи фіскальної служби), яким присвоєно спеціальні звання, і службовими особами центральних органів виконавчої влади, що реалізують державну політику у сферах державного фінансового контролю та контролю за цінами.

При цьому, роботодавець зобов'язаний не лише керуватися загальними вимогами до порядку застосування дисциплінарних стягнень, передбаченими ст. 147–152 КЗпП, а й виконувати обмеження, установлені для випадків розірвання трудового договору з ініціативи власника чи уповноваженого ним органу з категоріями працівників, з якими розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця має особливості (ч. 3 ст. 184 і ст. 186¹ КЗпП).

Ч. 2 ст. 147 КЗпП передбачено, що законодавством, статутами і положеннями про дисципліну можуть бути передбачені для окремих категорій працівників й інші дисциплінарні стягнення. Тобто до певних категорій працівників можуть застосовуватися додаткові види дисциплінарної відповідальності, передбачені індивідуальними для певної сфери законами. Така норма стосується, держслужбовців, суддів, осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ, військовослужбовців Збройних Сил

України. Так, для держслужбовців, крім дисциплінарних стягнень за КЗпП, можуть застосовуватися такі заходи дисциплінарного впливу, як попередження про неповну службу відповідальність, затримка до одного року у присвоєнні чергового рангу або у призначенні на вищу посаду [4].

Крім дисциплінарних стягнень, до працівника можуть застосовуватися такі заходи впливу, як позбавлення чи обмеження пільг, переваг, заохочень. Це може позначатися на преміальних, винагородах за підсумками роботи установи за рік, інших привілеях, що надаються роботодавцем як заохочення за сумлінну працю.

Одночасно з дисциплінарною відповідальністю працівник також може нести інші види юридичної відповідальності — матеріальну, адміністративну, кримінальну [5, с. 47].

Порядок накладення загальних дисциплінарних стягнень відображено у ст. 147–152 КЗпП.

Процедура застосування дисциплінарного стягнення складається із декількох етапів:

1. Виявлення факту дисциплінарного проступку. Факт виявлення проступку працівника оптимально зафіксувати письмово. Для цього складають акти, службові (довідні) записки, протоколи (у довільній формі). При цьому слід урахувати, що виявлення дисциплінарного проступку передбачає не лише виявлення власне факту порушення, а й встановлення особи працівника, який завинив, а також його провини. Днем виявлення дисциплінарного проступку, як правило, вважають день складання одного із вищезазначених документів, що підтверджує дисциплінарне порушення.

2. Затребування з порушника дисципліни письмових пояснень. До застосування дисциплінарного стягнення власник або уповноважений ним орган повинен затребувати від порушника трудової дисципліни письмові пояснення (ч. 1 ст. 149 КЗпП). Це дає змогу керівництву установи об'єктивно з'ясувати причини та обставини здійсненого працівником дисциплінарного проступку. Вимагати від працівника письмових пояснень можна як усно, так і письмово. Письмову форму застосовують в тому випадку, коли працівник узагалі відмовляється надавати будь-які пояснення. Причому доцільно письмове повідомлення вручити працівнику під підпис, а в разі відмови працівника розписатися — скласти в довільній формі акт про відмову працівника від підпису про ознайомлення з повідомленням. Відмова працівника дати пояснення не може бути перешкодою для застосування стягнення.

3. На підставі отриманих письмових пояснень працівника та інших складених документів власник чи уповноважений ним орган приймає рішення: накладати дисциплінарне стягнення чи ні. Працівник-порушник повинен пояснити причину своїх проступків. Наявності поважних причин невиконання або неналежне виконання працівником трудових обов'язків не тягне за собою накладення дисциплінарного стягнення.

4. Дисциплінарне стягнення застосовує власник чи уповноважений ним орган не пізніше 1 місяця із дня виявлення проступку, не враховуючи часу звільнення працівника від роботи у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю чи перебуванням у відпустці (ч. 1 ст. 148 КЗпП), але не пізніше 6 місяців від дня його вчинення (ч. 2 ст. 148 КЗпП).

5. Оголошення про стягнення та повідомлення про нього працівника. Якщо роботодавець вирішив накласти дисциплінарне стягнення, готується наказ (розпорядження) про оголошення працівнику стягнення. Якщо дисциплінарного стягнення накладається у вигляді звільнення, то готується наказ про припинення трудового договору. Одночасно роботодавець має письмово під підпис довести до працівника-порушника рішення про оголошення йому стягнення (ч. 4 ст. 149 КЗпП). КЗпП не передбачено у який термін роботодавець повинен повідомити працівника. п. 31 Типових правил № 213 уточнено, що рішення про дисциплінарне стягнення доводять до відома працівника у триденний термін. Якщо працівник відмовляється розписатися про своє ознайомлення з наказом (розпорядженням), то про це потрібно скласти відповідний акт у довільній формі. Запис про стягнення до трудової книжки не вносять. Якщо ж заходом дисциплінарного стягнення вибрано звільнення, то запис про звільнення із зазначенням підстав уносять до трудової книжки.

6. Оспорювання працівником дисциплінарного стягнення. Працівник, на якого наклали дисциплінарне стягнення, може оскаржити його в порядку, установленому чинним законодавством для розгляду трудових спорів. Така норма передбачена ст. 150 цього Кодексу. У ст. 221 КЗпП прописано, що трудові спори розглядають комісії по трудових спорах, а також районні, районні в місті, міські чи міськрайонні суди.

7. Зняття дисциплінарного стягнення. Вважається, що до працівника не застосовувалося дисциплінарне стягнення, якщо протягом року із дня його накладення до такого працівника не буде застосовано нове дисциплінарне стягнення (ч. 1 ст. 151 КЗпП). Дисциплінарне стягнення може бути зняте з працівника і до закінчення одного року, якщо він не допускати нових проступків та проявить себе як сумлінний працівник (ч. 2 ст. 151 КЗпП). КЗпП не визначає мінімального строку зняття дисциплінарного стягнення — його може бути знято достроково в будь-який момент. Причиною для дострокового зняття дисциплінарного стягнення можуть бути клопотання колективу працівника-порушника або його начальника. Протягом одного року після накладення дисциплінарного стягнення, якщо його не буде знято достроково, до працівника не застосовують заходи заохочення (ч. 3 ст. 151 КЗпП). Працівника можуть позбавити заохочувальних виплат, якщо це передбачено внутрішніми документами із виплати таких заохочень. Виплати, які мають обов'язковий характер, надають незалежно від дисциплінарного стягнення [6, с. 57].

Підсумовуючи все вище зазначене, можна зробити висновок, що головним недоліком правового регулювання дисциплінарної відповідальності та накладення дисциплінарного стягнення є необхідність вдосконалення трудового законодавства. Застарілість норм КЗпП не відповідає сучасним умовам розвитку країни. Саме тому, слід приділити значну увагу цьому питанню в Проекті Трудового кодексу. Він повинен містити низку положень, що стосуються дисциплінарної відповідальності та містити новели щодо дисциплінарних стягнень, а саме можливість застосування зауваження, окрім догани та звільнення. В свою чергу, в роботодавця буде можливість враховувати ступінь тяжкості правопорушення, його наслідки, і за порушення невеликої тяжкості або при його скоєнні за якихось несприятливих умов – накласти на працівника стягнення у вигляді зауваження, і навпаки, за порушення більшої тяжкості – догану. Такий підхід має як виховне, так і соціальне значення.

Література

1. Вавженчук С.Я. Охорона та захист трудових прав працівників: практ. посіб. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ : Право, 2016. 560 с.
2. Сироватська Л.А. Відповідальність за порушення трудового законодавства : практ. посіб. 2-ге вид. змін. та доп. Київ : Юридична література, 1990. 250 с.
3. Заржицький О.С. Юридична відповідальність в трудовому праві України : порівняльно-правові дослідження : монографія. Дніпропетровськ : АРТ-ПРЕС, 2009. 144 с.
4. Кодекс законів про працю України : Дисциплінарна відповідальність та дисциплінарні стягнення. URL : <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення 11.04.2019).
5. Щербина В. І. Дисциплінарні санкції: проблеми ефективності в умовах ринкових відносин. Київ: Спілка юристів України, 2006. 150 с.
6. Щербина В. І. Трудове право України : підруч. Київ : Істина, 2008. 384 с.

Засади австро-угорського кримінального законодавства на західноукраїнських землях (друга половина XVIII ст. – початок. XX ст.)

Гутник Є.С., студентка

Науковий керівник

Середа А.М., к.і.н., доцент

Запорізький національний університет

Одним із напрямів досліджень історико-теоретичних юридичних наук є визначення причинно-наслідкових зв'язків історичних подій, закономірностей державотворчої та

законодавчої діяльності на різних етапах розвитку українського суспільства. Актуальним є дослідження історичних фактів кодифікації правових норм (систематизації, перероблення та зведення у логічно узгоджені нормативні документи) для вичерпного, системного регулювання різних сфер суспільних відносин. Наявний історико-правовий досвід правотворчої та правозастосовної діяльності необхідно використовувати для вдосконалення чинного законодавства України відповідно до демократичного ладу та уникнення помилок під час складання, прийняття та застосування законів.

Після включення західноукраїнських земель до складу Австрії та Угорщини (яка на даний момент також перебувала під владою Габсбургів) починається процес уніфікації законодавства на загальній та новоприєднаних територіях. У кінці XVIII ст. на Західній Україні впроваджується австрійська правова система, витіснивши звідти стару польську, яка ґрунтувалася на королівському законодавстві, магдебурзькому праві та III Литовському статуті. Відповідно, джерелами права для Галичини, Буковини та Закарпаття, окрім залишків звичаєвого права, стало австрійське і угорське законодавство [1, с. 112]. Окрім того, на Галичині до 1768 р. суди розглядали кримінальні справи ще на основі німецького кримінального процесу (сформований у 1532 р. в *Constituto Criminalis Carolina*) [2, с. 90].

Кодифікаційні роботи для систематизації австрійського права здійснювалися систематично, через швидкі зміни в соціально-економічних та політичних сферах суспільного життя в Австрії. Полігоном для випробовування нових кодексів стала Галичина [3, с. 96]. У разі ефективності нового кримінального законодавства чинність кодексів поширювалася на інші австрійські провінції.

Першим результатом діяльності комісії у 1768 р. став затверджений Марією Терезією кодекс (*Constitutio criminalis Theresiana*), що містив норми матеріального і процесуального права та декларував засади австрійської політики освіченого абсолютизму у переплетінні із залишками середньовічного інквізиційного права. Отже, перехід до демократичних змін відбувався поступово, а австрійський кримінальний кодекс залишався досить жорстким, середньовічним. Він складався із двох частин: про кримінальне судочинство і про злочини, що підлягають кримінальному розгляду. Чітко регламентувалися приводи до порушення справи і ведення допиту з застосуванням тортур, вказувалися дозволені тортури. Важливим нововведенням був перелік пом'якшуючих обставин (вчинення злочину в юному віці або поза свідомості того, що відбувається), існували обтяжуючі обставини (рецидив, вчинення злочину групою). На Галичині кодекс був запроваджений у 1774 р. лише у частині процесуального права [3, с. 96].

Послідовним етапом політики освіченого абсолютизму було скасування судово-слідчих тортур у 1787 р. у Кримінальному Уложенні Йосифа II, який містив норми винятково кримінального права та поділив злочини на карні (розглядалися судами) і політичні (на них поширювалася юрисдикція адміністративних органів). Уложення внесло корективи у систему покарань, уперше передбачивши різні режими відбування покарання: від найбільш суворого до м'якого. Сім'я злочинця звільнялася від співвідповідальності, покарання стосувалося лише особи злочинця [3, с. 97]. Цей кодекс обмежував застосування смертної кари лише рішеннями надзвичайних судів, а найтяжчим способом її здійснення стало повішення. Більше того, суддям заборонили застосовувати не передбачені законом покарання [4, с. 35; 5, с. 18]. Таким чином, Уложення стало черговим поштовхом до переходу до демократичних засад просвітництва та обмежило свавілля суддів. З деякими змінами цей кодекс діяв аж до 1918 р [5, с. 18].

Після смерті Йосифа II інтерес до освіченого абсолютизму згасає, що відображається і у законодавстві. Кризові процеси у Священній Римській Імперії, вірогідність її швидкого краху примушують імператора Франца II проводити більш жорстку зовнішню та внутрішню політику, особливо щодо політичних злочинців. Кримінальний кодекс, підготовлений для нього австрійським криміналістом Й. Зонненфельсом у 1797 р. та проголошений діючим у 1803 р., поділяв протиправні діяння на тяжкі злочини, кримінальні проступки, тяжкі кримінальні й тяжкі поліцейські проступки, містив норми матеріального та процесуального

права. Кодекс був відступом від лібералізації та «кроком назад до середньовіччя»: він поновлював смертну кару (за державну зраду, вбивство, фальшивомонетництво і підпал – смертна кара через повішення). Знову посилювався інквізиційний характер кримінального процесу; процес був таємним, письмовим, з формальною оцінкою доказів. Кодекс виключав участь захисників у кримінальному процесі та передавав звинуваченого у цілковите всевладдя суду. В інтересах швидкої розправи з особливо небезпечними особами, було передбачене скорочене судочинство. Для цього були введені «наглі суди»: в якості вироку вони прирікали винятково на смертну кару, яка застосовувалася за 24 години з моменту винесення вироку.

Позитивним аспектом кодексу було лише право помилування, яким володів імператор. Це право виявилось особливо актуальним напередодні та у часи «Весни народів»: користуючись даним правом, Фердинанд I міг замінювати смертну кару на довічне позбавлення волі, що мало зміцнити віру народних мас у доброго імператора. Окрім того, імператору належало право амністії політичних злочинців [3, с. 98].

Подальший розвиток буржуазних відносин в Австрії призвів до перегляду й видання нової редакції кримінального кодексу (1852). Існування кодексу прийшлося на час підвищення активності угорського національного руху, а потім і підписання Австро-угорського компромісу про створення дуалістичної монархії Австро-Угорщини із суверенітетом у внутрішніх правах. Саме тому кодекс був чинний тільки в Австрії, у тому числі на Галичині (аж до введення польського кримінального кодексу у 1932 р.) й Буковині [3, с. 99; 4, с. 36].

У кодексі впроваджувався новий поділ на злочини і проступки [3, с. 98]. Поняття злочину обов'язково супроводжують ознаки злого наміру й усвідомленого бажання заподіяти зло щодо об'єкта посягання. Без цих ознак протиправні діяння трактувалися як проступки [4, с. 36]. З'явилися злочини із використанням друкованого слова.

Виявом демократизації стало обмеження кількості злочинів, за які передбачалася смертна кара. Серед положень загальної частини кодексу були визначені підстави кримінальної відповідальності та неосудності. Особлива частина передбачала відповідальність за 10 основних складів злочинів: поряд із злочинами проти держави та державних органів вказуються злочини проти особистої безпеки й свободи людини, проти честі і гідності особи, приватної власності, лихварства, нечесної конкуренції та проти моралі (статеві злочини).

Кодекс передбачав більше різновидів покарань: позбавлення волі поділялося на звичайне та тяжке, арешт був суворий і звичайний, існував домашній арешт, штрафи та догана. Від кримінальної відповідальності звільнялися діти віком до 10 років [3, с. 98]. За особливо тяжкі злочини смертна кара була безальтернативним покаранням, але не застосовувалася до осіб, що не досягли 20-річного віку. Злочини, скоєні дітьми 11-14 років, каралися як проступки, однак співучасть у таких діяннях старших осіб каралася як за злочини [4, с. 37]. Доповнився перелік пом'якшуючих та обтяжуючих обставин.

Посиленням позбавлення волі для тяжкого ув'язнення були піст, тверде ліжко, одиночна камера, темниця. Звичайний арешт означав позбавлення лише особистої свободи, але дозволяв засудженому необмежено харчуватися за власний кошт, займатися певними видами діяльності. Суворий арешт позбавляв ув'язненого не лише волі, а й пільг, зобов'язував до примусової праці

Упродовж свого існування кримінальний кодекс доповнювався іншими законодавчими актами, серед яких були договори з іншими державами про видачу кримінальних злочинців – отже, починається процес світової законодавчої інтеграції [3, с. 98].

Окрім того, навіть у самій Австрії на раніше приєднаних територіях залишалися деякі відмінності у застосування законодавства. Так, тілесні покарання були офіційно скасовані загальноімперським законом 1867 р., але в Галичині продовжував діяти цісарський патент 1854 р., що передбачав як додаткове покарання поряд з арештом побиття палками [3, с. 99].

У Галичині був чинний діяв також «Провінційальний звід законів» названий пізніше «Загальний вісник місцевих законів» [6].

У 1853 р., в Австрійській імперії був прийнятий окремий Закон про кримінальне судочинство, який запровадив частково гласність процесу, але не допускав участі громадськості у здійсненні правосуддя. Запровадження гласності було вагомим кроком вперед на шляху лібералізації кримінального процесу, певна половинчастість даного нововведення зумовлювалася необхідністю провадження кримінальних справ у багатонаціональній державі, що могло забезпечити тільки за умови централізації. Але в цілому Кримінально-процесуальний кодекс 1853 р. суперечив основним демократичним принципам судочинства, а тому у 1869 р. був доповнений Законом про суди присяжних [8, с. 36].

У 1873 р. головним законодавчим актом, який регулював кримінальний процес на території Галичини, був австрійський кримінально-процесуальний кодекс: він використовувався у загальних судах і не стосувався військових (для військових судів кримінально-військова процедура ґрунтувалася на Терезіанському кодексі 1768 р. і на військовому кримінально-процесуальному кодексі 1912 р.). Кодекс 1873 р. діяв до розпаду Австро-Угорщини та закріпив такі важливі положення, як гласність та усність процесу, але попереднє розслідування все ж залишалось протокольною і таємною процедурою. Запроваджувався принцип змішаного судочинства – суду присяжних у політичних справах. Обвинуваченому гарантувалось його право не давати показання проти себе. Обов'язком державного обвинувача було доведення вини обвинуваченого. Втілювалася ідея вільної оцінки доказів, проводилось винесення судового рішення на підставі внутрішнього переконання суддів.

Юридична відповідальність кримінально-процесуального кодексу не поширювала свою дію на осіб, що підлягали юрисдикції військових судів; на осіб, що користувалися імунітетом (закордонні послы, консули, тощо). Не можна було затримувати або притягувати до суду за вчинений злочин без дозволу державної ради або Галицького сейму (окрім затримання депутата «на гарячому»).

Суддя визначав вид і термін покарання, але це питання мало політичний характер: більшість суддів становили поляки, які застосовували сувору міру покарання до українських засуджених. Як таке, покарання слугувало не метою виправлення злочинця, а засобом виключення його із суспільства [2, с. 90-94].

Як вже відомо, на розвитку тогочасного законодавства Австро-Угорщини позначився також особливий статус угорських земель, до яких відносили українське Закарпаття. На території останнього, на додачу до австрійських кодексів, діяло поточне королівське законодавство. Угорщина (Транслейтанія) мала свій кримінальний кодекс (1879), що також був чинним на території Закарпаття [4, с. 37].

Отже, історичний процес прийняття нових кодифікованих зводів норм кримінального та кримінально-процесуального права був дуже політизованим та у деяких випадках дискримінаційним по відношенню до певних частин території імперії Габсбургів. Залежно від зовнішньополітичного стану імперії, а також вектору внутрішньої політики імператора змінювалися види злочинів, покарань, аспекти ведення судового процесу. Якщо при освіченому абсолютизмі Марії Терезії та Йосипа II почався процес пом'якшення норм кримінального права, спрямований від інквізиційного до демократичного, то вже за правління Франца II відбувається необхідне повернення до жорстокості з метою підконтрольності народних мас жорсткій владі з метою її централізації. Проте активізація національних рухів на території імперії вимагали ліберальних змін, і наступні імператори були вимушені розширювати види юридичної відповідальності за різні злочини, обмежувати застосування смертної кари, робити процес судочинства більш відкритим, умовно прозорим, демократичним.

В цілому імператорська влада залишалася досить консервативною, хоча й було закладено основу для лібералізації кримінального законодавства. Кодекси, прийняті у

середині XIX ст., продовжували використовуватися й на початку XX ст., а тому застарілі положення та рівень їх демократичності не відповідали новим законодавчим тенденціям.

Історичний досвід Австрії та Угорщини у кодифікації кримінального законодавства дав змогу сучасним державотворцям зрозуміти необхідність урахування як загальнонародного, та і національного аспекту для попередження окремих конфліктних ситуацій, які можуть призвести до розпаду держави. Важливим знаряддям урегулювання конфліктів стає компроміс. Історія західноукраїнських земель ще раз підтверджує, що у правотворчій діяльності не можуть порушуватися права національних меншин, утискатися права та свободи різних соціальних груп населення. До того ж, у кодифікації кримінального права має бути широка класифікація злочинів та покарань, пом'якшуючих обставин, що зумовить можливість більш демократичного кримінального судового процесу щодо засудженого, застосування покарання з метою перевиховання злочинця.

Література

1. Заруба В. М. Історія держави і права України : навч. посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 224 с.
2. Худоба Н. В. Джерела, структура та основні положення Австрійського кримінально-процесуального кодексу 1873 р. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2010. № 51. С. 89 – 95.
3. Шуп'яна М. Ю. Кодифікація кримінального права в Австрійській імперії у XVIII – XIX ст. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 1. С. 95 – 100.
4. Терлюк І. Я. Огляд історії кримінального права України : навч. посібник. Львів: Ліга-Прес, 2007. 92 с. URL: http://kafedr.at.ua/_bd/2/267.pdf
5. Ілин Л. М. Впровадження австрійської системи права у Галичині та забезпечення національно-політичних прав українців. *Всеукраїнський науковий журнал «Право і суспільство»*. 2013. № 6-2. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2013/6-2_2013/04.pdf
6. Історія держави та права України: підручник у 2-х т. / Гончаренко В. Д., Рогожин А. Й., Святоцький Р. Д. та ін. ; за ред. Тація В. Я., Рогожина А. Й., Гончаренка В. Д. Київ: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре». 2003. Том 1. 656 с.
7. Луцький М. І. Християнські засади австрійського цивільного та кримінального законодавства як основа правової системи ЗУНР. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2014. № 10. URL: <https://visnyk.iful.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/6-10-14.pdf>

Загальна характеристика правового статусу працівника, як суб'єкта трудових правовідносин

Даниленко В.С., студентка

Науковий керівник:

Омельянчик С.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Становлення правової системи нашої країни на ґрунті демократичних, правових принципів, зміна концептуальних підходів до побудови механізму правового регулювання трудових правовідносин обумовлюють необхідність проведення наукових досліджень, які б розкривали зміст та сутність цих відносно нових форм та методів правового регулювання у зазначеній царині, а також сприяли опрацюванню практичних рекомендацій з вдосконалення досліджуваного інституту [1, с. 198].

Згідно зі ст. 43 Конституції України кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується (ч. 1), а держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовує

програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб (ч. 2).

Сучасний стан правової охорони трудових прав працівника в умовах сьогодення зумовив необхідність формування у межах нової кодифікації збалансованої системи правових норм, спрямованих на превентивну охорону та захист трудових прав працівників. Поглиблює проблему належного функціонування механізму охорони трудових прав багатоаспектність правового статусу працівника. Наука трудового права продовжує перебувати у пошуку ідеальної теоретичної моделі правового статусу працівника як суб'єкта охоронних трудових правовідносин, що повинна використовуватися на практиці. Саме тому, вказаний стан наявних проблем трудо-правового характеру є потужним поштовхом для здійснення наукової розвідки у заданому правовому векторі [2, с. 55].

Дослідженням статусу працівника у своїх працях займалися такі вчені, як М.І. Іншин, В.І. Щербина, А.М. Лушніков, М.В. Лушнікова, В.Л. Костюк, О.М. Ярошенко, О.В. Ромашов та інші.

Реалізуючи право на працю людина набуває правового статусу «працівник». Останній є фізичною особою, яка працює за трудовим договором на підприємстві, в установі чи організації незалежно від форми власності й виду діяльності або у фізичної особи, яка відповідно до законодавства використовує найману працю. Доктрина трудового права не містить уніфікованого підходу до розуміння поняття «працівник», адже він прямо залежить від формування теорій трудового договору.

На думку Л.С. Таля, працівника слід розглядати як фізичну особу, яка обіцяє за певну винагороду докласти свою робочу силу на визначений або невизначений строк щодо індустріального підприємства іншої особи, підпорядковується внутрішньому порядку цього підприємства та господарській владі [3, с. 74].

М.І. Іншин та В.І. Щербина визначають працівника як особу, яка уклала трудовий договір із підприємством, установою, організацією або фізичною особою [4, с. 99].

А.М. Лушніков, М.В. Лушнікова під терміном «працівник» розуміють фізичну особу, що підписала трудовий договір із роботодавцем та на цій основі вступила з ним у трудові відносини [5, с. 762].

В юридичній літературі також висловлювалася точка зору, за якою працівник – це фізична особа, що вступила у трудові відносини із роботодавцем [6, с. 8].

Безумовно, статус працівника є доволі привабливим, адже саме він дає змогу «отримати» низку прав та гарантій, що допустять вбезпечити реалізацію суб'єктивних трудових прав механізмами превентивної їх охорони та захисту. Статус працівника можна визначити за наступними критеріями: віковий, вольовий, управлінський, інтеграційний критерій, критерій працездатності, критерій виконання мінімального обсягу робіт тощо. У юридичній літературі окремо акцентується увага на важливості психологічного критерію.

Як раз робітник є носієм праці, трудові ж правовідносини видаються як правове опосередкування його трудової діяльності. У свою чергу, праця – це людська сутність, власне, сама людина, для якої й існує держава. О.В. Ромашова пише, що праця – це раціональна діяльність людей, спрямована на створення матеріальних і культурних цінностей. Вона видається підґрунтям, обов'язковою умовою їх життєдіяльності, тим більш, впливаючи на довколишнє природне середовище, змінюючи і пристосовуючи його до своїх потреб, люди не тільки забезпечують своє існування, а й створюють умови для прогресу суспільства [7, с. 9].

Доктрина трудового права, зокрема, механізм здійснення особою трудових прав особи розглядається через призму її правосуб'єктності як правової конструкції, яка уособлює систему правових якостей, якими наділяються учасники суспільних відносин. Правосуб'єктність характеризується тим, що є своєрідною правовою властивістю особи, за якою наділяється можливістю мати, здійснювати та набувати прав й обов'язків. У зв'язку з цим вартим уваги є питання щодо розмежування категорій «правосуб'єктність» та «правовий

статус». Останній є нічим іншим як комплексом загальних прав і обов'язків, якими наділений кожний суб'єкт права [8, с. 66].

У юридичній літературі висловлюються різні науково-теоретичні підходи до визначення трудової правосуб'єктності. По-перше, вона пов'язується із характеристикою працівників, виходячи з того, три елементи (права, обов'язки і відповідальність) виникають одночасно, взаємозумовлені і сконцентровані у єдиному терміні «трудова право-, дієздатність» або, що тотожно йому, «правосуб'єктність» [9, с. 99].

По-друге, трудова правосуб'єктність розглядається як один з елементів правового статусу суб'єктів трудового права, Зокрема, як здатність суб'єкта трудового права мати права та набувати своїми діями суб'єктивні права і обов'язки, які складають зміст трудових та тісно пов'язаних з ними правовідносин [10, с. 7].

По-третє, визначення трудової правосуб'єктності проводиться через призму правосуб'єктності як сукупність властивостей особи, які надають можливість бути учасниками правовідносин [11, с. 67].

По-четверте, В. І. Миронов розглядає правосуб'єктність у трудовому праві як сукупність таких елементів: трудова правоздатність, дієздатність та деліктоздатність [12, с. 118].

По-п'яте, О. М. Ярошенко зазначає, що трудова правосуб'єктність – це правова категорія, що виражає здатність особи (фізичної чи юридичної) бути суб'єктом трудових правовідносин [13, с. 9].

Можна зробити наступні висновки, основними суб'єктами трудового права є сторони трудового відношення – працівник і роботодавець. Найманий працівник – фізична особа, яка працює за трудовим договором на підприємстві, в установі й в організації, в їх об'єднаннях або у фізичних осіб, які використовують найману працю. Як сторона трудового правовідношення працівник володіє трудовою правосуб'єктністю.

Працівник та його правове становище є первісними підвалинами побудови системи трудового законодавства. Проте, аналіз чинного законодавства у розглядуваному напрямі дає підстави для висновку, що національне правове поле на рівні закону містить низку дефініцій поняття «працівник», що суттєво відрізняються за своїм змістом.

У трудових правовідносинах працівник наділений певними суб'єктивними правами та обов'язками. Найважливіші трудові права працівника зазначені в ст.ст. 43-45 Конституції України. Що стосується трудових обов'язків працівників, то вони закріплені в ст. 139 КЗпП України. Також чинним трудовим законодавством передбачено ряд гарантій здійснення працівниками своїх прав і відповідальність за невиконання чи не належне виконання трудових обов'язків.

Література

1. Іншин М. І. Теоретико-правова характеристика трудових правовідносин. *Форум права*. 2014. № 1. С. 198–202.
2. Вавженчук С. Правовий статус працівника як суб'єкта охоронних трудових правовідносин. *Підприємство, господарство і право*. 2016. № 7. С. 55-59.
3. Таль Л. С. Очерки промышленного права : монографія. Москва : Тип. Г. Лисснера и Д. Собко, 1916. 131 с.
4. Іншин М. І, Щербина В. І. Трудове право України : підручник. Х: Діса плюс, 2014. 500 с.
5. Лушников А. М. Курс трудового права : учебник в 2-х т. 2-е изд., перераб. и доп. М. : Статут, 2009. Т. 1. 879 с.
6. Циндяйкина Е.П., Цыпкина И. С. Трудовой договор: порядок заключения, изменения и расторжения; за ред. К. Н. Гусова. М.: Проспект. 2009. 224 с.
7. Ромашов О. В. Социология труда : учеб. пособ. М.: Гардарики, 2001. 320 с.
8. Костюк В. Л. Поняття трудової правосуб'єктності: теоретико-правовий аспект. Наукові записки. Т. 53. Юридичні науки. К. : Вид. Дім "Києво-Могилян. акад. 2006. 65-70 с.
9. Хуторян Н. М. Трудове право України : К. : Видавництво «А.С.К.»: 2004. 608 с.
10. Якушев І. М. Суб'єкти трудового права : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Х., 2000. 19 с.

11. Трудове право України : академічний курс / Пилипенко П. Д., Бурак В. Я., Козак З. Я. та ін.; за ред. П. Д. Пилипенка. К. : Концерн «Видавничий Дім "Ін Юре"». 2004. 536 с.
12. Миронов В. И. Трудовое право России. М.: ООО «Журнал управление персоналом», 2005. 1152 с.
13. Ярошенко О. М. Правовий статус сторін трудових правовідносин: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.05. Х., 1999. 18 с.

Властивості доказів у кримінальному процесі України

Джос І. Ю., студентка

Науковий керівник:

Єна І.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Успішне виконання задач кримінального процесу можливе лише за умови реалізації таких правових засобів як докази і доказування, оскільки тільки на підставі дослідження сукупності доказів можливе постановлення законного і справедливого вироку.

Гарантією цього є виключення неприпустимих доказів з матеріалів кримінального провадження.

Визнання доказів недопустимими можна вважати своєрідною санкцією, яка застосовується до службових осіб правоохоронних органів, в разі виявлення обставин, які свідчать про порушення ними закону при збирання, перевірці, оцінці доказів.

Питання, що стосуються проблем доказів та їхніх властивостей, розглядали у своїх працях багато процесуалістів, наприклад, Ю.П. Аленін, Ю.М. Грошевий, З.З. Зінатулін, К.Б. Каліновський, Є.Г. Коваленко, М.С. Строгович, В.М. Тertiшник, І.Я. Фойницький тощо, але не дивлячись на це залишаються невирішеними окремі питання належності і допустимості доказів у кримінальному провадженні.

Властивостям доказів є: належність та допустимість.

Згідно зі ст. 85 КПК належними є докази, які прямо чи непрямо підтверджують існування чи відсутність обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, та інших обставин, які мають значення для кримінального провадження, а також достовірність чи недостовірність, можливість чи неможливість використання інших доказів [1].

Не можна судити про належність доказів, якщо не відомі обставини, що підлягають доказуванню. Так, у ст. 91 КПК сформульовані обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні. Це критерії, які вказують на істотні обставини, знання яких дозволяє досягти завдань кримінального провадження (ст. 2 КПК)

Згідно зі ст. 86 КПК Доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому цим Кодексом.

Недопустимий доказ не може бути використаний при прийнятті процесуальних рішень, на нього не може посилається суд при ухваленні судового рішення [1].

Встановлюючи вимоги дотримання процесуальної форми, закон має на меті отримання доброякісних доказів, здатних з достовірністю встановлювати обставини справи. Зв'язок форми і змісту діалектичний. Форма не має значення, якщо вона не відповідає змісту. Без форми зміст не може існувати і виконувати своє цільове призначення. Форма судового доказу має істотне значення, оскільки зміст його залежить від об'єктивних властивостей фактів і обставин, що підлягають доказуванню, проміжних і побічних фактів, від якості джерел, об'єктивних і суб'єктивних факторів, що впливають на формування доказів. Докази повинні бути одержані законним шляхом [2].

Докази будуть недопустимими, якщо без дозволу слідчого судді було здійснено такі процесуальні дії: 1) судовий виклик (ст. 134 КПК); 2) привід під час досудового розслідування (ст. 140 КПК); 3) арешт майна (ст. 170 КПК); 4) проникнення до житла чи іншого володіння особи (ст. 233 КПК); 5) обшук (ст. 234 КПК); 6) огляд житла чи іншого володіння особи (ч. 2 ст.

237 КПК); 7) примусове отримання біологічних зразків для експертизи (ч. 3 ст. 245 КПК); 8) аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК); 9) накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261 КПК); 10) огляд і виїмка кореспонденції (ст. 262 КПК); 11) зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК); 12) зняття інформації з електронних інформаційних систем без відома її власника, володільця або утримувача (ч. 1 ст. 264 КПК); 13) установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ч. 2 ст. 268 КПК); 14) аудіо -, відеоконтроль місця при розслідуванні тяжкого або особливо тяжкого злочину (ч. 2 ст. 270 КПК); 15) негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ч. 2 ст. 274 КПК); 16) залучення слідчим суддею експерта за клопотанням сторони захисту (ч. 3 ст. 243 КПК) [2].

Підстави визнання доказів недопустимими можна систематизувати за суб'єктами доказування: а) надані стороною обвинувачення; б) надані стороною захисту; в) надані потерпілим, представником юридичної особи, щодо якої здійснюють провадження; г) отримані під час реалізації повноважень слідчим суддею, судом.

За стадіями кримінального провадження недопустимі докази можуть бути отримані на стадії досудового розслідування та на стадії судового розгляду. За процесуальними джерелами недопустимі докази одержують під час фіксації показань, речових доказів, матеріалів кримінального провадження, документів, висновків експертів. За юридичними наслідками недопустимі докази поділяють на такі, що тягнуть за собою: закриття кримінального провадження; зміну обсягу повідомлення про підозру або зміну кваліфікації діяння; винесення виправдувального вироку; зміну або скасування вироку в касаційному порядку [3].

Але, на жаль у національному кримінальному процесуальному законодавстві не визначено процедуру визнання доказів неприпустимими. Тому, ми вважаємо за необхідне виправити цю прогалину, та з цією метою звернутись до досвіду іноземних країн, в яких аналогічний інститут успішно працює протягом багатьох років.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс: Закон України від 13. 04. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Каплін О.В. Кримінальний процесуальний кодекс. Науково-практичний коментар: в 2 т. / за ред. О.Г. Шилов, В. Я. Тацій. Харків : Право, 2012. Т. 2. 1432 с.
3. Осетрова О. С., Сизоненко А. С., Брисковська О. М. Система підстав визнання доказів недопустимими в кримінальному провадженні. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 2 (14). С. 340-351.

Загальна характеристика припинення трудового договору

Єсаян Е.А., студент

Науковий керівник

Омельянчик С.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Серед норм, які регулюють трудові правовідносини, особливу роль відіграють норми, що стосуються припинення трудового договору. Суперечливість чинного законодавства про працю у сфері припинення трудового договору, численність і неузгодженість відповідних правових норм, якими регулюється припинення трудового договору, термінологічні недоліки формулювань – усе це призводить до створення проблем щодо розуміння й застосування норм права, пов'язаних із припиненням трудового договору.

Проблемам припинення трудового договору присвячено праці багатьох науковців, а саме: Н.Б. Болотіна, В.С. Венедіктов, В.В. Жернаков, С.М. Глазко, Т.М. Кириченко, П.Д. Пилипенко, О.О. Чумак, О.М. Ярошенко та інші.

На думку Н.Б. Болотіної, припинення трудового договору є найбільш широким за обсягом та охоплює всі випадки закінчення дії трудового договору, у тому числі за угодою сторін, унаслідок вибуття зі складу підприємства тощо [1, с. 281].

В.С. Венедіктов під припиненням трудового договору пропонує розуміти родове поняття, яке об'єднує всі підстави розірвання трудових зв'язків: як за ініціативою працівника, власника чи уповноваженого ним органу, третіх осіб, так і у зв'язку з вибуттям працівника зі спискового складу підприємства, у зв'язку з його смертю [2, с. 106].

В.В. Жернаков визначає припинення трудового договору як закінчення дії трудових правовідносин працівника з роботодавцем у всіх випадках, передбачених законодавством про працю [3, с. 208].

Відповідно до ст. 36 КЗпП України, підставами припинення трудового договору є:

1) угода сторін; 2) закінчення строку; 3) призов або вступ працівника або власника – фізичної особи на військову службу, направлення на альтернативну (невійськову) службу; 4) розірвання трудового договору з ініціативи працівника, з ініціативи власника або уповноваженого ним органу або на вимогу профспілкового чи іншого уповноваженого на представництво трудовим колективом органу; 5) переведення працівника, за його згодою, на інше підприємство, в установу, організацію або перехід на виборну посаду; 6) відмова працівника від переведення на роботу в іншу місцевість разом з підприємством, установою, організацією, а також відмова від продовження роботи у зв'язку із зміною істотних умов праці; 7) набрання законної сили вироком суду, яким працівника засуджено (крім випадків звільнення від відбування покарання з випробуванням) до позбавлення волі або до іншого покарання, яке виключає можливість продовження даної роботи; 7¹) укладення трудового договору (контракту), всупереч вимогам Закону України «Про запобігання корупції», встановленим для осіб, які звільнилися або іншим чином припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, протягом року з дня її припинення; 7²) з підстав, передбачених Законом України «Про очищення влади»; 8) підстави, передбачені контрактом; 9) підстави, передбачені іншими законами [4].

Закріплені у КЗпП України загальні підстави припинення трудового договору можна відповідно до критеріїв класифікації поділити на різні групи, зокрема: залежно від ініціатора припинення трудового договору – за спільною ініціативою сторін; за ініціативою працівника, за ініціативою роботодавця та за ініціативою певних органів, які не є сторонами трудового договору. Також, підстави припинення трудового договору можна класифікувати за видом юридичного акта та волевиявлення суб'єктів.

За першим критерієм вирізняють припинення трудового договору у зв'язку з певними подіями (закінченням строку; смерті працівника; смерті роботодавця – фізичної особи, визнання його безвісно відсутнім чи оголошення його померлим, визнання працівника недієздатною особою; невідповідний виконуваний роботі чи займаній посаді стан здоров'я працівника; досягнення працівником граничного віку).

За другим критерієм трудовий договір припиняється у зв'язку з певними юридичними діями (угодою сторін, ініціативою працівника, ініціативою роботодавця, на вимогу батьків або інших осіб неповнолітнього працівника, вимогу виборного органу первинної профспілкової організації на підприємстві, в установі, організації; переведенням працівника за його згодою на інше підприємство, в установу, організацію або переходом на виборну посаду; відмовою працівника від переведення на роботу в іншу місцевість разом з підприємством, установою, організацією; відмовою від продовження роботи у зв'язку зі зміною істотних умов праці; підставами, передбаченими контрактом з погляду порушення законодавства про працю при працевлаштуванні).

Застосування терміна «припинення трудових відносин» у проекті Трудового кодексу України є більш доцільним, оскільки не завжди припинення трудових відносин обумовлюється припиненням трудового договору, так як можливі також випадки припинення трудових правовідносин за наявності інших підстав. Крім того, у проекті Трудового кодексу України відсутнє визначення поняття «припинення трудових відносин» і суміжних понять.

Зокрема, у главі 5 цього проекту вживаються поняття «припинення трудових відносин», «розірвання трудового договору», «звільнення», однак за змістом вони є

недостатньо диференційованими та вживаються як синоніми до поняття «припинення трудових відносин», не маючи власного функціонального значення. Тому виникає необхідність у наданні визначення окреслених понять та узгодженні правових норм із їх юридичним значенням [5].

Таким чином, можна дійти до висновку, що припинення трудового договору – це всі випадки припинення трудових правовідносин та закінчення дії трудового договору, у тому числі його розірвання, які зумовлюються волевиявленням сторін чи третьої особи, яка не є стороною в трудовому договорі, а також на підставі обставин, що не залежать від їх волі, що відбувається на підставі, у порядку й на умовах, визначених КЗпП України.

Правомірність припинення трудового договору зумовлюється тим що, припинення трудового договору повинно відповідати законним підставам, а саме ст. 36 КЗпП України, з дотриманням певної процедури звільнення з конкретної підстави, а також коли наявний юридичний факт щодо припинення трудових правовідносин.

Література

1. Болотіна Н.Б. Трудове право України : підручник. Київ : Вікар, 2003. 725 с.
2. Венедиктов В.С. Трудове право України: підручник. Харків : Консум, 2004. 304 с.
3. Трудове право : підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / Жернаков В.В., Прилипко С.М., Ярошенко О.М. та ін. Харків: Право, 2012. 496 с.
4. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10 грудня 1971 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1971. Додаток до № 50. Ст. 375.
5. Проект Трудового кодексу України від 27 грудня 2014 р. № 1658. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53221.

Національні правові системи держав світу в умовах глобалізаційних процесів

Комар А.Г., студент

Науковий керівник:

Удовика Л.Г., д.ю.н., професор

Запорізький національний університет

Глобалізація на сучасному етапі є всеохоплюючим явищем, яке неминуче призводить до трансформації усіх структур, яких воно тим чи іншим чином торкається. На первинному етапі свого розвитку поняття «глобалізація» застосовувалося виключно до економічних явищ і багатьма науковцями воно розглядалося саме в контексті фінансово-економічних процесів у державі. Наразі можна впевнено стверджувати, що глобалізаційні процеси стали універсальними, тобто поширилися на національні економічні, правові, політичні та соціокультурні структури.

Зважаючи на актуальність даної досліджуваної теми, багато вчених проводили дослідження процесів глобалізації правових систем у своїх доробках. Серед зарубіжних і вітчизняних науковців можна виділити таких як: Р. Войтович, В. Кулапов, Є. Потапенко, І. Лукашук, Д. Лук'янов, Л. Луць, М. Марченко, Л. Сморгунів, В. Сорокін, К. Стрельников, В. Торосян, Л. Удовика, С. Щетинін та інші.

Під впливом глобалізації національні системи держав світу невинно зазнають змін, причому ці зміни стосуються й форм взаємодії правових систем між собою.

Звісно, ці зміни можна класифікувати за підсистемами та іншими структурними елементами правової системи в цілому:

1) в ідеологічній підсистемі – поширення глобальних правових ідей, теорій, ліберальної правової ідеології, світових та європейських правових стандартів; правова акультурація; глобалізація правової свідомості;

2) у нормативній підсистемі – поява нових принципів і норм (які відображають і втілюють глобальні правові ідеї); правова інтеграція; посилення впливу міжнародного права на національне; адаптація національного права і законодавства;

3) в інституційній підсистемі – розширення кола суб'єктів правотворчої діяльності та правової системи загалом; трансформація їх правового статусу у відповідності до глобалізаційних тенденцій;

4) у функціональній підсистемі – реалізація світових та європейських стандартів правозастосування;

5) у комунікативній підсистемі – трансформація зв'язків між структурними елементами правової системи, а також правової системи в цілому як з іншими соціальними системами, так і з міжнародними правовими системами [1].

Проте, вважати цей перелік критеріїв вичерпним не було б доцільним, адже з наявним на сучасному етапі бурхливим розвитком усіх сфер суспільного життя триває постійний процес виникнення нових правових інститутів, зв'язків, областей правового регулювання тощо.

Зважаючи на викладені вище критерії класифікації національних правових систем за рівнем глобалізації Удовика Л.Г. виокремлює такі види:

1) глобалізовані – це національні правові системи, які функціонують й розвиваються на основі істотного врахування внаціональному праві й законодавстві міжнародно-правових норм заактивної взаємодії національної правової системи з міжнародними органами й організаціями, проводять політику правової інтеграції, інтернаціоналізації, адаптації, гармонізації, імплементації, уніфікації норм (наприклад, Швеція, Данія, Австрія та інші). Визначальним у типології національних правових систем є правова глобалізація, хоча й глобалізація загалом враховується. Уваги заслуговує той факт, що серед низки країн, правові системи яких віднесені до глобалізованих, не простежується однозначна залежність між глобалізацією й правовою глобалізацією (Швеція, Данія, Норвегія), тоді як інші країни (Швейцарія, Австрія, США, Франція) демонструють близькі тенденції.

2) фрагментарно глобалізовані – це національні правові системи, які функціонують й розвиваються, враховуючи окремі складові правової глобалізації, проте низка їх елементів і підсистем залишаються в незмінному вигляді. Фрагментарно глобалізована правова система – це перехідний стан, оскільки, з одного боку, наявні значні показники (кількісні та якісні) процесу правової глобалізації, а з іншого – простежується невизначеність чи суперечливість подальшого розвитку, наслідком чого може стати перехід до іншої якості правової системи, як до глобалізованої, так і локалізованої (наприклад, правові системи Гонконгу, Сінгапуру, Естонії, Латвії, Литви, а також України, Грузії).

3) глокалізовані – це правові системи, яка функціонують й розвиваються на основі специфічного поєднання глобальних і локальних економічних, правових, політичних, культурних, моральних факторів, що знаходить своє відображення в усіх підсистемах та елементах правової системи, системі права й законодавства, правовій культурі, правовій політиці тощо (наприклад, правова система Китаю, Бразилії, Панами, Росії).

4) локалізовані – це правові системи, які функціонують й розвиваються у зворотному, протилежному глобалізації напрямі, зберігаючи традиційні елементи й зв'язки правової системи (наприклад, Нігерія, Алжир, Узбекистан, Туркменістан, Таджикистан) [1].

Проте, незважаючи на всі свої переваги, глобалізаційні процеси мають ряд недоліків. Шаблиони глобалізації, які помилково вважаються «універсальними», переносяться на правову систему й зустрічають опір. Це відбувається тому, що не враховуються особливості менталітету та правової культури, що сформувалися в конкретному суспільстві в процесі історико-культурного розвитку [2].

Тому, глобалізаційні процеси не завжди сприймаються усюди однаково, а, іноді, й зустрічають опір. Найочевиднішим прикладом такої ситуації, є питання виходу Великої Британії з Європейського Союзу. Правова система цієї держави, як відомо, належить до англосаксонської правової сім'ї, в той час як переважна більшість правових систем країн-лідерів ЄС походять з романо-германської правової сім'ї. Не виключено, що однією з причин порушення цього питання є саме бажання держави Велика Британія зберегти власну ідентичність, в тому числі і на рівні своєї правової системи.

Одним із фундаментальних завдань права є здійснення управління глобалізацією, гармонізація її процесів і нейтралізація негативних наслідків. Право повинно виступати інструментом глобалізації й одночасно засобом управління її процесами. Процес глобалізації у правовій сфері розвивається у двох напрямках, які являють собою єдиний процес трансформації права. З одного боку, очевидним є вплив глобалізаційних процесів на право, результатом чого є зближення і конвергенція правових систем сучасності. При цьому формуються загальні тенденції їх розвитку, до яких можна віднести тенденцію втілення в національних правових системах загальноновизнаних норм і принципів; появу нових галузей права, таких як космічне, інформаційне, штучного інтелекту; зміна законодавства у зв'язку з інтеграційними процесами та ін. З іншого боку, за посередництвом права робляться спроби спрямувати глобалізацію в певне русло, наприклад, уведення в національне право норм інших держав, адаптованих при цьому до національного правового менталітету та інших історико-культурних особливостей [2].

Отже, незважаючи на бурхливі процеси глобалізації на сучасному етапі, не повинна відбуватися руйнація національних правових культур. Правові системи держав мають зберігати свою ідентичність та унікальність. Звісно, держави можуть запозичувати одна в одній правові норми, інститути та, навіть, галузі права, проте запозичення правової системи в цілому неприпустиме з зазначених вище причин. Окрім того, інтегровані іноземні правові норми, інститути та галузі з плином часу мають схильні набувати специфічні особливості, які можна назвати «національними». Тобто, ідентичність права зберігається.

Література

1. Удовика Л. Г. Глобалізація як критерій типології національних правових систем. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. № 72. С. 21–27.
2. Сидоренко О. О. Правова система України в контексті глобалізації. *Теорія і практика правознавства*. 2016. № 1 (9). С. 1–9.
3. Ефремова А. С. Глобализация и правовая система России. *Ogarёv-Online*. Саранск. 2014. № 11 (25). URL: <http://journal.mrsu.ru/wp-content/uploads/2014/03/Efremova-A.-S.pdf>.

Процесуальні особливості досудового розслідування злочинів за законодавством Федеративної Республіки Німеччини

Кривонос В.В., студентка

Науковий керівник:

Єна І.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Кримінальний процес німецькі юристи називають обвинувальним. Це означає, що лише за наявності публічного обвинувачення з боку прокуратури (Staatsanwaltschaft) є можливим судовий розгляд кримінальної справи. Зауважимо, що досліджувана тема стосується особливостей розслідування злочинів, а не проступків. Тому що Німеччина, як і Франція одна з найперших країн у кримінально процесуальному законодавстві якої, існує чіткий поділ кримінальних правопорушень на проступки та злочини.

Досудове розслідування злочину в Німеччині здійснюється у формі дізнання. Органом дізнання офіційно є тільки прокуратура, але розслідування проводять також і поліція. Отримавши повідомлення про підозру у вчиненні злочину, прокуратура повинна дослідити обставини справи (не тільки обвинувальні, але і виправдувальні) для вирішення питання про порушення публічного обвинувачення. Основною функцією прокуратури Федеративної Республіки Німеччина (далі – ФРН) є досудове розслідування і здійснення обвинувачення також і в суді. З цією метою в підпорядкування прокурори передається певна категорія службовців поліції, які відповідно до закону про судоустрій ФРН іменуються допоміжним підрозділом прокуратури. При цьому прокурор у кримінальному процесі не є незалежним

суб'єктом юстиції, він пов'язаний вказівками вищих посадових осіб, аж до міністра юстиції. Поліції, на відміну від українського законодавства належить лише право на перше втручання, тобто ще до порушення кримінального провадження вона повинна вжити всіх заходів, щоб не допустити виникнення проблем або ускладнень при подальшому розслідуванні справи.

Розслідування злочинів регулюється Кримінальним процесуальним кодексом Федеративної Республіки Німеччина (Strafprozeßordnung), який є федеральним законом, з огляду на те, що така галузь, як кримінальне правосуддя не може регулюватися окремими земельними законами. Кодекс в основному регулює права і обов'язки сторін, порядок, засоби правового захисту, спеціальні види провадження та виконання вироків. Закон про судоустрій ФРН (Gerichtsverfassungsgesetz) містить положення про організацію і юрисдикцію кримінальних судів.

Кримінальний процес поділяється на 3 стадії:

1. Досудове розслідування;
2. Проміжна стадія;
3. Судова стадія.

Досудове розслідування (Ermittlungsverfahren).

Згідно з первісною концепцією Кримінального процесуального кодексу ФРН, розслідування повинно роз'яснити питання «чи підозрюється особа у вчиненні конкретного правопорушення та чи може бути притягнута до відповідальності за принципами верховенством права; чи може справа бути винесена на дослідження суду, що означає публічний судовий розгляд для громадянина». З сьогоднішньої точки зору ця мета є неповною, оскільки розслідування зазнало значних змін і його роль тепер включає дослідження того, чи може бути «обвинувачена особа, яка, ймовірно, винна, та чи може вона за певних умов бути звільнена з від кримінального переслідування, якщо суспільний інтерес до нього або інтереси потерпілої сторони не суперечать цьому» [4].

Як тільки прокуратура, наприклад, дізнається про можливе кримінальне правопорушення (через органи поліції або через особисту скаргу, що в українському процесуальному праві є заявою про кримінальне правопорушення), вона зобов'язана розслідувати цю справу. Розслідування проводяться у тісній співпраці з органами поліції, які допомагають у проведенні необхідних дій щодо з'ясування всіх необхідних обставин. По суті, прокурор є главою досудового слідства, проте у разі розслідування дрібних або середніх злочинів матеріали справи спочатку направляються для дослідження в поліцію. Досудове розслідування включає в себе допит потенційних свідків та збирання доказів. Якщо поліція завершила розгляд справи, то провадження направляється до прокуратури задля подальшого слідства. При необхідності, вони мають право проводити свої власні методи розслідування, такі як обшуки, конфіскація майна для дослідження, телефонний моніторинг, тощо. Прокуратура у цьому випадку має право вимагати інформацію від усіх органів влади і проводити будь-які розслідування будь-якого роду самостійно, або здійснювати це через органи місцевої влади та посадових осіб поліцейської служби. При розгляді справ, пов'язаних з вчиненням тяжких злочинів або злочинів пов'язаних з господарською діяльністю (Wirtschaftskriminalität), прокуратура сама проводить розслідування, за допомогою органів прокуратури з економічних кримінальних питань на базі яких працюють службовці, які володіють спеціальними знаннями в галузі комерційного права, бухгалтерського обліку та науки про баланс. Сама прокуратура не має виконавчих органів для проведення розслідувань, проте поліція їй не підпорядковується (але підпорядковується міністерствам внутрішніх справ). Співробітники поліції є лише «допоміжними офіцерами прокуратури».

Після завершення розслідування прокурор вирішує питання про наявність достатніх підстав для закриття справи або пред'явлення підозри до відомого чи невідомого злочинця. Первісна підозра повинна ґрунтуватися на порушенні кримінального закону, що втілює принцип кримінального законодавства «nulla poena sine lege» або «nullum crimen sine lege»,

який означає «немає покарання без вказівки на це в законі». Якщо поліція або прокуратура не виявила ознак складу злочину, правопорушення не є кримінально карним, існують процесуальні перешкоди або якщо вчинення відповідного діяння не передбачають засудження відповідно до КК ФРН, прокуратура зупиняє досудове слідство у зв'язку з відсутністю достатніх підстав. Якщо прокуратура переконується в можливості висунення та підтримання обвинувачення в проміжному провадженні, то вона складає обвинувальний акт, що подається до компетентного суду з урахуванням підсудності. У провадженні проти неповнолітніх – у відповідних випадках, може застосовуватися спрощена процедура у справах неповнолітніх, що передбачена Законом про судові справи неповнолітніх (Jugendgerichtsgesetz). До того ж існує межі обвинувачення в суді – суд може діяти тільки в тій мірі, в якій було пред'явлено обвинувачення.

У разі коли обвинувальний акт направлено до суду, процес переходить до другої стадії – проміжного провадження, в якій все починається з отримання обвинувального висновку компетентного суду. Саме на цій стадії підозрюваний набуває статусу обвинуваченого.

Якщо порівняти стадію досудового розслідування України та ФРН то в Німеччині ми спостерігаємо дещо ускладнений механізм досудового слідства, проте ця злагоджена система сприяє швидкому й ефективному розслідуванню злочинів, як показує багаторічна практика. У зв'язку з цим представляється можливим, для вдосконалення українського процесуального права, перейняти деякі норми, що регулюють слідство у ФРН, зокрема щодо розподілу компетенції відносно окремих категорій справ між прокуратурою та органами поліції. Це може призвести до збільшення ефективності та швидкості кримінального процесу, а окремо слід зупинити увагу на інституті безпеки свідків і потерпілих, яким Німеччині надається велике значення, на відміну від українського процесуального закону.

Література

1. Strafprozeßordnung (StPO). База даних «Законодавство ФРН». URL: https://www.gesetze-im-internet.de/stpo/inhalts_bersicht.html.
2. Der Strafprozess. URL: https://www.mj.niedersachsen.de/service/justiz_verstehen/verschiedenen_gerichtsverfahren/st_rafprozess/der-strafprozess--132432.html.
3. Ermittlungsverfahren. URL: <https://www.juraforum.de/lexikon/ermittlungsverfahren>.
4. Das deutsche Strafverfahren Rechtliche Grundlagen, rechtstatsächliche Befunde, historische Entwicklung und aktuelle Tendenzen. URL: <http://www.uni-konstanz.de/rtr/kis/Heinz-Strafverfahren-2004.pdf>.
5. Ermittlungsverfahren. URL: <https://www.biberach.de/ihranliegen/lebenslagen/opferschutz/rechte-und-pflichten-von-opfern-und-zeugen/ermittlungsverfahren.html>.
6. Der Beschuldigte im Ermittlungsverfahren. URL: https://www.justiz.nrw/Gerichte_Behoerden/Staatsanwaltschaften/Ermittlungsverfahren_Beteiligte/Beschuldigter/index.php?fragenId=15087161.

Експерт с питань права : процесуальний статус в цивільно-процесуальному законодавстві

Кумер А.В., студентка

Науковий керівник:

Алімов К.О., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

На сьогоднішній день в Україні із прийняттям Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу

України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03 жовтня 2017 року в цивільному процесуальному законодавстві однією з новел є участь у судовому процесі експерта з питань права. Залучення такого учасника не є абсолютною новизною для України. Схожа процедура використовувалась Конституційним Судом України і Верховним Судом України, коли вони звертались до наукових або навчальних закладів за наданням висновку з правових питань, які мають спірний характер.

Особлива увага приділяється науковим працям вчених, які досліджували участь в судовому процесі експерта з питань права, яке розкрито через призму науково-практичних праць, таких вчених як О. Мережка, Н. Погорецька, Ю. Притика, В. Калакури, О. Бірюкова, А. Довгерта, О. Кармази, В. Кісіля, Г. Цірата.

Українське законодавство надає певну кількість визначень поняття «експерт», а саме:

1. Експертом є особа, якій доручено провести дослідження матеріальних об'єктів, явищ і процесів, що містять інформацію про обставини справи, і дати висновок з питань, які виникають під час розгляду справи і стосуються сфери її спеціальних знань [1]. 2. Експертом є особа, яка має необхідні знання та якій в порядку, встановленому цим Кодексом, доручається дати висновок з питань, що виникають під час розгляду справи і стосуються спеціальних знань цієї особи, шляхом дослідження матеріальних об'єктів, явищ і процесів, що містять інформацію про обставини у справі [2]. 3. Експертами є фізичні особи, які мають високу кваліфікацію, спеціальні знання і безпосередньо здійснюють наукову чи науково-технічну експертизу та несуть персональну відповідальність за достовірність і повноту аналізу, обґрунтованість рекомендацій відповідно до вимог завдання на проведення експертиз [3].

У зв'язку з цим виникає необхідність з'ясувати правосуб'єктність експерта з питань права як учасника правовідносин, які виникають при здійсненні цивільного судочинства. Так, відповідно до статті 73 Цивільного процесуального кодексу України в редакції 2017 року (далі – ЦПК України) експертом з питань права є особа, яка має науковий ступінь та є визнаним фахівцем в галузі права. Поряд з цим, незрозумілим є питання, в якій сфері права експерт повинен мати науковий ступінь і кого слід вважати «визнаним фахівцем в галузі права». Через відсутність деталізації вимог до експерта з питань права, на практиці можуть виникати проблеми при прийнятті рішення про допуск експерта до участі в справі [4 с. 33-34].

До таких критеріїв, наприклад, можуть бути включені вимоги щодо наявності певного наукового рівня, що підтверджується відповідним документом про присвоєння наукового звання, досвіду наукової діяльності в галузі права, наявністю публікацій, участю в розробках законопроектів тощо. Відповідно до норм ЦПК України рішення про допуск до участі в справі експерта з питань права та долучення його висновку до матеріалів справи ухвалюється судом. Проте Кодексом не регламентовано порядок залучення експерта до участі в судовому засіданні, а саме не зазначено наявністю або відсутністю яких обставин повинен керуватися суддя, приймаючи дане рішення.

Не досить зрозумілою є і позиція законодавця щодо місця і значення висновку експерта з питань права в процесі доказування. Так, висновок експерта включено до Глави 5 ЦПК України, яка має назву «Докази та доказування». Однак, відповідно до змісту статті 115 Кодексу висновок експерта з питань права не є доказом, а має лише допоміжний (консультативний) характер. Тому суд, оцінюючи висновок експерта з питань права, може не приймати його до уваги без вмотивування відхилення останнього [2].

Виходячи з системного аналізу даної статті, можна дійти висновку, що взагалі відпадає потреба в залученні експерта. Оскільки, суд, по-перше, може не приймати до уваги наданий висновок, по-друге, якщо суд посилається в рішенні на висновок експерта у галузі права він має зробити самостійні висновки щодо відповідних питань.

Статтею 114 ЦПК України визначено зміст даного висновку, відповідно до якого фактично окреслюється коло повноважень експерта з питань права. Так, останній може надавати висновок щодо застосування аналогії закону чи аналогії права, а також щодо змісту

норм іноземного права згідно з їх офіційним або загальноприйнятим тлумаченням, практикою застосування і доктриною у відповідній державі.

У зв'язку з цим варто зазначити, що відповідно до ч.9 ст.10 Кодексу, якщо спірні відносини не врегульовані законом, суд застосовує закон, що регулює подібні за змістом відносини (аналогія закону), а за відсутності такого – суд виходить із загальних засад законодавства (аналогія права). Тобто, саме суд має право застосовувати аналогію [4]. Надання експертом висновку щодо змісту норм іноземного права згідно з їх офіційним або загальноприйнятим тлумаченням, практикою застосування і доктриною у відповідній іноземній державі, є позитивною новелою.

На сьогодні в судовій практиці все частіше доводиться звертатися до норм іноземного права, однак для того, щоб тлумачити і застосовувати такі норми, необхідні спеціальні знання. Позитивним також є те, що в якості експерта з даного питання, можливо буде залучити й іноземного експерта, який володіє більш точними і повними знаннями про право, яке підлягає застосуванню.

Варто також зазначити, що у ЦПК України законодавець не передбачив норми відповідно до якої експерт з питань права попереджається про відповідальність за завідомо неправдивий висновок або за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків. За таких обставин на практиці можуть виникнути сумніви щодо правдивості його висновку.

Таким чином, новела щодо включення до складу учасників судового процесу експерта з питань права є неоднозначною. Досить спірною є можливість експерта надавати висновок щодо застосування аналогії права та закону до конкретних правовідносин, оскільки фактично це є компетенцією суду. Водночас позитивним є те, що експерт може надати висновок щодо застосування та тлумачення змісту норм іноземного права, оскільки на сьогодні головним орієнтиром для розвитку нашої держави є саме міжнародні стандарти. В будь-якому разі, вирішення питання про участь експерта з питань права в судовому процесі є досить неоднозначним під різними кутами зору.

Відповідно, вищезазначені недоліки та розбіжності, які існують в національному законодавстві, потребують доопрацювання та виправлення законодавцем на державному рівні, оскільки їх застосування на практиці може бути неоднозначним та сприятиме появі правових колізій.

Література

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435- IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n6569>
3. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>
4. Про наукову і науково-технічну експертизу : Закон України від 05.12.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/51/95-вр>
5. Кармаза О. Експерт з питань права у судовому процесі : новели законодавства України. *Підприємство, господарство і право*. 2017. №10. С. 37-40.

Особливості правового статусу неповнолітнього у кримінальному провадженні

Кумер А.В., студентка

Науковий керівник:

Єна І.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Права та свободи людини та громадянина є основною ключовою парадигмою всього сучасного світу, а їх забезпечення завданням кожної правової держави. Неповнолітні є

особливими учасниками суспільного життя в силу вікових особливостей, динамічного формування моделі психологічної поведінки, недостатності життєвого досвіду, що потребують особливо гуманного ставлення на шляху їхнього становлення як повнолітнього громадянина.

Окремим аспектам правового становища неповнолітніх взагалі та ряду пов'язаних з ним проблем присвятили свої роботи такі автори, як: О.М. Бандурка, Ю.В. Баулін, В.К. Шкарупа, О.Г. Фролова та інші. У кримінально-процесуальній науці це питання розробляли у своїх роботах такі вчені-процесуалісти, як: А.Я. Ветрова, О.Х. Галімов, Л.М. Голубєва, Ю.М. Грошевой, Л.Л. Канєвський, Г.К. Кожевников, О.С. Ландо, О.О. Левендаренко, В.В. Леоненко, І.С. Манова, В.І. Маринів, Е.Б. Мельникова, Г.М. Мінковський, Г.М. Омеляненко, Д.П. Письменний, В.А. Рибальська, Н.Ш. Сафін, В.М. Трубніков, В.В. Шимановський, Н.В. Шость.

Неповнолітня особа, яка приймає участь у кримінальному провадженні потребує особливого відношення до себе як під час проведення досудового розслідування і судового розгляду. При чому лише дотримання всіх вимог кримінального процесуального законодавства у роботі з неповнолітніми підозрюваними може принести позитивні результати у вигляді прийняття найбільш справедливого рішення та попередження скоєння даною особою кримінальних правопорушень в майбутньому.

Чинний Кримінальний процесуальний кодекс України в 38 главі регламентує процедуру проведення як досудового розслідування так і судового розгляду у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх осіб. Разом з тим, чинне національне законодавство в даній сфері все ж таки потребує удосконалення, адже окремі питання правового положення неповнолітнього підозрюваного і досі залишаються неурегульованими, а деякі, нажалі, навіть нереалізованими.

Отже, перш за все слід визначитись із поняттям неповнолітньої особи та почати з визначення вказаного у міжнародно-правових актах.

Так, у ст. 1 Конвенції про права дитини 1989 року визначено, що дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до даної особи, вона не досягає повноліття раніше. А відповідно до Ст. 11 Правил Організації Об'єднаних Націй щодо захисту неповнолітніх, позбавлених волі, вказано, що неповнолітнім є будь-яка особа у віці до 18 років [1].

У Кримінальному процесуальному кодексі України поняття неповнолітній визначено у п. 12 ст. 3 де вказано, що неповнолітня особа – малолітня особа, а також дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років. Визначення малолітньої особи також надано у вищевказаній статті, але у п. 11, де зазначено, що малолітня особа – дитина до досягнення нею чотирнадцяти років [1].

У Кримінальному кодексі України поняття неповнолітньої особи не міститься, але встановлюється 16-річний вік, по досягненню якого неповнолітній підлягає кримінальній відповідальності (ч. 1 ст. 22 КК України) [2]. Разом з тим, в окремих випадках до кримінальної відповідальності притягуються особи, які на момент вчинення злочину досягли 14-річного віку. Вичерпний перелік злочинів, за які кримінальна відповідальність настає з 14 років, встановлено у положеннях ч. 2 ст. 22 КК України.

При розгляді правового статусу неповнолітнього, можна стверджувати, що в цілому він співпадає з правовим статусом повнолітнього підозрюваного, тобто дорослої особи. Втім, неповнолітні у кримінальному процесі, які вчинили кримінальне правопорушення зокрема, у порівнянні з повнолітніми учасниками кримінально-процесуальної діяльності, обмежені у власній правоздатності та дієздатності, тобто правосуб'єктності. Це відбувається завдяки особливостям загального впливу неповноліття, як юридично-фактичного стану.

Що стосується особливостей кримінальних проваджень про кримінальні правопорушення неповнолітніх осіб, то урівноваження наявних обмежень відбувається через участь додаткових суб'єктів – захисника, законного представника та педагога чи психолога, а ще завдяки впровадженню додаткових заборук охорони їх прав і законних інтересів з боку

держави. Разом вони, ґрунтуючись на принципах правового протекціонізму, позитивної дискримінації, соціальної насиченості, державної опіки відносно дитини, виступають як прояв охоронного режиму щодо неповнолітніх та доповнюють обмеженість їх кримінально-процесуального статусу [4].

Теоретичною моделлю кримінально-процесуального статусу неповнолітніх, що скоїли злочин, зазвичай враховують: – особливості прояву психофізіологічного рівня розвитку неповнолітніх відносно їх участі у кримінально-процесуальній діяльності; – правові наслідки, з одного боку пов'язані з існуючими правовими обмеженнями, а з іншого – зі встановленням додаткових юридичних засобів захисту прав і законних інтересів таких осіб [3].

Згідно з вищезазначеним, неповнолітні особи мають такі правові наслідки: встановлення правових обмежень щодо неповнолітньої особи; запровадження додаткових юридичних засобів захисту її прав та законних інтересів. Існування цих особливостей передбачає їх обов'язкове законодавче урахування при формуванні правового статусу неповнолітнього у тому сенсі, що неповнолітні у кримінальному процесі, поряд із загальнопроцесуальними правами, обов'язками (як суб'єкти кримінального процесу), повинні наділятися і спеціально-процесуальними правами, обов'язками (саме неповнолітніх як суб'єктів кримінального процесу). Це стосується не тільки тих з них, хто скоїв злочин, а й взагалі усіх осіб віком до вісімнадцяти років, що залучені до кримінального провадження [3].

Отже, можна зробити висновок, що загальний правовий статус повнолітнього визначений законом, а правовий статус неповнолітнього до цього часу так і не має чіткого законодавчого визначення. Це завдання, є важливим для формування єдиної вірної позиції щодо тлумачення правового статусу неповнолітнього у кримінальному провадженні, згідно з вимогами національного та міжнародного законодавства.

Література

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04. 2001 р. № 2341-III. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Слінько Д.С. Особливості процесуального статусу неповнолітніх у кримінальному провадженні. *Правознавство*. 2017. № 2. С. 110-125.
4. Харченко С.В. Тактика проведення слідчих розшукових дій за участю неповнолітніх підозрюваних : дис... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2016. 237 с.

Особливості режимів робочого часу за трудовим законодавством України

Ланг В.І., студент

Науковий керівник:

Омельянчик С.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Режим робочого часу є одним із важливих умов трудового договору і зачіпає інтереси не тільки працівника, але й самого роботодавця. Правильне встановлення робочого часу на підприємстві, установі та організації, а також оплати праці і відпочинку дає можливість застосувати здібності людини до більш продуктивної та наполегливості праці. Тобто актуальність теми знаходить свій вияв у виявленні оптимального балансу між робочим часом і часом відпочинку через режим робочого часу.

Питанню дослідження режиму робочого часу приділяли увагу такі вчені як: В.І. Прокопенко, О.П. Сидоренко, А.П. Пашков, О.В. Гаврилук, Г.Г. Чанишева, Ю.А. Баранюк, Є.В. Гершанов, А.І. Барабаш, О.В. Аكوпова, В.В. Жерпанов, В.В. Лазор, В.І. Нікітінський, О.І. Процевський, Є.С. Смирнов, М.І. Гордієнко та інші.

Метою написання даної статті є з'ясування особливостей режимів робочого часу за трудовим законодавством України.

Відсутність законодавчо закріпленого поняття режиму робочого часу надає поштовх та певною мірою зацікавлює багатьох наших вчених та різних науковців з галузі трудового права до визначення поняття режиму робочого часу. Так Г.О. Барабаш зазначає, що режим робочого часу є однією із основних частин нормативно-правової регламентації праці працівників [1]. На думку Є.С. Смирнова, під режимом робочого часу мається на увазі розподіл норми робочого часу для конкретних категорій працівників в рамках певного календарного періоду [2, с. 60]. В.Г. Молів вважає, що під режимом робочого часу розуміється розподіл часу роботи в межах доби або іншого календарного періоду, початок і закінчення щоденної роботи (зміни), початок і закінчення перерви для відпочинку та харчування [3, с. 319].

Під режим робочого часу розуміють – чітко визначений порядок при якому проводиться розподіл робочого часу в межах певного календарного періоду (дня, тижня) з метою забезпечення належного трудового процесу та відпочинку працівників.

Режим робочого часу становить чітко регламентований поділ часової норми щодо відповідного працівника на певні календарні проміжки часу. В трудовому праві та законодавстві прийнято поділяти режим робочого часу на загальний та спеціальний. Загальний режим може встановлюватися як для всіх працівників підприємства так і для більшості половини працівників. До нього відносять такі складові:

1) час початку щоденної роботи. За кодексом законів про працю час щоденної роботи (зміни) передбачаються правилами внутрішнього трудового розпорядку і графіками змінності у відповідності з законодавством. 2) час перерви протягом робочого дня. Час перерв протягом робочого дня закріплений у правилах внутрішнього трудового розпорядку або у колективному договорі. Наприклад: у главі 5 «Час відпочинку» статті 66 КЗпП йдеться, що працівникам надається перерва для відпочинку і харчування тривалістю не більше двох годин. Перерва не включається в робочий час. Перерва для відпочинку і харчування повинна надаватися, як правило, через чотири години після початку роботи. Працівникам, що відповідно до їх режиму робочого часу працюють в холодну пору року на відкритому повітрі або в закритих неопалювальних приміщеннях, вантажникам та деяким іншим категоріям працівників у випадках передбачених законодавством, надаються спеціальні перерви для обігрівання і відпочинку, які включаються у робочий час [4]. 3) час закінчення щоденної роботи. Час закінчення щоденної роботи так само як і початок щоденної роботи (зміни) передбачається правилами внутрішнього трудового розпорядку і графіками у відповідності з законодавством. 4) час чергування змін. Для цього режиму є характерним те, що по-перше: працівники чергуються рівномірно в порядку, який встановлено в правилах внутрішнього трудового розпорядку підприємства, установи, організації; по друге, те, що роботодавець не може призначати одного і того ж самого працівника працювати дві зміни підряд; по третє в залежності від роботи яка виконується на підприємстві графік змінності роботи може бути різним двозмінним, трьохзмінним (Наприклад: на заводі Авто Заз або на заводі Запоріжсталі виробництво яке працює постійно не може зупинитися то на цьому заводі може бути встановлений навіть чотирьохзмінний графік роботи працівників); по-четверте мінімальна тривалість відпочинку працівників від однієї зміни до іншої не повинен бути меншим ніж дванадцять годин. За загальним правилом основним режимом робочого часу є п'ятиденний робочий тиждень з двома вихідними днями.

Кодекс законів про працю зазначає, що для працівників встановлюється п'ятиденний робочий тиждень з двома вихідними днями. При п'ятиденному робочому тижні тривалість щоденної роботи визначається правилами внутрішнього трудового розпорядку або графіками змінності. Такий робочий тиждень затверджує власник або уповноважений ним орган за погодженням з виборним органом первинної профспілкової організації (профспілковим представником) підприємства, установи, організації. На тих підприємствах де за характером виробництва запровадження п'ятиденного робочого тижня є недоцільним, встановлюється шестиденний робочий тиждень з одним вихідним днем. При шестиденному робочому тижні

тривалість щоденної роботи не може перевищувати 7 годин при тижневій нормі 40 годин, 6 годин при тижневій нормі 36 годин і 4 години при тижневій нормі 24 години. Для окремих категорій працівників у чинному законодавстві можуть встановлюватися особливості застосування робочого часу. Так наприклад: положення про робочий час і відпочинок водіїв колісних транспортних засобів від 07.06.2010 року в якому до робочого часу водіїв відносить: а) змінний період роботи; б) час простоїв не з вини водія; в) час простоїв (у пунктах навантаження та розвантаження вантажів, у місцях посадки та висадки пасажирів; г) час проведення робіт з усунення технічних несправностей транспортного засобу на маршруті (у рейсі); д) інший час передбачений законодавством України [5].

Поряд із вказаними застосовується і наступні спеціальні режими робочого часу: 1) поділ робочого часу на частини; 2) гнучкий графік роботи; 3) вахтовий метод організації праці; 4) режим роботи під час службових відряджень.

Особливим видом режиму робочого часу є режим роботи з поділом робочого дня на частини. Він встановлюється тоді коли на підприємстві, установі, організації виникає необхідність у більш інтенсивній і наполегливій роботі у певні періоди робочого дня і коли обсяг роботи нерівно розподілено протягом всього робочого дня працівників. Наприклад: у пункті 2.9 «положення про робочий час і час відпочинку водіїв колісних транспортних засобів» для водіїв автобусів, які здійснюють регулярні перевезення за їх згодою можуть встановлювати робочий день з розподілом зміни на дві частини за умови, що тривалість цих частин не перевищує 4-х годин з урахуванням часу, необхідного для повернення на місце стоянки.

Гнучкий режим графік роботи – це така форма організації праці, за якою для деяких категорій працівників, для працівників окремих підприємств або їх структурних підрозділів, встановлюється режим праці з саморегулюванням часу початку, закінчення та тривалості робочого часу в продовж робочого дня [6]. Правовою підставою для встановлення гнучкого режиму робочого часу є стаття 13 «Кодексу законів про працю»; стаття 7 Закону України «про колективні договори і угоди». Режим гнучкого робочого часу може бути заснований на підприємствах в різних варіантах щодо початку та закінчення робочого дня, його тривалість, перерви на харчування та відпочинок (вільний від роботи час). Це може виникнути наприклад: коли на виробництві (з виготовленням меблів) на працівників нерівномірно розділено навантаження коли воно припадає на початок роботи наприклад на 8 годину ранку або на кінець робочого дня на 16 годину дня, чи виходять за межі робочого дня. Запровадження такого режиму повинно проходити в таких етапах:

1) Рішення про запровадження роботодавцем такого режиму узгоджується з виборним органом первинної профспілкової організації або обумовлюється колективним договором. Також запровадження такого режиму можливо за заявою самого працівника підприємства або під час прийняття його на роботу. 2) Працівник у разі встановлення такого режиму повинні обов'язково поінформовані та ознайомлені з терміном, порядком та умовами його застосування не пізніше як за місяць. 3) Переведення працівників проводиться шляхом видання відповідного наказу (розпорядження) роботодавця і тільки з обов'язково згодою працівників із зазначенням конкретних термінів і умов його застосування.

Організація праці працівників в умовах гнучкого режиму робочого часу передбачає три складові робочого часу, на які може поділятися робочий день(зміна): а) фіксований час-коли працівник обов'язково повинен бути на робочому місці і виконувати безпосередньо свої виробничі функції; б) змінний час-це час коли працівник на свій розсуд може починати та закінчувати свій день (зміну); в) час перерви на відпочинок і харчування, який може складати від 30 хвилин до двох годин на день.

Останнім різновид спеціального режиму робочого часу-режим із вахтовим методом організації роботи. Цей метод розглядається – як особлива форма організації робіт, що ґрунтується на використанні трудових ресурсів поза місцем їх постійного проживання за умов, коли щоденна доставка працівників до місця роботи і назад до місця постійного

проживання неможлива. Законодавством України передбачений перелік підприємств, організації та об'єктів, на яких може у разі необхідності використовувати вахтовий метод організації робіт: 1) підприємства й організації газової та нафтової промисловості; 2) підприємства й організації залізничного транспорту, трубопровідного транспорту; 3) організації, безпосередньо зайняті на будівництві і реконструкції автомобільних доріг [7].

Рішення про провадження такого методу приймає керівник підприємства виборним органом первинної профспілкової організації. Такий режим встановлюється на виробничих об'єктах, які перебувають на значному віддаленні від місця знаходження підприємства або місця постійного проживання працівника. Місцем безпосередньої роботи вважається (ділянки) місцевості де працівники за цим методом виконують трудову діяльність. Тривалість вахти не повинно перевищувати 1 місяця, але у виняткових випадках може бути продовжений до 2 місяців, а тривалість робочого дня не має перевищувати 10 годин. Доставка працівників до місця такої роботи здійснюється за рахунок підприємства.

До роботи в умовах такого методу забороняється залучати: а) вагітних жінок та жінок які мають дітей до 3 років; б) неповнолітніх осіб які не досягли певного віку; в) працівникам яким згідно з висновку лікарів забороняється або протипоказано виконувати роботу за цим методом.

При вахтовому методі необхідно скласти графік змінності в якому зазначається строки початку і закінчення вахти, термін періодичного відпочинку між попередніми вахтами та інше.

Підводячи підсумки можна стверджувати, що на сьогоднішній день існує багато поглядів серед наукової спільноти щодо тлумачення поняття режиму робочого часу. Взагалі закріплення та встановлення трудовим законодавством тривалості робочого часу дає можливість державі гарантувати захист прав, свобод та законних інтересів як роботодавців так і працівників. Наприклад не дає можливості зловживання з боку роботодавця правами працівників та не дає роботодавцю експлуатувати працівника більше ніж це закріплено у трудовому законодавстві України. Трудовим законодавством України зазначається, що для окремих категорій працівників які працюють на підприємствах, установах, організаціях є свої певні особливості в роботі через важкі або шкідливі умови праці, віддаленість від постійного місця проживання. Все це сприяє у взаємовідносинах роботодавця і робітника та закріплює ці відносини на законодавчому рівні.

Література

1. Барабаш Г.О. Особливості правового регулювання робочого часу суддів. *Форум права*. 2010. № 4. С. 37-41.
2. Смирнова Є.П. Нові правила регулювання робочого часу і часу відпочинку. Москва: Гросс Медиа, 2007. 126 с.
3. Смирнова О.В., Снигирева І.О. Трудовое право: навч. посіб. 3-го вид., доп. Москва: Проспект, 2008. 600 с.
4. Кодекс законів про працю: Закон України від 10 грудня 1971 р. № 2542-VIII (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/-show/322-08>.
5. Положення про робочий час і час відпочинку водіїв колісних транспортних засобів: Наказ Міністерство транспорту та зв'язку від 07.06.2010 р. № 340. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/z0811-10/print>.
6. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо встановлення гнучкого режиму робочого часу: Наказ міністерства праці та соціальної політики України від 04.10.2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0359203-06>.
7. Вахтовий метод роботи. *Вісник. Офіційно про податки*. URL: <http://www.visnuk.com.ua/ru/pubs/id/9533>.

Сучасний стан реалізації права на відпочинок в Україні

Ларченко С., студентка

Науковий керівник:

Омельянчик С.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Міжнародні документи у сфері забезпечення прав людини та у конституціях розвинутих країн закріплюють право на відпочинок, як одне з ключових трудових прав. У статті 24 Загальної декларації прав людини, прийнятій Генеральною Асамблеєю ООН від 10 грудня 1948 року, проголошено, що кожна людина має право на відпочинок і дозвілля, включаючи право на розумне обмеження робочого дня та на оплачувану періодичну відпустку [1]. Стаття 45 Конституції України вказує, що кожен працюючий має право на відпочинок, що забезпечується шляхом наданням днів тижневого відпочинку, а також платної щорічної відпустки, встановленням скороченого робочого дня окремих професій і виробництв, скороченої тривалості роботи у нічний час. Гранична тривалість робочого часу, мінімальна тривалість відпочинку та оплачуваної щорічної відпустки, вихідні та святкові дні, а також інші умови реалізації цього права встановлюються законом. Здійснення конституційного права на відпочинок не можливе без належного юридичного забезпечення нормами, закріпленими міжнародними актами та актами національного законодавства [2].

Проведення загальнотеоретичного аналізу часу відпочинку працівників в Україні сприятиме розумінню місця та ролі часу відпочинку для сфери праці і для суспільства в цілому. Тема актуалізується ще й тим, що на даний час досить гостро постає питання пов'язане з кодифікацією трудового законодавства та прийняттям нового Трудового кодексу.

Вивченню питань, пов'язаних з реалізацією працівниками права на відпочинок, приділяли увагу вітчизняні вчені, зокрема О.М. Ярошенко, Л.П. Грузінова, В.Г. Короткін, В.І. Прокопенко, В.В. Готра, О.Ф. Загоруйко та інші. Але в сучасних умовах зазначена проблема потребує додаткових досліджень.

Нормативно-правовими актами України не дається визначення, що таке час відпочинку. Це поняття визначено вітчизняними науковцями, зокрема, О. Ярошенком, який стверджує, що час відпочинку - це час, протягом якого працівник є вільним від виконання трудових обов'язків і вправі використовувати його на власний розсуд [3, с. 148]. Л. Грузінова та В. Короткін дають таке визначення: «Час відпочинку - це час, протягом якого працівник відповідно до законодавства та правил внутрішнього трудового розпорядку звільняється від виконання своїх трудових обов'язків» [4, с. 3]. В.І. Прокопенко стверджує: «Час відпочинку - це час, протягом якого робітники і службовці звільняються від виконання трудових обов'язків і можуть його використовувати на свій розсуд» [5, с. 306]. В. Готра розглядає право на відпочинок в двох значеннях: «1) вузькому, як певний проміжок часу, протягом якого людина звільняється від виконання своїх трудових обов'язків і може використовувати його з власними потребами; 2) широкому, конституційне право кожного працюючого, яке регламентоване законодавством України та міжнародними нормативно-правовими актами» [6, с. 238].

Погоджуючись із міркуваннями вітчизняних учених та розглядаючи міжнародне і національне законодавство, яке регулює питання часу відпочинку, можна вважати, що час відпочинку - це передбачена трудовим законодавством можливість працівника поновити свої фізичні та духовні сили у вільний від роботи час, використаний на власний розсуд.

З огляду на періодичності надання, час відпочинку може бути поділено на: відпочинок на протязі робочого дня, перерва для відпочинку і харчування, повсякденний відпочинок, щотижневий неперервний відпочинок, вихідні дні, щорічний відпочинок (дні державних і релігійних свят робота в які не проводиться, і щорічні відпустки). Підставою надання другого виду позаробочого часу поруч з існуванням трудових правовідносин є наявність певного факту поза межами останніх, що спричиняє виникнення у працівника

певного обов'язку нетрудового характеру (написання дисертації участь у спортивних змаганнях тощо).

За діючим законодавством робітникам має надаватись, як правило, через 4 год. після початку роботи, перерва для відпочинку і харчування тривалістю не більше 2-х год., котра не включається в робочий час. Щонайменша тривалість перерви законом не передбачена, тому вказана норма є обов'язковою та має бути встановлена у локальних нормативно-правових актах підприємств, організацій чи установ, якими є правила внутрішнього трудового розпорядку та колективні договори. В дійсності тривалість перерви коливається в межах від 30 хв. до 1 години. Не погоджуюсь, що перерва менше 30 хвилин буде достатньою для відпочинку та харчування, тому доцільно встановити мінімальну норму перерви протягом дня. Важливим є те, що оскільки перерва не входить до робочого часу, робітники можуть застосовувати цей час на свій розсуд, в тому числі і відлучатись з місця роботи. Тривалість щотижневого безперервного відпочинку повинна бути не менш як сорок дві години.

Ще одним часом відпочинку є святкові та неробочі дні закріплені в ст. 73 КЗпП України.

За поданням релігійних громад інших (неправославних) конфесій, зареєстрованих в Україні, керівництво підприємств, установ, організацій надає особам, які сповідують відповідні релігії, до трьох днів відпочинку протягом року для святкування їх великих свят з відпрацюванням за ці дні.

У дні, зазначені у частинах першій і другій цієї статті, допускаються роботи, припинення яких неможливе через виробничо-технічні умови (безперервно діючі підприємства, установи, організації), роботи, викликані необхідністю обслуговування населення. У ці дні допускаються роботи із залученням працівників у випадках та в порядку, передбачених статтею 71 цього Кодексу.

Робота у зазначені дні компенсується відповідно до статті 107 цього Кодексу [7].

Одним з видів часу відпочинку, передбачених трудовим законодавством, є оплачувані щорічні відпустки. Громадянам, які перебувають у трудових відносинах з підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності, виду діяльності та галузевої належності, а також працюють за трудовим договором у фізичної особи, надаються щорічні (основна та додаткові) відпустки із збереженням на їх період місця роботи (посади) і заробітної плати. Щорічна основна відпустка надається працівникам тривалістю не менш як 24 календарних днів за відпрацьований робочий рік, який відлічується з дня укладення трудового договору. Особам віком до вісімнадцяти років надається щорічна основна відпустка тривалістю 31 календарний день. Для деяких категорій працівників законодавством України може бути передбачена інша тривалість щорічної основної відпустки.

Необхідно зупинитись на випадках відкликання зі щорічної відпустки, яке допускається лише в таких випадках: для запобігання стихійному лиху, виробничій аварії і негайного усунення їх наслідків та для запобігання нещасних випадків, простою, загибелі чи зіпсуванню майна підприємства з додержанням вимог ч. 1 ст. 12 Закону України "Про відпустки", ч. 6 ст. 79 КЗпП та в інших випадках, передбачених законодавством [8].

Проаналізувавши чинне законодавство, можна виділити такі види відпусток: 1) щорічні відпустки: основна відпустка; додаткова відпустка за роботу із шкідливими та важкими умовами праці; додаткова відпустка за особливий характер праці; інші додаткові відпустки, передбачені законодавством; 2) додаткові відпустки у зв'язку з навчанням; 3) творча відпустка; 4) відпустка для підготовки та участі в змаганнях; 5) соціальні відпустки: відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами; відпустка для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку; відпустка у зв'язку з усиновленням дитини; додаткова відпустка працівникам, які мають дітей або повнолітню дитину - особу з інвалідністю з дитинства підгрупи А І групи; 5) відпустки без збереження заробітної плати. Законодавством, колективним договором, угодою та трудовим договором можуть установлюватися інші види відпусток.

Тривалість відпусток, визначених ст. 4 Закону України «Про відпустки», розраховується у календарних днях. При визначенні тривалості щорічних та додаткових відпусток працівникам не враховують святкові та неробочі дні.

Фактично, час відпочинку протиставлено робочому часу: якщо в робочий час працівник повинен працювати (виконувати свої трудові обов'язки), то під час відпочинку він працювати не зобов'язаний.

Підводячи до висновку слід вказати, що час відпочинку - це гарантована трудовим законодавством можливість робітника поновити свої фізичні та духовні сили у вільний від роботи час, використаний на власний розсуд. Право на відпочинок мають громадяни України, які перебувають у трудових відносинах з підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності, виду діяльності та галузевої належності, а також працюють за трудовим договором у фізичної особи. Іноземні громадяни та особи без громадянства, які працюють в Україні, мають таке ж право як і громадяни України. Аналізуючи статтю 45 Конституції України, міжнародно-правові акти про працю та інші норми трудового законодавства можна сказати, що право на відпочинок пов'язано не настільки з тривалістю робочого часу, як із його обмеженням, встановлення його граничних норм, тобто це весь час, який не входить до робочого часу. Це право забезпечується наданням днів щотижневого відпочинку, а також оплачуваної щорічної відпустки, встановленням скороченого робочого дня щодо окремих професій і виробництв, скороченої тривалості роботи у нічний час.

Література

1. Загальна декларація прав людини : прийнята Генеральною Асамблеєю ООН від 10 грудня 1948 року. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
2. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.
3. Ярошенко, О. М. Право на відпочинок за загальною декларацією прав людини й законодавством України. Проблеми законності. Х : 2009. № 100. С. 148-154.
4. Грузінова Л. П., Короткій В. Г. Трудове право України : навч. посіб. для студентів вищих навч. закл. К. : МАУП, 2003. Ч. 3. 104 с.
5. Прокопенко В. І. Трудове право України: підручник Х: Фірма «Консум», 1998. 480 с.
6. Готра В. В. Сучасний стан реалізації права на відпочинок в Україні. *Форум права*. 2010. № 4. С. 235-240.
7. Кодекс законів про працю : Закон України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
8. Про відпустки : Закон України від 15.11.1996 № 504/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 2. Ст. 4.

Процесуальні особливості участі педагога у провадженні допиту неповнолітніх та малолітніх осіб у кримінальному процесі

Мишевська Н.М., студентка

Науковий керівник:

Єна І.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Діюче кримінальне процесуальне законодавство України, у цілому, відображає вимоги міжнародного законодавства про правову охорону неповнолітніх та малолітніх осіб у кримінальному процесі. Це забезпечується в тому числі і участю в процесі педагога. Тобто, участь такої особи є додатковою гарантією для реалізації прав неповнолітніх та малолітніх з урахуванням їх вікових та індивідуальних психологічних особливостей.

Педагог відповідно до ч. 1 ст. 226 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), разом з законним представником та психологом, можуть бути учасниками допиту неповнолітніх (малолітніх) осіб. Проте, з якою метою педагога

запрошують для участі у зазначеній слідчій дії, яка його роль та функції при розслідуванні кримінальних проваджень у кримінальному процесуальному законодавстві не зазначається. І тому у теорії кримінального процесу це питання є дискусійним, і багато науковців по різному визначають процесуальний статус, призначення, роль та функції педагога.

Окремі питання участі неповнолітніх та малолітніх осіб у кримінальному провадженні завжди було у колі наукових інтересів вчених – процесуалістів, таких як В.Г. Дремов, Н.Г. Калугіна, Л.М. Карнеєва, М.М. Коченов, Н.Р. Осіпова, Т.С. Кобцова, В.В. Ніколюк, С.Ю. Ревтова, О.О. Степанов, О.Ю. Скічко, Є.О. Центров та інших, але і на сьогодні залишилися невирішені питання, до яких слід віднести і особливості участі педагога в якості спеціаліста при допиті неповнолітніх і малолітніх осіб.

Педагог, який залучений до участі у слідчих (розшукових) діях виконує роль спеціаліста, оскільки має професійні навички спілкування з неповнолітніми і може допомогти слідчому отримати інформацію в процесі допиту неповнолітнього. Як педагог може бути запрошений вчитель, викладач, вихователь дошкільного закладу, якщо допитується малолітня особа. Аналізуючи наукові праці, можна виділити 3 групи, в яких об'єднуються різні точки зору щодо функцій і призначення педагога в кримінальному процесі. До першої групи відноситься думка вчених про те, що педагог залучається виключно для встановлення психологічного контакту з неповнолітнім, малолітнім допитуваними.

С.В. Кузнецова, Т.С. Кобцова та інші науковці вказують на те, що участь педагога при допиті неповнолітнього (малолітнього) полягає у наданні допомоги слідчому у встановленні психологічного контакту з допитуваним. Неповнолітні (малолітні) вирізняються певними індивідуально-віковими особливостями: жагою до пригод, цікавістю, фантазуванням, довірливістю, вразливістю, підвищеною емоційною збудливістю, які потрібно враховувати при провадженні допиту, так як вони відбиваються на особливостях сприйняття, запам'ятовування і відтворення відомих їм обставин справи, адже далеко не кожна людина здатна грамотно, чітко і ясно викласти побачене або почуте і особливо це відноситься до малолітніх. Тому завданням педагога є допомога тому, хто допитує встановити правильну тактику допиту, щоб неповнолітній (малолітній) дав правдиві показання без спотворення обставин, які йому відомі [1, с. 34].

Н.І. Порубова вважає, що у допиті неповнолітнього (малолітнього) може брати участь педагог, який діє як особа, яка володіє спеціальними знаннями в області педагогіки, психології, надає допомогу розслідуванню в отриманні від таких осіб повних, достовірних свідчень про відомі їм обставини справи, у певній мірі контролюючи дії особи, яка здійснює допит [2, с. 327].

На думку другої групи вчених, призначення педагога полягає не тільки у допомозі слідчому у процесі допиту, але і в забезпеченні додаткових гарантій прав та інтересів неповнолітніх (малолітніх) осіб. Так, Ю.А. Калінкін вважає, що педагог у ході проведення допиту покликаний сприяти реалізації прав та законних інтересів таких осіб нарівні з законним представником [3, с. 58].

Проте з такою думкою не згоден О.Х. Галимов, зазначаючи, що на педагога не можна покладати таку не властиву йому функцію, як захист інтересів інших осіб, яка відноситься до повноважень, наприклад, законного представника [4, с. 116].

С. В. Тетюєв вказує, що все, що педагог не робив би, беручи участь у допиті неповнолітнього (малолітнього) повинно переслідувати лише одну ціль – максимально повне встановлення обставин, які входять до предмету доказування по кримінальному провадженню, при суворому дотриманні прав та законних інтересів неповнолітньої (малолітньої) особи [5].

Найбільш поширена точка зору серед науковців (третя група) зводиться до того, що педагог – це спеціаліст, який допомагає своїми вміннями та навичками слідчому встановити психологічний контакт з неповнолітньою (малолітньою) особою під час допиту. Залучення його до участі у допиті повинно сприяти встановленню істини по справі і здійснювати виховний вплив на допитуваного.

В.Ю. Шепітько вважає, що педагог має всі підстави для існування в кримінальному процесі у якості самостійної процесуальної фігури, так як він виконує складну функцію, в якій поєднуються обов'язки спеціаліста, захисника та понятого [6, с. 167-168]. Проте О.Х. Галимов, відносячи педагога до спеціаліста, вважає, що він відрізняється від понятого та інших суб'єктів, які виконують допоміжні функції. Оскільки, надаючи допомогу в провадженні процесуальних дій на досудовому розслідуванні, педагог безпосередньо впливає на його результати і зміст, тобто є активним, а не пасивним учасником слідчої дії [4, с. 119].

Всі вищенаведені думки науковців про призначення педагога, який бере участь у допиті неповнолітніх (малолітніх) осіб, по-своєму правильні. Хтось з авторів відображає лише участь педагога з метою встановити психологічний контакт слідчого з допитуваним, хтось говорить тільки про дотримання прав неповнолітніх (малолітніх).

Але такі думки потрібно розглядати у сукупності, так як вони доповнюють одна одну, і тому ми погоджуємося з тим, що педагог бере участь у допиті як спеціаліст. Адже педагог бере активну роль у вказаній процесуальній дії (використовує свої навички, в силу своєї професії, у спілкуванні з дітьми та підлітками), і його участь полягає у правильному обранні прийомів для встановлення психологічного контакту, тактики допиту, здійснення впливу на неповнолітнього (малолітнього), і як результат, з'ясування необхідних обставин, отримання правдивої доказової інформації для встановлення істини у кримінальному провадженні.

Література

1. Кузнецова С.В. Тактика допроса несовершеннолетних. М. : Экзамен, 2004. 96 с.
2. Глібко В.М., Дудніков А.Л., Журавель В.А. Криміналістика : підручник / за ред. В.Ю. Шепітька. К. : Видавничий дім «Ін Юре», 2001. 684 с.
3. Калинин Ю.А. Участие в уголовном судопроизводстве лиц, обладающих специальными познаниями. *Вестник Московского государственного университета*. 1980. № 3. С. 57 – 59.
4. Галимов О.Х. Малолетние лица в уголовном судопроизводстве. СПб. : Питер, 2001. 138 с.
5. Тетюев С.В. Роль педагога (психолога) в допросе несовершеннолетних по уголовным делам. *Правоведение*. 2009. № 5. С. 103 – 111.
6. Шепітько В.Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз) : монографія. Х. : Харків юридичний, 2007. 432 с.

Проблемні питання збирання доказів при розслідуванні вбивств на замовлення в Україні

Опришко Т.В., студентка

Науковий керівник:

Єна І.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Конституція України визнає життя, здоров'я, честь і гідність людини найвищою соціальною цінністю та гарантує їх захист. Але, нажаль, у сучасних умовах розвитку та трансформації українського суспільства, якому притаманні революційні перетворення, соціальні, економічні труднощі ми спостерігаємо зростання рівня злочинності.

Ця тенденція притаманна і для такого специфічного виду злочинів, як вбивства на замовлення, які мають високий рівень суспільної небезпеки, та має суттєві складності при розслідуванні та забезпеченні притягнення до кримінальної відповідальності винних осіб.

Досить часто цей злочин використовується для вирішення спірних питань між структурами та організаціями, які мають вплив у різноманітних сферах життя та для вирішення сімейних питань, в тому числі пов'язаних з фінансами, спадком, тощо.

Даний вид злочину давно знаходиться у колі наукових інтересів вчених, таких як А.І. Бородулін, В.І. Бояров, В.І. Комісаров, В.І. Лукашевич, О.С. Саїнчин та інших.

Вбивством на замовлення є умисне позбавлення життя потерпілого, здійснене особою(виконавцем) за дорученням іншої особи (замовника) [1]. Де, виконавець зобов'язується позбавити потерпілого життя, а замовник – вчинити певні дії матеріального або нематеріального характеру в інтересах виконавця.

Розслідування вбивств на замовлення має свої граничні межі, які мають свій початок з моменту виявлення та реєстрації в Єдиному реєстрі досудових розслідувань ознак злочину, та закінчується передачею обвинувального акту прокурором до суду, якому належить повноваження розгляду цієї справи. Основними етапами розслідування та способами збирання доказової бази правоохоронцями, які повинні входити в межі досудового розслідування вбивств на замовлення є:

1. Огляд місця події;
2. Встановлення особи потерпілого;
3. Призначення судово-медичної експертизи;
4. Виявлення та допит свідків, очевидців кримінального правопорушення.

З метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення слідчий, прокурор проводить огляд місцевості, приміщення [2]. При огляді місця події всі данні фіксуються у протоколі а також додаються схеми, фотокартки відеозапис а також звукозаписи, які проводить залучений спеціаліст для ретельного дослідження всіх ознак злочину виявлених на місці події. А при з'ясуванні факту, що злочин вчинявся на відстані необхідно оглянути місцевість, тому що злочинець міг очікувати потерпілого на будь-якій відстані(біля будинку, у кущах, на парковці тощо) та залишити сліди (сліди взуття, гільзи, залишки їжі, свої біологічні данні , кинута зброя тощо).

Встановлення особи потерпілого дає змогу визначити його походження (сім'ю, сімейні стосунки),характеристику особи потерпілого, круг спілкування, чи були вороги, конфлікти із знайомими, рід його заняття, місце роботи та багато іншої інформації яка була б корисна для слідства. Зазвичай існує зв'язок між потерпілим та замовником вбивства який може бути виявлено при дослідженнях відомостей про потерпілого.

Для того щоб встановити час смерті та причини, засоби та знаряддя вбивства вчиненого на замовлення, та інші питання важливі для слідства призначається експертиза, яка дає відповіді на питання слідства. Зазвичай слідством проводяться судово-медичні, дактилоскопічні, експертиза зброї та слідів та інші види експертиз, які б допомогли отримати будь-які відомості важливі для розслідування даного кримінального правопорушення.

При розслідуванні також виявляють свідків, які мають хоч якісь відомості про обставини справи та проводяться невідкладно при приїзді на місце події. Свідки можуть бути допитані як про обставини які передували до вбивства потерпілого, так і про ті, які були після нього. Свідкам потрібно приділяти особливу увагу, тому, що на них можливий вплив з метою зміни показань для дачі завідомо неправдивих відомостей. Також свідки використовуються при проведенні впізнання особи потерпілого(трупу), предметів та речей, які мають значення, а також їм можуть пред'являти підозру у вчиненні цього злочину.

Під способами збирання доказів та їх процесуальних джерел, що виступають функціональною складовою системи кримінально-процесуального доказування, розуміють передбачені законом слідчі й судові та інші процесуальні дії, за допомогою яких орган досудового розслідування, прокурор і суд збирають, перевіряють та оцінюють фактичні дані і їхні джерела, а також формують і обґрунтовують висновки у справі [3, с 218].

В теорії існує три способи збирання доказів, але на стадії досудового розслідування, а саме вбивства на замовлення, ми користуємося лише проведенням слідчих(розшукових) та негласних (слідчих) розшукових дій, а також отримання, відомостей висновків експертів.

Закріплення (фіксація) фактичних даних, як і сам порядок здійснення слідчих і судових дій щодо збирання доказів і їх процесуальних джерел, чітко передбачено і врегульовано нормами кримінального-процесуального законодавства і повинно здійснюватись в межах кримінального процесу. У зв'язку з цим неприпустимо змішувати оперативно-розшукову діяльність з кримінально-процесуальною, бо це два різні види

спеціальної державної діяльності і їх змішування призведе до проблеми визначення достовірності результатів такої діяльності і порушення визначених кримінально-процесуальним законодавством демократичних принципів. Тому результати оперативно-розшукової діяльності можуть бути допущені і застосовані в кримінальному судочинстві відповідно до вимог кримінального процесуального доказування [3, с. 220].

Отже, розслідування вбивств на замовлення посідає значне місце в складності його розслідуванні органами досудового розслідування. Інформація та доказова база, отримана при вчиненні правоохоронцями тактично - послідовних, логічних дій по сприянню розслідування злочину, допомагає встановити об'єктивну істину при розгляді всебічного, повного та об'єктивного розслідування вбивств на замовлення. А враховуючи сьогодення, етапи розслідування даного кримінального правопорушення є актуальним.

Література

1. Про судову практику у справах проти життя і здоров'я особи : Постанова Пленуму Верховного Суду від 07.02.2003 р. № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03>.
2. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Кримінальний процес України: підручник / за ред. П. М. Кубрак. К.: ДП «Вид.дім «Персонал», 2010. 244 с.

Роль адвоката в цивільному процесі України

Опришко Т.В., студентка

Науковий керівник:

Алімов К.О., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

На сучасному етапі розвитку українського законодавства юридичні послуги адвоката, пов'язані з його безпосередньою участю для захисту і представництва інтересів зацікавлених осіб (клієнтів) у цивільному судочинстві набуває актуальність на теперішній 2019 рік.

Основні проблемні питання, роль та значення адвокат у цивільному судочинстві було досліджено в працях В.М. Буробіна, О.Д. Бойкова, В.М. Івакіна, І.О. Насонової, О.Д. Святоцького, Л.В. Тацій, Д.П. Фіолевського, М.Й. Штефана та інших.

При дослідженні норми цивільно-процесуального законодавства можна стверджувати, що адвокат виконує роль представника та захисника. Відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатом може бути фізична особа, яка має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, має стаж роботи в галузі прав не менше двох років, склала кваліфікаційний іспит, пройшла стажування, склала присягу адвоката України та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю [1]. Його діяльність заснована на принципах законності, верховенства права, незалежності, конфіденційності. Л.В. Тацій стверджує, що: «представництво адвоката в цивільному і господарському процесу є виконанням представницької і правозахисної функції [2, с. 7]. Особливість правового статусу адвоката в цивільному процесі полягає в тому, що він крім обов'язків, які закріплюються за ним цивільним процесуальним законодавством, володіє також комплексом професійних прав, обов'язків і гарантій, які передбачені законом [3].

Адвокат, відповідно до Закону « про Адвокатуру та адвокатську діяльність» здійснює представництво на підставі договору або ордеру з безоплатної правової допомоги. На підставі наданих повноважень адвокати допомагають заінтересованим особам звернутися до суду за захистом їх цивільних прав. Для цього використовуються цивільні процесуальні засоби – позовна заява. До подачі позову адвокат виконує значну і складну допроцесуальну роботу по вивченню матеріалів справи і написання заяви. Матеріали справи складаються з усних пояснень заінтересованих осіб і поданих ними документів – договорів, посвідчень,

постанов, довідок, квитанцій, актів, ордерів, листів службового і особистого характеру, що містять відомості, які мають значення для справи. Згідно закону адвокат має право збирати відомості про факти, які можуть бути використані як докази в цивільних справах. Позовна заява складається адвокатом у письмовій формі [1]. Суддя, до якого надійшла заява з додатками, вирішує питання про її прийняття. Відмова у прийнятті оформлюється мотивованою ухвалою, яка може бути оскаржена адвокатом за наявності у нього відповідального повноваження. З прийняттям позовної заяви виникають цивільні процесуальні правовідносини, у яких бере участь адвокат, котрий набуває правосуб'єктність процесуального представника.

Процесуальним забезпеченням участі адвокатів у судовому засіданні є право на своєчасне одержання від суду викликів і повідомлень про день, місце і час розгляду судом спірної справи, а також про відкладення судом розгляду справи при відсутності відомостей, що їм вручено повістки.

У підготовчій частині судового засідання процесуальні представники, крім іншого, з'ясовують можливість розглянути справу в даному судовому засіданні, при даному судді (суддях – при колегіальному розгляді: справи) і учасниках процесу. Представники мають можливість бути обізнаним із складом суду, а також прізвищами прокурора, експерта, перекладача, секретаря судового засідання і заявляти їм відвід за наявності для цього підстав. Представник позивача може подавати заяви про зміну предмета або підстав позову, збільшення або зменшення розміру позовних вимог, про відмову від позову; представник відповідача – про визнання позову повністю чи частково. Представники сторін можуть укласти мирову угоду [8].

Р.А. Сидоров характеризує судового представника як самостійного учасника цивільного процесу, відмічає те, що « його процесуальне становище є складним: представник одночасно виступає і як особа, яка реалізує дані йому повноваження, і як носій самостійних процесуальних прав та обов'язків» [4, с. 8]. Н. М. Гончарова підкреслює: « Специфіка індивідуального правового становища адвоката в цивільній справі полягає в тому, що, з одного боку, адвокат залежить від довірителя як його процесуальний представник, який бере участь у цивільному судочинстві від імені та в інтересах довірителя на основі наданих довірителем повноважень, а з іншого боку, адвокат зберігає повну незалежність як радник сторони, третьої особи з правових питань, діючи відповідно до вимог закону, за своїм внутрішнім переконанням, керуючись нормами і принципами адвокатської етики» [5, с. 14–15].

Насамперед в Україні вступило в силу Закон України « про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02.06.2016 року, де вказується, що: Виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення» [7].

Так відповідно до п.11 перехідних положеннях Конституції України зазначається, що виключно адвокатами здійснюється представництво у Верховному Суді України та судах касаційної інстанції з 1 січня 2017 року, у судах апеляційної інстанції – з 1 січня 2018 року, а у суді першої інстанції – з 1 січня 2019 року [8]. Відтепер, лише адвокат чи законний представник може представляти інтереси сторони не тільки в кримінальному, а ще й в цивільному судочинстві. На нашу думку це дуже доцільно, тому, що відтепер лише адвокат, професіонал своєї справи, зможе на засадах верховенства права та законності здійснювати представництво та захист прав і законних інтересів осіб чиї права були порушені, невизнані, оспорені. Однак, дане положення не поширюється на провадження, які розпочаті до набрання чинності закону, а початком визначається дата з 30.09.2016 року, з відкілья і вступає в силу Закон про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) яке вводить в дію п.16 перехідних положень Конституції України.

Аналізуючи вище викладене, ми можемо зробити висновок, що з набранням чинності закону від 30.09.2016 року [8], адвокат у цивільному судочинстві набуває особливого статусу та відіграє важливу роль при вирішенні цивільних справ. Це дає змогу уникнути ускладнень внаслідок не високої правової свідомості осіб, які представляли свої інтереси самостійно, без

правової допомоги професійного захисника, внаслідок не досвідченості через свої дії усугубляючи своє правове становище, яке є результатом не правильного застосування норм цивільного процесуального права у цивільному судочинстві.

Література

1. Про Адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України № 5076-VI від 05.01.17 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>
2. Тацій Л.В. Юридична природа адвокатури в системі захисту прав і свобод людини і громадянина : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2008. 20 с.
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05 липня 2012 р. № 5076-VI. *Офіційний вісник України*. 2012. № 62. Ст. 17.
4. Гончарова Н.Н. Формирование и реализация адвокатом правовой позиции по гражданскому делу : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.11. М., 2008. 28 с.
5. Сидоров Р.А. Представительство в гражданском процессе : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.15 Тверь, 2003. 28 с.
6. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19>
7. Конституція України від 28.06.1996 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4947>
8. Цивільний процесуальний кодекс України 8.03.2004 № 1618-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>

Проблемні питання правового регулювання застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині

Панкратова Д.О., студентка

Науковий керівник:

Щипанова О.О., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Прийняття 17.05.2018 року нового Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» [1] започаткувало новий етап вітчизняної трансплантології, адже протягом довгих років ця галузь знань була майже забута законодавцем та профільним міністерством. З моменту ухвалення у 1999 році Закону України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині» правова сфера трансплантології практично більше не змінювалась, хоча і було прийнято цілу низку підзаконних нормативно-правових актів, які суттєво не вплинули на вдосконалення процедури трансплантації органів. Руки лікарів продовжували бути зв'язаними, оскільки ефективної правової схеми дій із трансплантації органів та тканин так і не було створено [2, с. 132].

Тривале ігнорування законодавцем сфери трансплантації зумовило таку ситуацію в Україні, коли понад 90 тисяч українців потребують операції з трансплантації того чи іншого органу, і більшість із них, якщо не отримають його, приречена. Серед численних праць науковців увага приділялась аналізу положень Закону 1999 року, який натеper є нечинним, відповідно дослідження нового Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» є нечисленними. Однак, уже тривалий час такі науковці, як М. Авдєєв, Г. Анікіна, В. Глушков, С. Гринчак, Д. Кобяков, Н. Коробцова, М. Малєїн, Н. Маргацька, І. Міщук, А. Мусієнко, О. Пелагеша, О. Пунда, С. Тихонова, Б. Тодуров, Г. Чаботарьова, В. Шумаков та інші, наголошували на необхідності реформування та удосконалення законодавства у сфері трансплантології, але ряд питань, серед яких проблеми фінансування, навчання та підготовки лікарів, відсутність єдиного реєстру донорів, співвідношення презумпції згоди і незгоди, так і не знайшли єдиного підходу.

Незважаючи на необхідність в пересадці органів, спроби хоч щось змінити у сформованій ситуації були зроблені лише у 2018 р. після прийняття Закону України «Про

застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині», що набув чинності 01.01.2019 року. Так, основними змінами до законодавства України у сфері трансплантації анатомічних матеріалів людині є наступні:

1) здійснено вдосконалення термінологічного апарату у тому числі шляхом введення нових термінів. Крім того, вживаний у старому Законі термін «трансплантація органів або тканин» замінено в новому на «трансплантація анатомічних матеріалів»;

2) однією з новел Закону є внесення відмітки про надання згоди або незгоди на посмертне донорство;

3) новою також є норма, яка дозволить закладам охорони здоров'я та науковим установам усіх форм власності здійснювати діяльність із трансплантації, оскільки до моменту набуття чинності новим законом такі дії можуть здійснювати лише державні та комунальні заклади охорони здоров'я;

4) координаційний центр трансплантації органів, тканин і клітин Міністерства охорони здоров'я України, що здійснював управлінську діяльність, пов'язану з трансплантацією, замінений новим – центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері надання медичної допомоги із застосуванням трансплантації та здійснення діяльності, пов'язаної з трансплантацією, однак допоки Положення про цей орган не прийнято;

5) ще однією новелою є запровадження посади трансплант-координатора. Важливою гарантією є те, що він не може входити до складу консилиуму лікарів, який здійснює констатацію смерті мозку людини, брати участь у вилученні анатомічного матеріалу та проведенні трансплантації. М. Новицька вважає за доцільне створити цілу систему трансплант-координації, яка б діяла на різних рівнях. Показовим у цьому плані є досвід Італії, де діють одразу три рівні трансплант-координації: 1) локальний (основні функції покладені на госпітального трансплант-координатора); 2) регіональний (діють регіональні трансплантаційні центри, що виконують організаційні функції, управляють листом очікування); 3) національний (включає національний трансплантаційний центр та технічну консультативну раду, що виконують стратегічне та техніко-операційне планування) [2, с. 134].

Каменем спотикання у реформуванні сфери трансплантології стала норма про те, що трансплантологія не може існувати без єдиної інформаційної бази даних, тому новим Законом запроваджується Єдина державна інформаційна система трансплантації (далі – ЄДІСТ), яка призначена для збирання, реєстрації, накопичення, зберігання, обробки інформації та здійснення автоматизованого об'єктивного і неупередженого розподілу анатомічних матеріалів людини, визначення пари «донор-реципієнт» і буде зберігатися на державних інформаційних ресурсах. Однак Положення про Єдину державну інформаційну систему трансплантації, порядок та умови її фінансування, що затверджується Кабінетом Міністрів України, досі не прийнято. Хоча відповідна норма була передбачена у Перехідних положеннях до Закону, відповідно до якої Кабінет Міністрів України повинен був до 01.10.2018 року забезпечити утворення та функціонування ЄДІСТ, забезпечити її інформатизацію, адміністрування, програмне забезпечення та наповнення відповідною інформацією. Ст. 11 Закону дає лише базисні положення і відсилку до Постанови, якої не існує [1].

Проте вже 28.02.2019 року було внесено перші зміни шляхом прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині», яким визначено, що до початку роботи ЄДІСТ, але не пізніше 01.01.2020 року положення Закону щодо використання вказаної системи для організації надання медичної допомоги із застосуванням трансплантації не застосовуються. Натомість організація трансплантації здійснюється на основі інформації, що міститься на паперових носіях. Також передбачена норма про те, що до початку роботи ЄДІСТ та протягом наступних трьох місяців з дня початку її роботи рішення про можливість або не можливість застосування трансплантації реципієнту анатомічного матеріалу від донора-трупа приймається консилиумом лікарів закладу охорони здоров'я, до листа (списку)

очікування якого включено реципієнта, в порядку черговості згідно такого листа (списку) очікування.

Окремо регламентовано питання трансплант-координаторів, оскільки новим Законом чітко не визначено кваліфікаційні вимоги, яким має відповідати кандидат на посаду. Тому до визначення професійних стандартів та кваліфікаційних характеристик трансплант-координаторів у встановленому законом порядку функції трансплант-координатора виконує уповноважена наказом керівника закладу охорони здоров'я особа чи особа, що виконує її обов'язки [3].

Зокрема, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» також внесено зміни, якими:

1) знято повноваження замовника медичних послуг з центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері надання медичної допомоги із застосуванням трансплантації та здійснення діяльності, пов'язаної з трансплантацією;

2) доповнено перелік суб'єктів організацій та надання медичної допомоги із застосуванням трансплантації та здійснення діяльності, пов'язаної з трансплантацією Національною службою здоров'я України, оскільки саме цей орган виконуватиме функцію замовника медичних послуг з трансплантації, як високоспеціалізованої медичної послуги, з 01.01.2020 року згідно Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення»;

3) термін «діяльність, пов'язана з трансплантацією», до якої відноситься вилучення, перевезення, зберігання анатомічних матеріалів, трансплант-координація, визначено як медичну послугу, що дасть можливість оплачувати такі послуги Національною службою здоров'я України в рамках гарантованого пакету медичних послуг;

4) розширено перелік осіб, які є близькими родичами, доповнивши такий перелік двоюрідними братами і сестрами, дядьком, тіткою, племінниками, що дозволить розширити коло осіб для родинного донорства;

5) передбачено, що сімейний лікар може отримувати згоди на посмертне донорство та матиме право вносити таку інформацію до ЄДІСТ;

6) визначено можливість донорства кісткового мозку від повнорідних братів або сестер віком до 18 років;

7) конкретизовано, що дозволяється лише міжнародний обмін анатомічними матеріалами, а щодо гемопоетичних стовбурових клітин – дозволяється їх купівля-продаж [4].

Таким чином, наразі можна вести мову лише про початок проведення реформи у сфері транспланталогії через наявну кількість прогалин у законодавстві і проблемами, що виникають у зв'язку з цим на практиці. Тому норми законодавства потребують подальшого удосконалення, а саме щодо здійснення програмного забезпечення ЄДІСТ, визначення вимог, які висуваються до трансплант-координаторів, не існує переліку закладів охорони здоров'я, які будуть здійснювати трансплантації та / або діяльність, пов'язану з нею тощо. Проте, незважаючи на це, Закон є кроком вперед та сприятиме ефективному функціонуванню системи трансплантації за умови злагодженої роботи органів влади та достатнього фінансування.

Література

1. Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині: Закон України від 17.05.2018 р. № 2427-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19>.
2. Новицька М. Основні зміни до законодавства України у сфері трансплантації анатомічних матеріалів людині. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 9. С. 132-137.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині: Закон України від 28.02.2019 р. № 2694-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-19>.
4. Відбулися пленарні засідання Верховної Ради України. URL: <https://portal.rada.gov.ua/news/Novyny/167788.html>.

Проблемні аспекти правового регулювання права на донорство крові

Пасечник В.М., студентка

Науковий керівник:

Щипанова О.О., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

У критичні для здоров'я моменти люди вимушені звертатися по допомогу до інших людей, якій б віддали частинку себе. Саме в даруванні і міститься сенс слова „донор”. Стан донорства крові в Україні не є задовільним. У розвинених країнах нормою вважається 33 донорства крові на 1000 жителів. Згідно зі статистичними даними, які були надані Міністерством охорони здоров'я України, показник для України за перший квартал 2017 року становить всього 13,77 донорств на 1000 жителів на рік [1]. Низький рівень обізнаності населення є причиною таких низьких показників донорства в Україні. Розвиток донорства крові та її компонентів є важливою соціально необхідною справою держави.

Проблемам правового регулювання права на донорство приділяли та приділяють активну увагу вітчизняні та іноземні вчені-правознавці: Н.Б. Болотіна, З.В. Ромовська, В.К. Гришук, О.В. Тихоміров, М.М. Малєїна, Г.М. Красновський, Т. Гурська, М. Ардашева. Зазначені автори розглядали проблеми правового регулювання донорства у галузях цивільного, кримінального, сімейного та медичного права. Проте, не зважаючи на проведення значного науково-теоретичного аналізу питань донорства, виникає цілий ряд проблем, пов'язаних з необхідністю удосконалення правового регулювання цього елементу права на здоров'я.

Питання правового регулювання права на донорство закріплено у таких статтях Цивільного кодексу України (далі – ЦК України): ст. 290 (Види особистих немайнових прав) – у контексті регламентування права на життя, права на охорону здоров'я; ст. 281 ЦК України (Право на життя); ст. 283 ЦК України (Право на охорону здоров'я); ст. 284 ЦК України (Право на медичну допомогу); ст. 290 ЦК України (Право на донорство) [2]. Правові норми, що мають відношення до донорства та трансплантації, містяться і у Сімейному кодексі України. Зокрема, це положення ст. 123 Сімейного кодексу України [3] та в Законі України «Про донорство крові та її компонентів» [4].

На сьогодні не існує єдиного наукового підходу до розуміння поняття донорства крові та її компонентів, яке б повною мірою розкривало суть цього соціально-значущого явища. Поняття донорства закріплене у ст. 2 Закону України «Про донорство крові та її компонентів», відповідно до якої донорство крові та її компонентів являє собою добровільний акт волевиявлення людини, що полягає у даванні крові або її компонентів для подальшого безпосереднього використання їх для лікування, виготовлення відповідних лікарських препаратів або використання у наукових дослідженнях [4].

Офіційне визначення донорства крові та її компонентів неможливе без характеристики заходів, котрі реалізуються для забезпечення цього процесу та становлять його організаційну основу. «Донорство крові – це розгалужена система заходів, що включає заготівлю, переробку, зберігання, переливання, реалізацію крові, її компонентів – відтак всебічне уявлення про донорство крові та її компонентів неможливе без урахування організаційного аспекту даного виду медичної діяльності», – резюмує Є. П. Демидчик [5].

Не дивлячись на певний науковий інтерес, наведене визначення не достатньо повно характеризує всю діяльність, пов'язану з донорством крові та її компонентів. Його автори не враховують різноспрямований характер сучасного донорства, роблячи акцент лише на його лікувальних цілях. Між тим, як свідчить практика, донорство крові та її компонентів поряд із лікувальними цілями переслідує широкий спектр інших завдань, зокрема щодо зберігання, транспортування й переробки крові та похідних від неї компонентів. Крім того, автори не конкретизують, що саме у їх баченні виступає лікувальними цілями. Це створює певні труднощі для всебічного розуміння авторської концепції донорства крові науковим загалом.

Норми чинного законодавства про донорство крові та її компонентів потребують принципових змін, зокрема, це стосується положень чинного законодавства, які дозволяють бути донорами крові тільки громадянам України.

Положеннями ч. 2 ст. 2 Закону України «Про донорство крові та її компонентів» передбачено, що донором може бути будь-який дієздатний громадянин України віком від 18 років, який пройшов відповідне медичне обстеження і в якого немає протипоказань [4]. Зазначені положення не повною мірою відповідають вимогам забезпечення населення України донорською кров'ю, її компонентами та препаратами, що виробляються з неї.

Протягом останніх років попит на кров та її компоненти в закладах охорони здоров'я України постійно зростає. У більшості лікувальних закладів спостерігається постійний дефіцит консервованої крові та препаратів крові. Від цього страждають профільні пацієнти, для лікування яких потребується кров та вироблені з неї препарати. Особливого загострення це питання набуло в умовах проведення антитерористичної операції на сході країни. За таких умов потреба лікувальних закладів в крові, її компонентах і препаратах не тільки не зменшується, а продовжує збільшуватися. Саме тому проблема дефіциту донорської крові потребує вирішення.

Останнім часом в Україні спостерігається тенденція до популяризації донорства. Донори крові мають низку державних заохочень та гарантій. Так, держава забезпечує донора двома вихідними днями, безкоштовним сніданком та обідом або еквівалентною грошовою винагородою (ч. 2, 7 ст. 9 Закону «Про донорство крові та її компонентів»). Перед здачею крові людина проходить безкоштовне медичне обстеження (ч. 3 ст. 8 Закону). Донорам, що протягом року безоплатно здали в умі понад дві разові допустимі дози, у разі непрацездатності у зв'язку із захворюванням виплачується стовідсоткова середня заробітна плата (ч.1 ст.10 Закону). Цією пільгою можна скористатися протягом року. Вона поширюється і на студентів, які мають право на отримання премії у розмірі 25% від стипендії у випадку здачі ними в сумарній кількості двох разових допустимих доз. Таку грошову допомогу має виплатити сам навчальний заклад, в якому навчається студент (ч. 2 ст. 10 Закону).

При безоплатній здачі крові у кількості 40 разових максимальних доз, незалежно від періодів асу між здачею крові, особі присвоюють статус «Почесного донора в Україні». Таким донорам вручається нагрудний знак «Почесний донор в Україні», а також відповідне посвідчення (ч. 2 ст. 12 Закону).

З огляду на вище викладене, можна зробити висновок, що потребує удосконалення і поліпшення державної політики в галузі розвитку безоплатного добровільного донорства; удосконалення нормативно — правових актів з питань донорства крові з урахуванням міжнародних договорів, ратифікованих Україною; удосконалення системи мотивації населення до безоплатного донорства і заохочення організаторів донорського руху; треба збільшити вік, з якого можливо здавати кров, таким чином збільшиться кількість донорів; скасувати територіальні обмеження, щоб кожен переселенець міг би здавати кров; слід будувати культуру донорства. Якщо це все зробити, то можна досягти бажаного результату та в нашій країні донорство крові розпочне новий етап свого розвитку.

Література

1. Статистика донорства крові в Україні. Міністерство охорони здоров'я. 2017. URL: <https://donor.ua/statistics/official>.
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 02.08.2018 р. № 435-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
3. Сімейний кодекс України : Закон України від 28.08.2018 р. № 2947-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
4. Про донорство крові та її компонентів: Закон України (з 1 січня 2006 року до Закону України «Про донорство крові та її компонентів» будуть внесені зміни згідно із Законом України від 16.11.2004 р. № 2177-IV). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/239/95-вр>.

5. Демидчик Є.П. О донорстве крови и ее компонентов URL: http://www.tamby.info/-197_2010.htm.
6. Гудзенко О.П., Новак В.Л., Мороз Є.Д. (2010) Служба крові України: проблеми, шляхи вирішення. *Актуальні проблеми гематології трансфузійної медицини*: матеріали ювілейної наук.-практ. конф. за участю міжнародних спеціалістів: Львів. 2010. С. 16 - 20.
7. Довідник донора крові (як здати кров). URL: <http://uk.shram.kiev.ua/health/donor.shtml>.

Українська мова як компонент професійної культури юриста

Пирожкова А.Є., студентка

Економіко-правничий коледж

Науковий керівник:

Войтович Є.М., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Мова – основний комунікативний засіб людства, оскільки саме за її допомогою будь-яка людина контактує з іншими людьми, сприймає чужі й продукує власні висловлювання, виражаючи в них свої думки та почуття. Класифікуючи і характеризуючи професії, психологи передусім звертають увагу, на який об’єкт спрямована діяльність фахівців. Тому й розрізняють групи спеціальностей в системах «людина – природа», «людина – машина», «людина – людина». Саме до останньої належить професія юриста, а значить її успішність, багато в чому визначається умінням грамотно і професійно будувати своє спілкування, вмінням максимально точно виражати свої думки, логічно і послідовно будувати публічні виступи.

Останнім часом при дослідженні професійної культури юриста питання комунікації, культури спілкування, діяльності і мовленнєвої компетенції, (роботи В. Барковського, С. Большакова, Р.Кацавець, Л. Писаренко, Г. Попова, В. Соколової, Є. Соколова, Г. Сагач, І. Тимченко, О. Уварової, та ін.) [1, с. 4] є предметом ґрунтовних наукових досліджень, оскільки діяльність адвоката, експерта-криміналіста, судді, слідчого, прокурора, нотаріуса, юрисконсульта полягає у постійному спілкуванні з людьми, так чи інакше пов’язана з мовленням, з конкретними його аспектами, а тому вимагає широкого світогляду та високого рівня мовленнєвого етикету.

Правник готує законопроекти, займається діловодством, укладає протоколи допиту і огляду місця події, постанови, вирокі і ухвали, договори і угоди. Юристу доводиться зустрічатися з людьми найрізноманітніших професій і різного рівня культури й у кожному випадку необхідно обрати тональність розмови, аргументувати свою точку зору, і відповідно до мовних норм формулювати свої думки. Тому цілком справедливим вбачається висновок Н. Івакіної, яка, досліджуючи культуру мовлення у юридичній сфері, зазначає, що «...недостатньо грамотно написаний обвинувальний вирок, а також штампована, суха, нецікава і непереконлива мова прокурора або адвоката не сприяє реалізації судом його високих функцій. Зроблена юристом мовна помилка порочить його як представника органів правосуддя. Якщо помилка залишилася непоміченою, то правник виявляється посередником мовної некомпетенції. Таким чином, мовна культура не є індивідуальною справою кожного юриста....» [2, с. 810].

У зв’язку із зазначеним, слід зауважити, що вимоги щодо мовної компетентності юриста на сучасному етапі знаходять своє віддзеркалення у нормативно-правових актах, оскільки ст. 10 Конституції України ще у 1996 році закріплено, що державною мовою в Україні є українська мова [2], а також те, що правосуддя в Україні здійснюється державною мовою. Знання державної мови є обов’язковою вимогою для професійної юридичної діяльності. Так, наприклад, ст. 6 Закону України від 05.07.2012 р. «Про адвокатуру і адвокатську діяльність», ст. 12 Закону України від 02.06.2016 р. «Про судоустрій та статус суддів», ст. 49 Закону України від 02.07.2015 р. «Про Національну поліцію», ст. 27 Закону України від 14.10.2014 р. «Про прокуратуру», ст. 19 Закону України від 10.12.2015 р. «Про

державну службу» тощо серед вимог до кандидатів на посади у зазначених сферах закріплюють обов'язкове володіння державною мовою.

Оскільки мова юриста має певне суспільне значення, до неї пред'являються підвищені вимоги, ігнорування яких може негативно вплинути на професійний авторитет правника. Тому зупинимось на основних правилах, використання яких дозволить максимально ефективно використовувати мову як компонент професійної культури юриста, серед яких наступні:

1) точність та лаконічність мовлення, яке досягається завдяки використанню логічних законів і форм мислення. Слід акцентувати увагу на тому, що в професійній діяльності юристу необхідно постійно удосконалювати навички своєї мовної поведінки, підвищувати культуру спілкування, а також намагатись висловлюватись максимально простими словами, що будуть зрозумілі широкому загалу;

2) логічність і послідовність у викладі думок;

3) у процесі спілкування важливо вміти не тільки говорити, а й слухати себе, оцінюючи переконливість, зрозумілість особистих висловлювань, доречність вживання різних мовних і немовних форм комунікації, ступінь емоційності, виразності мови;

4) спостерігати за реакцією аудиторії, співбесідника в процесі спілкування;

5) стильове оформлення висловлювань, адже правильно вибрати стиль власного висловлювання з усіма притаманними йому мовними засобами, розуміння стилістичних характеристик мовлення допомагає юристові адекватно сприйняти зміст сказаного співрозмовником, оцінити його позицію, а отже й об'єктивно підійти до аналізованої проблеми;

6) бути «документальним перфекціоністом», оскільки найчастіше, саме документ є способом взаємодії юриста з зовнішнім світом. Кожен підготовлений документ повинен бути ідеально відформатованим, лаконічним, стислим та граматично коректним. Юристу корисно виробити звичку як мінімум двічі перечитати документ перед його остаточним затвердженням. При цьому слід виключити з тексту слова/речення, які не несуть змістового навантаження. Якщо ж законом затверджена певна форма документу, слід звірити наявність всіх необхідних пунктів/додатків.

Зважаючи на те, що одним із базових компонентів мовної компетенції юриста є вміння й навички укладання документів різного типу, в межах проведеного дослідження особливу увагу було приділено аналізу якості проекту Закону «Про забезпечення функціонування української мови як державної» № 5670-д від 09.06.2017 р., в якому зроблено чергову спробу врегулювати порядок застосування української мови як державної у публічних сферах суспільного життя та визначити загальні засади, завдання, принципи і напрями здійснення державної мовної політики. Аналіз зазначеного законопроекту дозволив виокремити ряд його суттєвих недоліків, які можуть в майбутньому породжувати правові суперечки, серед яких:

1) відсутність юридичної визначеності базових понять «державна мова», «мова корінних народів», «мова національних меншин», «мова міжнародного спілкування», «мовна самобутність корінних народів»;

2) не розкрито зміст словосполучення «статус української мови як єдиної державної мови»;

3) з метою правильного застосування норм і виключення різнотлумачень, потребує правової визначеності поняття сфери приватного спілкування, на яку положенням ч. 2 ст. 2 проекту пропонується не поширювати дію зазначеного Закону;

4) У законопроекті слід усунути ряд термінологічних недоліків шляхом уніфікації юридичної лексики. Так, наприклад, у частині шостій статті 57 слова «постанова про накладення штрафів ухвалюється» слід замінити словами «постанова про накладення штрафів вноситься». У частині другій статті 20 «Ніхто не може бути змушений використовувати під час перебування на роботі та виконання обов'язків за трудовим договором іншу мову, ніж українська», замінити словами «не зобов'язаний» тощо.

Підводячи підсумки слід зазначити, що для юриста нового покоління надзвичайно важливою ознакою професіоналізму є вільне володіння державною мовою. Необхідно, аби він умів не лише висловлюватись на професійному рівні, оперуючи при цьому юридичною термінологією, а й досконало володів загальноповсякденною лексикою, оскільки успіх промови у суді, проведення ділових переговорів, фіксування показань свідків або підозрюваних, складання процесуальних документів, заяв, скарг, запитів, договорів та контрактів, вимагає від правника високої мовної культури, оскільки, як цілком справедливо зазначає Н. Артикуца, досліджуючи нові підходи до мовної підготовки юристів «...навіть чи в якомусь іншому виді писемного (та й усного) мовлення зовнішня форма висловлення має таке велике, а часом і доленосне значення (у житті окремої людини і держави в цілому), як у юриспруденції» [4].

Література

1. Українська мова за професійним спрямуванням. Курс лекцій: Навчальний посібник / за редакцією доц. О.К. Степаненко. Колектив авторів: доц. Акастьолова О.Г., доц. Баранник О.Ю., доц. Ганжа С.А., доц. Майборода Н.Г., доц. Онищенко Г.А., доц. Степаненко О.К., доц. Тупиця О.С. Дніпропетровськ: Пороги, 2011. 216 с. С. 4
2. Ивакина Н. Н. «Основы судебного красноречия». Учебное пособие / Ивакина Н. Н., 2е издание. С. 810.
3. Конституція України від 28.06.1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
4. Артикуца Н. Нові підходи до мовної підготовки майбутніх юристів і викладачів права Н.Артикуца. *Право України*. 1997. № 1.

Крайня необхідність як обставина, що виключає злочинність діяння вчиненого медичним працівником при здійсненні професійної діяльності

Родіна А.С., студентка

Науковий керівник:

Шеховцова Л. І., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Із розвитком нових технологій у медичній сфері, лікарі та інший медичний персонал усе частіше стикається із проблемою визначення меж правомірності, або навпаки, того чи іншого діяння при виконанні ними свого обов'язку щодо надання допомоги пацієнту в небезпечному для його життя стані. І, хоча, існують певні протоколи, інструкції, вимоги та інші нормативно-правові акти, що містять порядок та обов'язкові правила надання медичної допомоги пацієнту. Однак, при надзвичайній ситуації, коли існує реальна загроза життю та здоров'ю людини, лікар повинен усунути її, навіть порушуючи охоронювані Законом інтереси.

Кримінальний кодекс України передбачає відповідальність медичного працівника за суспільно-небезпечні діяння вчинені ним при наданні допомоги хворому у розділі II «Злочини проти життя і здоров'я особи», та інших. Водночас, деякі з них не можна віднести до поняття злочину в усталеному його розумінні, як суспільно-небезпечного діяння. Адже, наприклад, при проведенні абортів чи медичного втручання без згоди хворого, для усунення більшої шкоди, можна говорити про суспільну корисність такого вчинку. Тому, в окремих випадках, постає питання про наявність стану крайньої необхідності при вчиненні лікарем неправомірних дій задля врятування життя хворого.

У кримінальному законодавстві чітко визначено, що не є злочином заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам у стані крайньої необхідності, тобто для усунення небезпеки, що безпосередньо загрожує особі чи охоронюваним законом правам цієї людини або інших осіб, а також суспільним інтересам й інтересам держави, якщо при цьому не було допущено перевищення меж крайньої необхідності [1]. Тобто, об'єктивно, при вчиненні медичним працівником дій, спрямованих на порушення прав і свобод хворого, наявності небезпеки що

загрожує життю особи, таке діяння може підпадати під ознаки вчиненого у стані крайньої необхідності. Питання про кримінальну відповідальність лікаря при посяганні на фізичну недоторканість пацієнта в умовах загрози його життю та здоров'ю не є однозначним та вирішується в залежності від багатьох факторів. Зокрема, справи, які стосуються медичної діяльності є настільки неоднозначними та складними, що потребують проведення судової медичної експертизи у кожному випадку доказування вини медичного працівника.

Визначення правомірності дій медичного працівника, чи навпаки, слід оцінювати з урахуванням наукової доктрини, а також судової практики. Кримінально-правове регулювання медичної діяльності здійснюється не лише шляхом встановлення заборон тієї чи іншої суспільно небезпечної поведінки медичних працівників, а й за допомогою обставин, що виключають злочинність діяння. Серед таких обставин велике значення для медицини мають крайня необхідність [2]. Зокрема, тема вчинення лікарем злочину у стані крайньої необхідності під час здійснення медичної діяльності досліджена у наукових працях Т.Ю. Тарасевич, П. П. Андрушко, В. Ф. Антонов, Ю. В. Баулін, М. І. Бажанов, Н. П. Берестовий, та інших. Окрім цього, питання правомірності такого діяння вирішується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини та інших міжнародних нормативно-правових актів.

При вчиненні злочинів, скоєних при наданні медичної допомоги, предметом посягання яких є тілесна цілісність зовнішньої будови і внутрішньої структури тіла, зокрема, наприклад, переривання вагітності за медичними показаннями або плідноруйнівна операція під час пологів для врятування життя матері; ампутація ноги при гангрені; пересадка донорського органа реципієнту; розкриття лікарської таємниці правоохоронним органам, які розслідують кримінальну справу за фактом зараження венеричною хворобою чи, наприклад, випадок коли особа ковтає металевий предмет (лезо, гвіздок тощо), і для рятування його життя та видалення цього предмету хірургу не залишається нічого іншого, як зробити розтин тканин черевної порожнини, органів шлунково-кишкового тракту, тимчасово пошкоджуючи їх, передбачається умисне вчинення лікарем протиправних дій для усунення небезпеки, що загрожує особі. Проте, для наявності стану крайньої необхідності в медичній діяльності, перш за все, небезпека має бути реальною. А отже такою, яка, по-перше, передбачає надання екстреної медичної допомоги, пов'язаної із заподіянням шкоди здоров'ю людини, по-друге, є невідкладною, оскільки мова йде про життя і смерть пацієнта. Вона повинна становити справжню загрозу для життя хворого та усунути цю небезпеку за даних обставин не можна іншими засобами, крім тих, які пов'язані із заподіянням шкоди. Усі ці ознаки слід розглядати в сукупності [3].

Ще однією з ознак крайньої необхідності у медичній діяльності є те, що частіше всього шкода завдається лікарем не лише третім особам, а й безпосередньо пацієнту, чие життя чи здоров'я знаходиться під загрозою. Наприклад, коли під час хірургічного втручання з приводу певної хвороби, лікар виявляє інше захворювання в ході операції, і задля відвернення можливої загрози життю та здоров'ю хворого, він приступає до хірургічного лікування виявленої патології без згоди хворого. У такому випадку, незважаючи на протиправність дій лікаря, вони є суспільно-корисними. Такими, що вчинені в стані крайньої необхідності [4].

Однак, виходячи з всіх вищезазначених ознак крайньої необхідності та характеру шкоди, яка має бути менш значною ніж та, що відвернута, питання виникає у правомірності, чи навпаки, дій лікаря при екстрених ситуаціях. Наприклад, при пологах поширеним явищем є видавлювання дитини, проколювання навколоплідного міхура, введення препарату, який прискорює пологи, або ж навпаки, уповільнює родову діяльність без повноцінного узгодження з породіллем [5]. І хоча такі дії з боку медичного працівника суперечать правам пацієнта, проте якраз у випадку їх вчинення у стані крайньої необхідності лікар може і зобов'язаний виконати їх. Діючи в умовах крайньої необхідності, він повинен ставити перед собою певну ціль, яку не можна досягти без спричинення шкоди пацієнту. Оскільки, саме спричинення шкоди останньому і є засобом її досягнення, враховуючи те, що її неможливо досягти іншими засобами які б не наражали життя та здоров'я пацієнта на небезпеку. У

випадку, коли лікар міг усунути загрозу, не спричинивши шкоди життю та здоров'я пацієнта стан крайньої необхідності відсутній [4].

З іншої точки зору, здійснення професійних функцій медичним працівником є обставиною, яка визначає правомірність його дій при наданні медичної допомоги чи послуги і, відповідно, виключає їх протиправність і суспільну небезпечність. Викладене не дозволяє погодитися з твердженням, що медичний працівник нібито опиняється в стані крайньої необхідності, що виключає злочинність діяння завжди, коли надає медичну допомогу чи послугу. Подібні думки відстоюють, зокрема, І. Івшин, В. Бітєєв [5]. Тобто, питання про вчинення діяння у стані крайньої необхідності відпадає взагалі, оскільки, виходячи з цієї позиції, будь-які діяння лікаря є правомірними. На нашу думку, таке твердження не можна вважати правильним, бо, перш за все, не завжди діяння медичного працівника позбавленні умислу на спричинення шкоди конкретному пацієнту при наявності особистих мотивів, по-друге, законодавець не звільняє від кримінальної відповідальності осіб пов'язаних з наданням медичних послуг.

Цікавою є позиція А. Диванчикова, яка передбачає, що з моменту звернення пацієнта до медичного закладу, усі дії медичного працівника вчиняються у стані крайньої необхідності. Проте, така ситуація має відрізнятися неординарністю, конфліктністю різних інтересів, можливістю її вирішення тільки шляхом заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам. Всі ці обставини відсутні у випадку звичайної «необхідності». Наприклад, за медичною допомогою можуть звертатися з метою омолодження, зміни статі тощо. В усіх перелічених випадках говорити про ситуацію крайньої необхідності не можна, оскільки в них первісно відсутня небезпека для життя і здоров'я людини, а отже й відсутній стан крайньої необхідності [2].

Таким чином, не завжди при виконанні медичним працівником своїх обов'язків можна говорити про стан крайньої необхідності. До даного поняття можна застосувати лише конкретно визначені ситуації, які несуть особливу небезпеку для життя хворого, його правам. При цьому, враховується характер загрози, наслідки, які могли б настати, якщо небезпеці не вдалося б запобігти [2]. Оцінюючи несприятливі наслідки у медичній практиці, перш за все, необхідно встановити правильність, чи навпаки, надання медичної допомоги. Якщо медичну допомогу було надано правильно, то питання про неправомірність дій лікаря взагалі не розглядається і стан крайньої необхідності відсутній [7]. За загальним правилом, особа не несе відповідальності при спричиненні шкоди менш значною, ніж та, що відвернена. Проте, важливим є дотримання меж крайньої необхідності. При вирішенні цього питання, слід виходити з кожного окремо взятого випадку з урахуванням наявності обставини, що виключає злочинність діяння.

Література

1. Кримінальний кодекс України : офіц. текст. Київ : Алерта, 2019. 214 с.
2. Тарасевич Т. Ю. Крайня необхідність під час здійснення медичної діяльності. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 3. С. 310–315.
3. Стеценко С.Г., Стеценко В.Ю., Сенюта І.Я. Медичне право України : підруч. Київ : Правова єдність, 2008. 507 с.
4. Сарієв О.М. Крайня необхідність у медичній діяльності та умови її правомірності. *Вісник Тамбовського університету*. Тамбов, 2014. №5. С. 75-83.
5. Пологи і здорова дитина. Як вберегтися від лікарської халатності, насилля та байдужості. URL: <https://life.pravda.com.ua/health/2018/12/11/234557/> (дата звернення: 18.04.2019).
6. Чеботарьова Г. В. Проблеми визначення обставин, що виключають злочинність діяння у сфері медичної діяльності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція*. Одеса, 2013. № 6-1. С. 169–172.
7. Дунаєвська Л. Криміналістична характеристика злочинів, скоєних при надання медичної допомоги. *Підприємництво, господарство і право*. Київ, 2003. № 7. С. 112-115.

Домашнє насильство як детермінанта жіночої злочинності

Свіденко А.О., студентка

Науковий керівник:

Плутницька К.М., к.ю.н., ст. викладач

Запорізький національний університет

Жіноча злочинність як специфічний вид злочинності тривалий час ставала предметом наукових пошуків дослідників різних сфер знань. З радянських часів є «аксіома» про те, що жіноча злочинність є нібито індикатором здоров'я суспільного життя [1]. В умовах сьогодишньої актуалізації руху за гендерне рівність назріла необхідність наголосити, що такі погляди применшують роль чоловічої злочинності і виокремлюють жіночу злочинність в окрему категорію, що не є доцільним, адже обидві ці категорії злочинів викликаються здебільшого одними й тими самими детермінантами.

Традиційно жінці нав'язується роль «берегині сімейного вогнища» й саме з цією якістю (або ж її відсутністю) пов'язують основні причини та умови жіночої злочинності. У рамках даної роботи ми розглянемо домашнє насильство як детермінанту злочинності, у тому числі й жіночої.

Домашнє насильство характеризується високою латентністю. Так, згідно з Єдиними звітами про кримінальні правопорушення за 2013-2018 р.р. з насильством у сім'ї пов'язано всього 0,3% облікованих кримінальних правопорушень [2].

Згідно з Єдиними звітами про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення Генеральної прокуратури України за 2016-2018 рр. питома вага жінок, яким серед осіб, які вчинили кримінальні правопорушення складала 11,9% [3]. Розрахунок ланцюговим методом динаміки свідчить про зростання жіночої злочинності в середньому на 9,6 % з кожним роком. Як зазначає Сонг Дандан, тенденція до збільшення відсотку злочинів, які вчиняються жінками, яскраво проявляється у всьому світі. Так, наприклад, у Німеччині жіноча злочинність складає 24% від загальної злочинності, а в США – 30% [4].

Структура ж злочинності жінок у період 2016-2018 рр. в Україні мала такий вигляд [3]: злочини проти власності – 58,6%; злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення – 11,88%; злочини проти життя і здоров'я особи – 10,61%; злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян та злочини проти журналістів – 4,9%; злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг – 3,54%; злочини у сфері господарської діяльності – 2,04%; злочини проти громадського порядку та моральності – 1,94%; злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту – 1,69%; злочини проти правосуддя – 1,58%; злочини проти громадської безпеки – 1,27%; злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина – 1,12%; злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку – 0,22%; злочини проти волі, честі та гідності особи – 0,22%; злочини проти основ національної безпеки – 0,18%; злочини проти встановленого порядку несення військової служби – 0,08%; злочини у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації – 0,07%; злочини проти довкілля – 0,06%; злочини проти безпеки виробництва – 0,02%; злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи – 0,01.

Домашнє насильство є однією з вагомих причин жіночої злочинності. Мається на увазі не тільки сексуальні та фізичні (штовхання, побиття, волочіння, травмування) прояви такого насильства, а й емоційний аб'юз (вербальна агресія, неконтрольовані ревності, вплив на самооцінку людини). Наслідками сімейного насильства стають тілесні ушкодження, психічні розлади, самогубство, втрата почуття самоповаги та самоконтролю в жертви. Дослідження демонструють, що 70% жінок-правопорушниць тривалий час зазнавали насильства в сім'ї, перш ніж ними був вчинений злочин [5].

Так само, до причин домашнього насильства належать: відсутність стійких доходів у жінок, у тих сім'ях, де вони займаються виключно домашнім господарством. Як правило, це є основним поштовхом до вчинення корисливих злочинів, таких, як крадіжка, шахрайство, вимагання тощо. Предметами цих злочинів стають коштовні речі: мобільні телефони, техніка, ювелірні вироби, одяг та гроші. А у зв'язку з тим, що розмір заробітної плати не відповідає ринковим цінам або заробітна плата в жінки відсутня взагалі, то, як наслідок, вона йде на вчинення крадіжок недорогих речей, продуктів харчування тощо.

Друга причина, психологічне уявлення (гендерне кліше) чоловіка про свою винятковість і довершеність проти жінки. Поділ обов'язків у родині, манера поведінки відбуваються відповідно до «соціальних ролей» чоловіка або жінки. Прагнення чоловіка продемонструвати своє верховенство над дружиною шляхом застосування насильства породжує в жінці бажання помсти або бажання випередити повторний акт агресії. Однак, є поширеними і випадки обміну ролями в цій ситуації, коли жінка вчиняє насильство над чоловіком та дітьми, керуючись власними переконаннями про побудову «правильної» сімейної моделі.

Великий вплив на розуміння гендерних ролей у сім'ї несе релігія. У якості приклада наведемо уривок із послання до Ефесян: «Нехай кожен із вас любить так свою дружину, як самого себе, а дружина нехай боїться свого чоловіка!». Як правило, під час трактування священнослужителями упускають першу половину цієї настанови, акцентуючи увагу на необхідності для жінки залишатися покірною і слухняною своєму чоловіку.

І, нарешті, слід згадати психологічну заблокованість жінки, а іноді й осіб, що мають надавати їй допомогу, щодо публічного показу «брудної білизни», що змушує неодноразово переносити домашнє насильство. Одним з об'єктів гендерної соціалізації в цьому плані виступає суспільство, засуджуючи публічний показ родинного життя, а в разі порушення загальноприйнятого сценарію осуд спрямовується не на кривдника, а на його жертву. Згідно з опитуванням, 23,6% жінок звернулися за допомогою до своїх родичів, друзів, громадських організацій, однак 15,6% прохань були проігноровані [6].

Крім того, гендерні стереотипи детермінують значний розрив у рівні заробітної плати в жінок і чоловіків. Так, найбільша різниця в розмірах заробітної плати жінок і чоловіків зафіксована в галузях промисловості (25,9%), поштової та кур'єрській діяльності (35,4%), фінансовій та страховій діяльності (33,6%).

Отже, жіноча злочинність значною мірою детермінується домашнім насильством, коріння, якого, зі свого боку, лежить у гендерних стереотипах. Вважаємо, що саме застосування ефективних заходів запобігання домашньому насильству допоможе знизити рівень жіночої злочинності. Суттєвим кроком у цьому напрямі стало прийняття Законів України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 № 2229-VIII та «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» від 06.12.2017 № 2227-VIII. Тим не менше необхідно розробляти механізми подальшого впровадження низки їх положень у життя.

Література

1. Надьон О. В. Жіноча злочинність: деякі особливості розслідування справ. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. 2018. Випуск 49. Том 2. С. 105-107. URL: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/1111/%CD> (дата звернення: 20.04.2019).
2. Єдині звіти Генеральної прокуратури України про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати досудового розслідування за 2013-2018 рр. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/statinfo.html> (дата звернення: 20.04.2019).
3. Єдині звіти Генеральної прокуратури України про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за 2016-2018 рр. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/statinfo.html> (дата звернення: 20.04.2019).

4. Song Dandan. Discussion of Female Crime from the Perspective of Social Gender. *Journal of Women's Academy at Shandong*, 2008 (5): 40. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com> (дата звернення: 20.04.2019).
5. Sun Jingyan. Notes on the Survey of Chinese Women's Prison. Beijing: *Writers Publishing House*, 2002: 89. URL: <https://openknowledge.worldbank.org>. (дата звернення: 20.04.2019).
6. Міжнародна федерація з обробки інформації: дані за 2018 рік. Офіційний сайт міжнародної організації. URL: <http://www.ifip.org> (дата звернення: 20.04.2019).

Закордонний досвід запобігання злочинності неповнолітніх

Сімонян Я.Н., студентка

Науковий керівник:

Плутницька К.М., к.ю.н., ст. викладач

Запорізький національний університет

На сучасному етапі розвитку нашої держави питання злочинності неповнолітніх є дуже актуальним, адже це стає все більшою загрозою для України як для молоді демократичної та правової держави. Відсутність єдиної та ефективної системи заходів запобігання злочинам, неузгодженість загальнодержавних цільових програм соціальної профілактики за відповідним напрямком, саме все це і є однією з передумов, яка не дає змогу досягти позитивних результатів у зниженні рівня злочинності серед неповнолітніх та їх захисту від кримінального середовища. Якщо більш детально проаналізувати й урахувати світовий досвід, то в Україні можна буде створити дієву та ефективну систему запобігання злочинності неповнолітніх і це дасть змогу вирішити чимало суспільних проблем і, насамперед, забезпечить зниження рівня злочинності серед неповнолітніх у майбутньому та сприятиме зміцненню правопорядку в цілому у державі.

Українські науковці під запобіганням злочинності розуміють сукупність різноманітних видів діяльності і заходів у державі спрямованих на вдосконалення суспільних відносин з метою усунення негативних явищ та процесів, що породжують злочинність або сприяють їй, а також недопущення вчинення злочинів на різних стадіях злочинної поведінки [1, с. 53].

Васильківська І. П. під запобіганням правопорушенням неповнолітніх розуміє діяльність органів і служб у справах неповнолітніх, спеціальних закладів для неповнолітніх, спрямовану на виявлення й усунення причин та умов, що сприяють учиненню неповнолітніми правопорушень, а також позитивний вплив на негативну поведінку окремих неповнолітніх [2, с. 96].

Обрання Україною європейського напрямку розвитку, зумовлює більш ґрунтовну потребу залучення досліджень зарубіжного досвіду у сфері запобігання злочинності неповнолітніх. Тому вважаємо за доцільне проаналізувати запобігання злочинності неповнолітніх у таких країнах як: США, Німеччина, Нова Зеландія та Велика Британія, оскільки вони мають вагомий напрацювання у сфері організації запобігання кримінальним правопорушенням серед неповнолітніх.

Наприклад, у США особливе значення для профілактики та превенції підліткової злочинності мають скоординовані зусилля державних органів влади, органів місцевого самоврядування та представників місцевих громад щодо створення програм зайнятості підлітків. Сюди ж належать усі заходи, які допомагають якось зайняти неповнолітніх громадян у вільний від відвідування школи час, а саме: створення спортивних та оздоровчих центрів, центрів і клубів самодіяльності, підтримка різних молодіжних рухів (зокрема, бойскаутського руху) тощо.

Також на наш погляд є ефективними у боротьбі зі злочинністю неповнолітніх такі заходи:

- посилення та підтримка шкіл у прагненні до інновацій, таких як шкільні команди або інші організаційні стратегії розвитку для дітей, які знижують рівень злочинності та правопорушень;

- роз'яснення та доведення норм про поведінку за допомогою правил, укріплення позитивної поведінки та впровадження загальношкільних ініціатив (таких як програми проти булінгу), які знижують рівень злочинності та правопорушень і запобігають вживанню наркотичних та психотропних речовин;

- навчальні програми з оволодіння соціальними навичками поведінки у суспільстві, навчання життєвим навичкам, які вивчають протягом тривалого періоду часу, зокрема такі навички, як управління стресом, вирішення проблем, самоконтроль, підвищення емоційного інтелекту;

- навчання навичкам критичного мислення молоді, яка перебуває у зоні ризику, моделювання поведінки в різних ситуаціях або системи заохочень і покарань, що запобігає вживанню наркотичних та психотропних речовин;

- реабілітаційні програми для дорослих і неповнолітніх правопорушників з використанням спеціальних методик та індивідуального підходу, що відповідають їх факторам ризику [3, с. 118].

Система запобігання злочинності неповнолітніх у США, насамперед, спрямована на усунення причин й умов злочину, превентивне вирішення конфліктних ситуацій у сім'ї, формування довірчих відносин між поліцією і громадянами, використання різних програм, які сприяють фізичному та психологічному розвитку неповнолітніх. Крім того, у США використовують і нетрадиційні методи запобігання злочинам такі як: застосування гіпнозу та медитація.

У Німеччині однією з найбільш відомих програм попередження злочинності неповнолітніх є «Kurve kriegen», назву програми можна дослівно перекласти з німецької мови як «встигнути вчасно». Дана програма стартувала у 2011 році в 8 регіонах Південного Рейн-Вестфалія терміном на два роки. У ній взяли участь понад 200 неповнолітніх злочинців. Основна мета «Kurve kriegen» полягає в тому, щоб уберегти неповнолітніх правопорушників від подальшого «потрапляння в злочинність» і тим самим зменшити кількість неповнолітніх, які вчиняють злочини. Основною цільовою групою цієї програми є неповнолітні злочинці у віці від 8 до 15 років, які вчинили мінімум один насильницький злочин або три тяжких злочини проти власності, а також умови життя яких обтяжені проблемами, які обумовлюють їх залучення до злочинної діяльності. Другою цільовою групою зазначеної програми є батьки (законні представники) неповнолітніх злочинців, включених в цю програму.

В ході реалізації програми застосовувалося близько 40 різних видів заходів. Найбільш поширеними є такі заходи, як проведення компетентних тренувань (наприклад, тренування проти агресії, батьківські тренінги – консультації психолога, допомога матері-одиначці, заняття йогою тощо); тренування соціальних навичок спілкування; інтегровані пропозиції (наприклад, допомога в навчанні – додаткові заняття, репетиторство, мовні курси), різні консультації (наприклад, консультації щодо алкогольної, наркотичної або іншої залежності); педагогічні, спортивні пропозиції (заняття в різних спортивних секціях, гуртках) тощо. При визначенні конкретних заходів фахівці педагоги враховують необхідність досягнення таких цілей, як запобігання залучення неповнолітнього в подальшу кримінальну діяльність; підвищення соціальної компетенції неповнолітніх злочинців (тобто навичок їх спілкування, комунікації з однолітками й суспільством, підняття їх самооцінки тощо); поліпшення індивідуальних життєвих перспектив неповнолітніх злочинців [4, с. 266].

У Новій Зеландії щодо неповнолітніх використовується відновлювальна модель правосуддя, спрямована на запобігання рецидивної злочинності неповнолітніх після (або в ході) процесу реабілітації, забезпечення соціальної реабілітації неповнолітнього правопорушника, виправлення його протиправної поведінки. Огляд новозеландського законодавства виявив такі основні акти у сфері запобігання злочинності неповнолітніх: Закон про дітей, молоді та сім'ї 1989 г. (Children, Young Persons and Their Families Act), який

встановлює принципи і процедури роботи з неповнолітніми правопорушниками; Закон щодо захисту дітей 2004 року (Care of Children Act), закріплює права дітей, що сприяє добробуту і інтересам неповнолітніх. Мета законодавчих актів Нової Зеландії полягає в передачі неповнолітніх злочинців з системи кримінального судочинства в альтернативну систему, засновану на соціальному підході. Система попередження злочинності неповнолітніх в Новій Зеландії включає підрозділи у справах неповнолітніх поліції, департаменти у справах молоді та сім'ї Міністерства соціального розвитку, агентства по захисту дітей. Підрозділами поліції використовується відновне застереження, що означає використання застереження або «останнього попередження» як спроба змусити неповнолітнього взяти на себе відповідальність за свої дії, усвідомити, чому його поведінка вважається протиправною і неприйнятною, і при цьому сприяти його реінтеграції в суспільство. Такі заходи здійснюються кваліфікованими співробітниками, які повинні вивчити причини, що лежать в основі правопорушення, і обговорити його вплив на постраждалих осіб, а в певних випадках вони можуть привести до перенаправлення дитини в служби соціального забезпечення. У Новій Зеландії для запобігання повторних правопорушень поліція організовує «сімейні конференції» – це зібрання представників найближчого соціального оточення, на яких в результаті обговорень і при досягненні розуміння приймаються рішення. «Сімейна конференція» носить винятковий характер і залучає до участі не тільки правопорушника, потерпілих і адвокатів, а й членів сімей, друзів, співробітників поліції, представників громади і будь-яких інших осіб, які можуть внести вклад в процес своєю участю [5, с. 605].

На нашу думку, «сімейні конференції», які організовуються поліцією Нової Зеландії є досить ефективним засобом, який можна було б запровадити і в Україні, оскільки злочинна поведінка неповнолітніх негативно позначається на їх особистісному розвитку, тим самим сприяючи продовженню ними кримінальної діяльності, а під час обговорень на «сімейних конференціях» розробляється узгоджена стратегія подальших дій злочинця, яка заохочує взяти на себе відповідальність та, по можливості, виправити вчинене зло, і при цьому неповнолітня особа відчуває підтримку. Успіх сімейних конференцій був настільки вражаючим, що нині вони проводяться в Австралії, Великобританії, Нідерландах, Швеції та Бельгії.

У Великій Британії для запобігання злочинам серед неповнолітніх створено особливі підрозділи «дитячої поліції», які працюють з молоддю віком до 17-ти років, чия поведінка свідчить про деморалізацію. Між дирекцією шкіл і «дитячою поліцією» налагоджено постійний контакт. У взаємодії з населенням британська поліція практикує три види контактів. Індивідуальний контакт полягає в морально-психологічному, контрольованому виливі поліцейського на конкретну людину. У деяких діють спеціальні служби поліцейських чиновників зі зв'язків з населенням. Кожен охочий може прийти на прийом, отримати консультацію, пораду або надати інформацію, що цікавить поліцію. Найперспективнішими груповими контактами поліції та населення є тематичні зустрічі в університетах, коледжах, початкових школах. У навчальних програмах шкіл деяких регіонів запроваджено викладання дисципліни «Охорона громадського порядку». Столична поліція організовує підготовку юристів для виступів на радіо й телебаченні. Популярною протягом тривалого часу є телерубрика «Поліцейська п'ятихвилинка» [6, с. 387-388].

Отже, особливе значення у запобіганні злочинності серед неповнолітніх у Великій Британії відіграє поліція. Спеціальні підрозділи поліції у справах неповнолітніх аналізують рівень злочинності, її динаміку, на підставі чого розробляють рекомендації для громадських установ та беруть активну участь у реалізації профілактичних програм.

Таким чином, вивчення досвіду зарубіжних країн може сприяти розробці нових і нестандартних схем запобігання протиправної поведінки неповнолітніх, орієнтованих на українське суспільство. В умовах формування правової держави особлива увага повинна приділятися не тільки проблемам захищеності особи правом, але її культурному та трудовому вихованню, розвитку сім'ї. На нашу думку, найбільш дієвою програмою запобігання правопорушень серед неповнолітніх є програми спрямовані на укріплення сім'ї,

профілактику протиправної поведінки неповнолітньої особи, підвищення рівня шкільної освіти та інші програми, які, як і у зарубіжних країнах, сприятимуть становленню молоді її розвитку та захисту. Використовуючи зарубіжний досвід слід пам'ятати, що потрібно не просто вирішувати питання впровадження певних норм, а й провести роботу з адаптації необхідних дієвих підходів і засобів, запозичених в інших країнах.

Література

1. Малко В. Д. Криминология : учебник для вузов. М : ЗАО «Юстицинформ», 2006. 528 с.
2. Васильківська І.П. Запобігання злочинності неповнолітніх в Україні. *Право України*, 2004. № 1. С. 95–98.
3. Шендрик В. В., Лаптий Ю. І. Особливості попередження злочинності неповнолітніх у США, Канаді та Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. Спец. випуск № 1. С. 114 –122.
4. Сокол Ю. В. Понятие несовершеннолетних интенсивных преступников в Германии несовершеннолетних Северном Рейне – Вестфалии (ФРГ). *Вестник Краснодарского университета МВД России*. 2015. №4 (30). С. 264–268.
5. Дородонова Н. В., Евстифеева Е. В., Ильгова Е. В. Предупреждение преступности несовершеннолетних: опыт США и Новой Зеландии. *Всероссийский криминологический журнал*. 2018. Т. 12. № 4. С. 601–608.
6. Йосипів А. О. Зарубіжний досвід запобігання злочинам, що вчиняють неповнолітні з маргінального середовища. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 1. С. 381-392.

Обмежувальні заходи, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство як новела українського кримінального законодавства

Федоренко А.А., студентка

Науковий керівник:

Шеховцова Л.І., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Постановка проблеми та її актуальність. Законом України від 6 грудня 2017 року №2227-VIII до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України були внесені зміни, відповідно до яких 11 січня 2019 року набув чинності новий розділ Кримінального кодексу України (далі – КК) «Розділ XIII-1. ОБМЕЖУВАЛЬНІ ЗАХОДИ». Оскільки така зміна є новелою вітчизняного законодавства, постає актуальна проблема щодо тлумачення зазначених у розділі норм та їх практичного застосування.

Аналіз досліджень і публікацій. На даний момент наукові дослідження щодо наведеного питання майже відсутні. Це обумовлено новизною проблеми та поки що нетривалим строком дії внесених змін. Попри те, деякі юристи-практики провели певний аналіз нововведень, серед яких, наприклад Т. Слуцька та Д. Головін.

Мета цієї статті полягає в аналізі тих норм, які внесені до КК Розділом XIII-1. Оцінка і порівняння заходів, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство, зазначених у КК, із положеннями Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та із зарубіжним регулюванням даного питання.

Розробка проблеми домашнього насильства і обмежувальних заходів щодо його протидії потребує, перш за все, роз'яснення значення цього терміну. Так відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала)

особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [1].

Також визначення щодо насильства над жінками і домашнього насильства знаходимо у Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами, відповідно до якої:

Насильство стосовно жінок визначається як порушення прав людини й форма дискримінації жінок та означає всі акти насильства за гендерною ознакою, результатом яких є або може бути завдання фізичної, сексуальної, психологічної або економічної шкоди чи страждання жінкам, зокрема погрози таких дій, примусу чи свавільне позбавлення волі, незалежно від того, відбувається це в публічному чи приватному житті;

Домашнє насильство належить до зазначених вище видів насильства, але воно відбувається в сім'ї, сімейному колі або між нинішніми чи колишніми партнерами, що перебували або не перебували в шлюбі, незалежно від того чи кривдник наразі чи колись жив з жертвою. Це охоплює жертв і правопорушників обох статей та брутальне поводження з дітьми та літніми людьми так само, як і насильство над інтимним партнером [2, с. 17].

Поштовхом до внесення змін до КК та прийняття Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» стала Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами, яка була запропонована до ратифікації 14 листопада 2016 року. Необхідність ратифікації Стамбульської конвенції зумовлена і перспективою набуття Україною повноправного членства в ЄС та, відповідно, наближенням чинного та майбутнього законодавства України до законодавства Європейського Союзу, а також пов'язана із зобов'язаннями України перед Радою Європи.

Чинне законодавство України не містить всеохоплюючого визначення насильства щодо жінок і гендерно зумовленого насильства (водночас гендерно зумовлене насильство має багато проявів: домашнє насильство, зґвалтування, фізичні напади, переслідування, сексуальні домагання тощо) [3]. Такі причини були зазначені як такі, що спонукають до ратифікації Стамбульської Конвенції, вони ж стали рушійною силою змін, які ми бачимо у Кримінальному Кодексі.

Надалі аналізуючи Розділ XIII-1 КК, необхідно виділити ті умови, що є обов'язковими для застосування зазначених у ньому обмежень. По-перше, ч. 2 ст. 91-1 КК визначає суб'єкта, до якого можуть застосовуватись обмежувальні заходи. Не дивлячись на те, що за загальним правилом кримінальна відповідальність настає з 16 років, обмежувальні заходи застосовуються до особи, яка на момент вчинення домашнього насильства досягла 18-річного віку [4]. По-друге, такі обмеження застосовуються не до всіх засуджених, а лише до осіб, покарання яких не пов'язане з позбавленням волі, або звільнених з підстав, передбачених КК, від кримінальної відповідальності чи покарання. По-третє, ч. 3 ст. 91-1 КК визначає конкретні строки, на які може бути призначені обмежувальні заходи. Вони можуть застосовуватись на строк від одного до трьох місяців і за потреби можуть бути продовжені на визначений судом строк, але не більше як на 12 місяців [4].

Говорячи про обмежувальні заходи, варто звернути увагу на випадки їх призначення. Як зазначалося вище, такі обмеження не застосовуються у разі призначення покарання у виді позбавлення волі чи до осіб, які звільнені від кримінальної відповідальності чи від покарання. Тому слід визначити порядок із якими видами покарань можуть призначатись додаткові обмеження. Стаття 126-1 КК визначає, що домашнє насильство карається громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до двох років [4].

Як приклад призначення обмежувального заходу поряд із основним покаранням можна навести справи із судової практики. У справі № 473/888/19 Вознесенський міськрайонний суд Миколаївської області ухвалив після відбуття основного покарання в виді одного місяця арешту, засудженого направити для проходження програми для кривдників

або пробаційної програми. У цьому випадку застосовано захід, передбачений п.5 ч.1 ст.91 – 1 КК України [6]. Ще одним прикладом варто зазначити вирок Доманівського районного суду Миколаївської області у справі № 475/139/19. Де було застосовано п.3 ч.1 ст.91 – 1 КК України, а саме суд ухвалив покласти на засудженого обов'язок заборони наблизитися на 50 метрів до місця проживання потерпілої по вулиці Петровського, 24 в смт. Доманівка Миколаївської області строком на 3 (три) місяці [7].

Продовжуючи аналіз, слід порівняти обмежувальні заходи, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство, визначені у Кримінальному і Кримінальному Процесуальному Кодексах та Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». У КК та КПК таких обмежень визначається п'ять, чотири з яких дублюють один одного:

1) заборона перебувати в місці спільного проживання з особою, яка постраждала від домашнього насильства;

2) обмеження спілкування з дитиною у разі, якщо домашнє насильство вчинено стосовно дитини або у її присутності;

3) заборона наблизитися на визначену відстань до місця, де особа, яка постраждала від домашнього насильства, може постійно чи тимчасово проживати, тимчасово чи систематично перебувати у зв'язку з роботою, навчанням, лікуванням чи з інших причин;

4) заборона листування, телефонних переговорів з особою, яка постраждала від домашнього насильства, інших контактів через засоби зв'язку чи електронних комунікацій особисто або через третіх осіб [4, 5].

П'ятий пункт має дещо різне формулювання з більш розширеним змістом у КПК: направлення для проходження програми для кривдників або пробаційної програми (КК) [4] і направлення для проходження лікування від алкогольної, наркотичної або іншої залежності, від хвороб, що становлять небезпеку для оточуючих, направлення для проходження програми для кривдників [5].

Попри це, Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», окрім вище наведених, визначає і шостий захід – усунення перешкод у користуванні майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності або особистою приватною власністю постраждалої особи [1]. Але таке положення важко назвати обмеженням для особи кривдника, адже воно не звужує коло можливостей такої особи. І, враховуючи його цивільно-правову природу, його не варто відносити до заходів впливу під час кримінального провадження. Саме через це ми й не знаходимо визначення такого заходу ні в КК, ні в КПК.

Також особливій уваги потребує той факт, що із запровадженням обмежувальних заходів, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство, до кримінального закону було включено статтю, що передбачає відповідальність за їх недотримання і невиконання. Таким чином відповідно до ст. 390-1 КК невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників караються арештом на строк до шести місяців або обмеженням волі на строк до двох років [4]. Дана норма виступає гарантією дотримання передбачених у Розділі XIII-1 обмежувальних заходів.

Підсумовуючи усе вище зазначене, найважливішим є те, що насильство в сім'ї відтепер криміналізоване. А ті заходи, які визначає ст. 91-1 КК надаватимуть додатковий захист і безпеку особам, що стали жертвами домашнього насильства. І також визначальним моментом є введення кримінальної відповідальності за недотримання і порушення цих обмежень, що допоможе ізолювати кривдника, який не прагне перевиховатись, і перешкодити більш тяжким наслідкам, які може потягнути за собою домашнє насильство.

Література

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7 грудня 2017 р. № 2229-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>
2. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська Конвенція): Довідник для членів парламенту, 2014. URL: <http://dls.gov.ua/wp-content/uploads/2018/12/Конвенція->

РС-Про-запобігання-та-протидію-насилльству-щодо-жінок-і-домашньому-насилльству-та-боротьбу-із-цими-явищами.pdf

3. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насилльству стосовно жінок і домашньому насилльству та боротьбу з цими явищами: Пояснювальна записка до проекту Закону України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60492
4. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n2777>
5. Кримінальний Процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n1882>
6. Вирок у справі № 473/888/19. Єдиний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80863064>
7. Вирок у справі № 475/139/19. Єдиний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80946201>

Правомірне обмеження права на недоторканність житла: цивільно-правовий аспект

Федоренко А.А., студентка

Науковий керівник:

Щипанова О.О., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Дотримання прав і свобод людини і громадянина є основоположним напрямом в розбудові України як правової і соціальної держави. Декларовані Конституцією України права знаходять своє відображення і в юридичній доктрині, і в законодавчому закріпленні. І саме на них ґрунтується і розвивається сучасна вітчизняна система права.

Одним з основоположних особистих немайнових прав в Україні визнається право на недоторканність житла. Однак, не дивлячись на те, що питання реалізації цього права не є новелою національного законодавства, право на недоторканність житла залишається найменш дослідженим з ряду особистих немайнових прав фізичних осіб. Що не дає повного уявлення про можливі способи здійснення, обмеження та захисту порушеного права. Означені обставини обумовлюють потребу в поглибленому дослідженні цивільно-правової природи, змісту та форм обмеження права на недоторканність житла в Україні.

Висвітлення даного питання здійснювалося вченими з декількох аспектів: теоретико-правового (Г.П. Мазур), цивільно-правового (Н.О. Горобець, М.В. Скаржинський, Р.О. Стефанчук), кримінально-процесуального (В.С. Бондар, В.О. Маляров, Е.Є Манівлець) та конституційно-правового (О.В. Козир) Попри це, розробка проблеми дотримання права на недоторканність житла не є досить досконалою, оскільки доробок радянських науковців наразі є неактуальним та не може бути застосований, а вітчизняні дослідження поки є малочисельними і не достатньо впорядкованими.

Мета цієї статті полягає в аналізі цивільно-правового регулювання способів та механізмів правомірного обмеження права на недоторканність житла, порівнянні цих обмежень у різних галузях права.

Говорячи про гарантування права на недоторканність житла, перш за все слід розглянути термін «житло» як правову категорію. Визначення знаходимо у ст. 379 Цивільного кодексу України, де вказано, що житлом фізичної особи є житловий будинок, квартира, інше приміщення, призначені та придатні для постійного проживання в них [1]. Але, через те, що суспільно-правові відносини, пов'язані із недоторканністю житла, регламентуються різними галузями права, відповідно і сам термін має своє закріплення у великій кількості нормативно-правових актів.

Так, відповідно у ст. 6 Житлового кодексу України зазначено, що житло – це жилі будинки і жилі приміщення, призначені для постійного проживання громадян, а також для використання в установленому порядку в якості службових приміщень [2]. У ч. 3 ст. 233

КПК України зазначається, що під житлом особи розуміється будь-яке приміщення, яке знаходиться у постійному чи тимчасовому володінні особи, незалежно від його призначення і правового статусу, та пристосоване для постійного або тимчасового проживання в ньому фізичних осіб, а також всі складові частини такого приміщення [3].

Аналізуючи всі три визначення, приходимо до висновку, що трактування поняття, наведене у ст. 379 ЦК України, є найбільш доречним і конкретизованим для практичного застосування.

Надалі розглядаючи право на недоторканність житла, його гарантії та нормативно-правове закріплення, необхідно звернутися до законодавчої бази. Стаття 30 Конституції України [4] та ст. 311 Цивільного Кодексу України проголошують, що житло фізичної особи є недоторканим. Це є основоположна теза, яка розкривається і деталізується в інших галузевих нормативно-правових актах (законах та підзаконних актах).

Розробка проблеми дотримання права на недоторканність житла, його правомірного і неправомірного обмеження загалом концентрується навколо питання проникнення в житлові приміщення чи інші володіння. Законне обмеження конституційного права особи на недоторканність житла можливе: а) при порушенні кримінальної справи, проведенні досудового слідства (проведення виїмки, обшуку, накладення арешту, огляді, слідчому експерименті); б) при розшуку злочинця "по гарячим слідам" та проведенні оперативно-розшукової діяльності; в) при невідкладних небезпечних надзвичайних ситуаціях: наданні першої допомоги, ліквідації осередків епідемічної небезпеки, при усуненні екстрених комунальних проблем [5].

Проте в більшості випадків проникнення є не обмеженням, а саме порушенням права, і розглядається скоріше як кримінально-процесуальна категорія з огляду на сутність проблеми. Таке порушення має місце: а) у ситуаціях, які не містять достатніх правових та законних підстав, наприклад, при обшуку без відповідного рішення суду; б) при вчиненні злочинів: крадіжок, грабежів, розбоїв, незаконного встановлення прослуховуючих пристроїв та пристроїв спостереження тощо; в) у разі вчинення проступків (наприклад, зайва цікавість сусідів); г) при усуненні незначних, поточних комунальних несправностей, які не вимагають термінового втручання; д) при прийнятті різноманітних рішень службовцями житлово-комунальних підприємств у зв'язку із заборгованістю за послуги вищевказаних організацій, які інколи мають характер самоуправства; е) у разі незаконного позбавлення житла або іншого порушення права на житло [5, с.13].

Гарантією недоторканості житла є заборона виселення фізичної особи або іншим чином примусового позбавлення її житла, крім випадків, встановлених законом. До таких випадків слід, зокрема, відносити, наприклад, викуп житла, у зв'язку з викупом земельної ділянки для суспільних потреб (ст. 351 ЦК України), викуп житла, яке є пам'яткою історії та культури (ст. 352 ЦК України), конфіскацію будинку за вироком суду у зв'язку із вчиненням злочину (ст. 354 ЦК України) [6].

Варто розглянути кожен з цих випадків більш детально. Викуп житла, у зв'язку з викупом земельної ділянки для суспільних потреб регламентується Законом України «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності» від 17 листопада 2009 р. № 1559-VI [7]. Вичерпний перелік можливих випадків викупу земельної ділянки і об'єктів нерухомості, що на ній знаходяться, вказаний у ч.1 ст.7 Закону. Також у ч.1 ст.10 зазначено коло суб'єктів, які мають право на ініціювання викупу. Аналізуючи це, ми розуміємо, що тільки конкретно визначена особа у конкретно визначеній ситуації має право на проведення такого викупу. Також щодо самої процедури важливо зазначити, що орган виконавчої влади чи орган місцевого самоврядування, який прийняв рішення про викуп земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, зобов'язаний письмово повідомити про це їх власника (власників) протягом п'яти днів з дня прийняття такого рішення, але не пізніше як за три місяці до їх викупу [7]. Таке повідомлення має бути передано власнику особисто під розписку. Надалі власник повинен

протягом 10 днів з дня отримання листа надати письмову відповідь щодо згоди або відхилення пропозиції викупу. Викуп земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, здійснюється шляхом укладення договору купівлі-продажу, що підлягає нотаріальному посвідченню. У разі надання особі у власність земельної ділянки чи іншого майна замість викупленого може укладатися договір міни [7]. Оскільки викуп може відбуватися лише за згодою власника, то саме дотримання такої процедури є ознакою правомірності обмеження права на недоторканність житла.

Наступна підстава для обмеження – це викуп житла, яке є пам'яткою історії та культури. Механізм викупу в даному випадку регулюється Законом України «Про охорону культурної спадщини» від 8 червня 2000 р. № 1805-III. Відповідно до ст. 21 Закону, якщо в результаті дій або бездіяльності власника пам'ятки їй загрожує пошкодження або знищення, відповідний орган охорони культурної спадщини робить власнику пам'ятки попередження. Якщо власник пам'ятки не вживе заходів щодо її збереження, зокрема у зв'язку з неможливістю створення необхідних для цього умов, суд за позовом відповідного органу охорони культурної спадщини може постановити рішення про її викуп. У разі невідкладної необхідності забезпечення умов для збереження пам'ятки позов про її викуп може бути пред'явлено без попередження. Викупна ціна пам'ятки визначається за згодою сторін, а в разі спору – судом [8]. Виходячи із вказаних умов, приходимо до висновку, що викуп житла, яке є пам'яткою історії та культури можливе тільки у випадку, коли особа нехтує його збереженням у відповідному стані. І за загальною процедурою вона буде попереджена заздалегідь і матиме змогу виправити ситуацію. Тому в цьому випадку обмеження права на недоторканність житла більшою мірою залежатиме безпосередньо від особи-власника.

Розглянемо останню підставу - конфіскація будинку за вироком суду у зв'язку з вчиненням злочину. Задля більш детального дослідження звернемося до Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику призначення судами кримінального покарання» від 22 грудня 1995 р. № 22 [9]. У Кримінальному кодексі та Кодексі України про адміністративні правопорушення передбачений такий вид покарання/стягнення, як конфіскація майна. У випадках вчинення злочину вона може поширюватися і на житлове приміщення, будинок або квартиру винної особи [9]. Виконання покарання у вигляді конфіскації майна здійснюється Державною виконавчою службою районних (міських) управлінь юстиції за місцем перебування майна. Якщо опис майна вже проводився, державний виконавець перевіряє наявність зазначеного в описі майна і вживає заходи щодо виявлення іншого майна засудженого, яке підлягає конфіскації. У випадку виявлення такого майна, державний виконавець включає його до опису. Якщо опис майна не проводився, державний виконавець здійснює виконавчі дії, спрямовані на виявлення майна засудженого, що підлягає конфіскації і після його виявлення здійснює опис майна, про що складає відповідний акт [10]. Аналізуючи вказані умови проведення конфіскації, доходимо висновку, що цей вид обмеження також залежить від дій особи-власника. Оскільки є факт того, що таке покарання призначається тільки за конкретно визначені злочини, особа повинна заздалегідь розуміти, що наслідком її неправомірних дій може бути обмеження права на недоторканність житла.

Проаналізувавши цивільно-правове регулювання способів та механізмів правомірного обмеження права на недоторканність житла, можемо зробити висновок, що кожне із наведених обмежень частково або повністю залежить від волі власника. Таким чином, здійснені особою дії і прийняті рішення впливають на дотримання права на недоторканність житла, що свідчить про те, що особа-власник має реальний вплив на можливі наслідки таких обмежень. Оскільки законодавство має чітко визначені механізми, умови та підстави обмеження даного права, в разі повного дотримання цих механізмів з боку держави не можна говорити про порушення, а обмеження в даному випадку є необхідними і правомірними.

Література

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

2. Житловий кодекс Української РСР від 30 червня 1983 р. № 5464-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10>
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
4. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
5. Козир О.В. Конституційне право особи на недоторканність житла: автореф. дис. ... канд. юр. наук: спец. 12.00.02. Харків, 2011. 21 с.
6. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: станом на 28 жовт. 2009 р. / Багач Е.М та ін. Київ: Ліга, 2010. 577 с.
7. Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності: Закон України від 17 листопада 2009 р. № 1559-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1559-17#n92>
8. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 8 червня 2000 р. № 1805-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#o290>
9. Про практику призначення судами кримінального покарання: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 22 грудня 1995 р. № 22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0022700-95>
10. Кримінально-виконавчий Кодекс України з коментарями: Науково-практичний коментар. URL: <http://legalexpert.in.ua/komkodeks/uik/98-uik/6324-48.html>

Випадок (казус) у кримінальному праві

Холодій Л. О., студентка

Науковий керівник:

Шеховцова Л. І., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Кримінальний Кодекс України є кодифікованим актом, який регулює кримінально-правові відносини та встановлює, які діяння є злочинами. Нажаль, кримінальне законодавство має певні прогалини і нерегульовані моменти. Прикладом цього може бути випадок (казус).

Поняття випадку (казусу) широко відоме науці кримінального права та зустрічається на практиці, проте прямо не зазначено у Кримінальному Кодексі України (Далі - КК). Через те, що кримінальне законодавство не закріплює поняття казусу, на практиці зустрічаються випадки неправильної кваліфікації діянь, помилкового відмежування злочину від невинного діяння тощо.

Окремими питаннями стосовно казусу займалися такі вчені, як: Л. А. Арчібасова, Р. В. Вереша, П. С. Дагель, В.Ф. Кириченко, М. Й. Коржанський, Ю. С. Коткова, І. В. Теслицький та інші.

Розпочнемо із формулювання поняття випадку (казусу). Через те, що українське законодавство не містить даного визначення, можемо звернутися до думок вчених стосовно цього кримінально-правового явища. На думку Ю. В. Бауліна, казус у загальному розумінні кримінального права — обставина, що виключає окремий елемент складу злочину — вину. Деякі вчені доводять, що казус, на відміну від вини, потрібно вважати не психічним ставленням особи до вчинюваного (його не існує), а особливим психічним станом особи, яка діє (не діє) у тій чи іншій обстановці, що виключає суспільну небезпечність вчиненого нею. Протилежної позиції дотримуються інші автори, стверджуючи, що при невинуватому заподіянні шкоди відсутнє будь-яке психічне ставлення до вчиненого. У зв'язку із цим йдеться про незадіяння свідомості і волі суб'єкта при вчинюваній ним дії (бездіяльності) або до наслідків, які настали[1].

Адамян А. С. виділяє чотири ознаки казусу, за яких особа:

1) не усвідомлювала і за обставинами справи не могла усвідомити суспільну небезпечність своїх дій (бездіяльності);

2) не передбачала можливості настання суспільно небезпечних наслідків і за обставинами справи не повинна була їх передбачати;

3) не передбачала можливості настання суспільно небезпечних наслідків і не могла їх передбачати;

4) передбачала можливість настання суспільно небезпечних наслідків своїх дій (бездіяльності), але не могла їм запобігти через невідповідність своїх психофізіологічних якостей вимогам екстремальних умов чи нервово-психічним перенавантаженням [2].

Очевидно, що усі характеризуючі ознаки дуже тісно пов'язані із інститутом вини. Виходячи із положень Кримінального Кодексу, вина поділяється на умисел та необережність, яка у свою чергу містить злочинну самовпевненість і злочинну недбалість. Необережність є злочинною самовпевненістю, якщо особа передбачала можливість настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння (дії або бездіяльності), але легковажно розраховувала на їх відвернення. Необережність є злочинною недбалістю, якщо особа не передбачала можливості настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння (дії або бездіяльності), хоча повинна була і могла їх передбачати [3].

Отже, можна сказати, що випадок (казус) за своєю структурою дуже схожий із злочинною недбалістю. Проте, говорити про їх ототожнення не можна. Згідно із Постановою Пленуму Верховного Суду України "Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи", злочинну недбалість слід відмежовувати від невинного заподіяння шкоди (коли особа не передбачала настання відповідних наслідків, не повинна була і (або) не могла їх передбачати) [4].

Це пояснюється тим, що при вчиненні казусу відсутні водночас обидва критерії злочинної недбалості - об'єктивний (обов'язок передбачення особою суспільно небезпечних наслідків свого діяння) і суб'єктивний (реальна можливість такого передбачення) або хоча б один із них [5]. Можна зробити висновок, що казус треба відокремлювати від злочинної недбалості. Таке твердження виходить з того, що під час казусу, особа як не передбачає, так і не може передбачити можливість настання суспільно небезпечних наслідків через незалежні від неї обставини та швидкість самого процесу "злочину". Тому, при вчиненні випадку (казусу), особа не може бути притягнута до кримінальної відповідальності через відсутність важливої частини складу злочину - суб'єктивної сторони.

Діюча кримінально-правова доктрина України розглядає казус, спираючись на 2 аспекти. Згідно з ними, казус полягає в тому, що особа, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, не усвідомлювала і за обставинами справи не могла усвідомлювати суспільної небезпеки своїх дій (бездіяльності); така особа не передбачала можливості настання суспільно небезпечних наслідків і за обставинами справи не повинна була і не могла їх передбачити [6].

Норму про невинне заподіяння шкоди містять кримінальні кодекси країн пострадянського простору, зокрема: Вірменії, Азербайджану, Таджикистану, Туркменістану, Казахстану, Киргизстану, Росії, Республіки Білорусь, Республіки Молдова та інших [7].

Наприклад, російське кримінально-правове законодавство розглядає дане поняття не тільки з аспектів, що наведені вище, а й з додатковим тлумаченням. Воно передбачає, що невинне заподіяння шкоди також характеризується тим, що особа, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, хоча і передбачала можливість настання суспільно небезпечних наслідків своїх дій (бездіяльності), але не могла запобігти ним в силу невідповідності своїх психофізіологічних якостей вимогам екстремальних умов або нервово-психічних перевантажень (тобто, несподівано виникла або змінилася ситуація, до якої особа не була готова або зі своїх психофізіологічних якостей не здатна була прийняти адекватне рішення і знайти спосіб для запобігання шкідливих наслідків) [8].

У законодавстві Республіки Вірменія дане питання регулюється статтею 31 «невинне заподіяння шкоди» глави 5 «Вина» Кримінального кодексу:

«1. Діяння визнається вчиненим невинно, якщо особа не усвідомлювала і в даній обстановці не могла усвідомлювати суспільно небезпечний характер своєї дії (бездіяльності) або не передбачала можливості настання суспільно небезпечних наслідків і в даній обстановці не повинна була і не могла їх передбачити. 2. Діяння визнається вчиненим невинно також в разі, якщо особа передбачала можливість настання суспільно небезпечних наслідків своєї дії (бездіяльності), не бажала їх настання, але в силу невідповідності своїх психофізичних якостей екстремальним умовам або нервово-психічним перевантаженням не могла запобігти їх настанню » [9].

У законодавстві Республіки Азербайджан зазначене питання врегульовано статтею 7 «Принцип відповідальності за провину» Кримінального кодексу: «7.2. особа не підлягає кримінальній відповідальності за невинне заподіяння шкоди » [10].

У законодавстві Республіки Білорусь це питання розглядається в статті 26 «невинне заподіяння шкоди (випадок)» глави 4 «Вина» Кримінального кодексу: «Діяння визнається вчиненим невинно, якщо особа, яка його вчинила, не усвідомлювала і за обставинами справи не повинна була або не могла усвідомлювати суспільну небезпеку своєї дії або бездіяльності, або не передбачала можливості настання суспільно небезпечних наслідків і за обставинами справи не повинна була або не могла їх передбачити »[11].

Кримінальний кодекс Республіки Казахстан в статті 19 «Вина» містить таке положення: «2. Об'єктивне зобов'язання, тобто кримінальна відповідальність за невинне заподіяння шкоди, не допускається »[12].

У статті 20 «невинне діяння (непередбачений випадок)» глави «Злочин» Кримінального кодексу Республіки Молдова вказується: «Діяння визнається вчиненим невинно, якщо особа, яка вчинила його, не усвідомлювала шкідливий характер своїх дій або бездіяльності, не передбачала можливості настання їх шкідливих наслідків і відповідно до обставин справи не повинна була або не могла їх передбачити »[13].

У Кримінальному кодексі Республіки Таджикистан, зокрема в статті 31 «невинне заподіяння шкоди (випадок)» глави 5, досліджувана проблема вирішена таким чином: «Діяння визнається вчиненим невинно, якщо особа, яка його вчинила, не усвідомлювала, не повинна була або не могла усвідомлювати суспільної небезпеки своєї дії (бездіяльності) або не передбачала можливості настання суспільно небезпечних наслідків і за обставинами справи не повинна була або не могла їх передбачити »[14].

Кримінальний кодекс Республіки Туркменістан включає статтю 30 «невинне заподіяння шкоди (випадок)» такого змісту:« 1. Діяння визнається вчиненим невинно, якщо особа не усвідомлювала його суспільної небезпеки або не передбачала можливості настання суспільно небезпечних наслідків своєї дії (бездіяльності) і за обставинами справи не повинна була або не могла їх передбачити. 2. Діяння визнається також здійсненим невинно, якщо особа, яка його вчинила, хоча і передбачала можливість настання суспільно небезпечних наслідків, але не могла їх запобігти в результаті невідповідності її психофізіологічних якостей екстремальним умовам або нервово-психологічним перевантаженням »[15].

Можемо зробити висновок, що в розглянутих нормативно-правових актах закріплені різні поняття випадку (казусу), що залежать від ступеня деталізації у нормі закону. Наприклад, у кодексах Азербайджану та Казахстану казус характеризується відсутністю вини і розуміється як невинне заподіяння шкоди). У таких державах як Білорусь, Молдова, Таджикистан поняття випадку розкривається більш детально: особа, що вчинила таке діяння не усвідомлювала і не повинна була його усвідомлювати; не передбачала і не повинна була передбачати настання суспільно небезпечних наслідків. Більш повне тлумачення випадку (казусу) можемо знайти у законодавстві Вірменії, Туркменістану та Росії. Ці країни встановлюють обов'язковими ознаками казусу не тільки можливість не усвідомлення особою свого діяння, неможливість передбачення суспільно небезпечних наслідків за таку дію або бездіяльність, а ще й психофізичні якості, які впливали на особу у момент заподіяння шкоди.

Вважаємо, що детальна регламентація поняття випадку (казусу), як у Туркменістані, Вірменії або Росії є дужче коректною, бо вона охоплює більше ознак, що можуть допомогти кваліфікувати діяння як суспільно безпечне. Тому, пропонуємо закріпити в кримінальному законодавстві України тлумачення казусу, передбачивши два його різновиди: «1. Діяння визнається вчиненим невинно, якщо особа, яка його вчинила, не усвідомлювала і за обставинами справи не могла усвідомлювати суспільної небезпеки своїх дій (бездіяльності) або не передбачала можливості настання суспільно небезпечних наслідків і за обставинами справи не повинна була або не могла їх передбачити. 2. Діяння визнається вчиненим невинно, якщо особа, яка його вчинила, хоча і передбачала можливість настання суспільно небезпечних наслідків своїх дій (бездіяльності), але не могла запобігти цим наслідкам в силу невідповідності своїх психофізіологічних якостей вимогам екстремальних умов або нервово-психічних перевантажень ».

Закріплення випадку (казусу) в законодавстві України дозволить більш точно розмежовувати випадки винного і невинного здійснення діянь, які спричинили суспільно небезпечні наслідки. Також, це послужить додатковим гарантом захисту громадян від залучення до кримінальної відповідальності за суспільно небезпечні чи інші дії, в результаті яких настали суспільно небезпечні наслідки, але які, по суті, були випадковими, так як особа не передбачала настання суспільно небезпечних наслідків, не могла і не повинна була їх передбачити.

Література

1. Вереша Р. В. Казус у кримінальному праві: основні ознаки та необхідність законодавчої регламентації. Часопис цивільного та кримінального судочинства. 2016. № 4(31). URL: file:///D:/%D0%97%D0%B0%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%B7%D0%BA%D0%B8/Chc_ks_2016_4_16.pdf.
2. Адамян А. С. Правова природа казусу як невинного заподіяння шкоди в кримінальному праві України. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2014. URL: http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc10-2/part_2/26.pdf.
3. Кримінальний кодекс України від 05. 04. 2001 р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. Ст.131.
4. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07. 02. 2003 № 2. Вісник Верховного Суду України. 2003. № 1(35). С. 5.
5. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник / Ю.В.Баулін та ін. 3-є вид. Київ: Юрінком Інтер, 2007. 496 с.
6. Уголовный кодекс Российской Федерации. URL: <http://www.zakonrf.info/uk/28>.
7. Форитор Т. М. Випадок (казус) як кримінально-правове явище. URL: http://www.rusnauka.com/13_NPN_2010/Pravo/65981.doc.htm.
8. Уголовный кодекс Российской Федерации. URL: <http://www.zakonrf.info/uk/28>.
9. Уголовный кодекс Республики Армении. URL: <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1349&lang=rus>.
10. Уголовный кодекс Республики Азербайджан. URL: <http://www.legislationonline.org/ru/documents/action/popup/id/14108>.
11. Уголовный кодекс Республики Беларусь. URL: <http://www.pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=hk9900275&p2=%7BNRPA%7>.
12. Уголовный кодекс Республики Казахстан. URL: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1008032.
13. Уголовный кодекс Республики Молдова. URL: <http://lex.justice.md/ru/331268>.
14. Уголовный кодекс Республики Таджикистан. URL: http://www.base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=2324.
15. Уголовный кодекс Республики Туркменистан. URL: <http://ugolovnykodeks.ru/category/ugolovnyj-kodeks-turkmenistana>.

Проблемні аспекти реалізації права на паліативну допомогу

Холодій Л. О., студентка

Науковий керівник:

Щипанова О. О., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

На сьогодні розбудова в Україні демократичної, правової, соціальної держави потребує вирішення проблем політичного, економічного, соціального і культурного характеру. Пріоритетними серед них є проблеми забезпечення прав і свобод людини і громадянина, оскільки вирішення зазначених питань виступає одним із головних критеріїв оцінки ефективності реформування всіх сфер суспільного життя. В цьому аспекті право на паліативну допомогу є важливим в системі реалізації прав людини та громадянина.

Сучасний розвиток українського суспільства припав на період економічної, соціально-політичної кризи, що позначається на всіх напрямках забезпечення конституційних прав його громадянам. Особливої уваги з боку держави та її громадських інституцій потребує фізичний стан здоров'я та рівень захворювань в суспільстві, який невпинно погіршується невиліковними або затяжними хворобами і потребує державного втручання та удосконалення паліативної допомоги українців, які мають проблеми зі здоров'ям і віднесені до паліативних пацієнтів.

Вважаємо доцільним розпочати аналіз обраної теми з висвітлення понять. Зокрема, ВООЗ (Всесвітня організація охорони здоров'я) дає таке визначення паліативної допомоги: "Паліативна допомога — це комплексний підхід, мета якого забезпечити максимально можливу якість життя невиліковно хворих і членів їхніх родин, шляхом запобігання та полегшення страждань завдяки ранньому виявленню і точному діагностуванню симптомів болю та розладів життєдіяльності, проведення адекватних лікувальних заходів, симптоматичної (ад'ювантної) терапії та догляду, надання психологічної, соціальної, духовної та моральної підтримки" [1, с. 95].

Отже, бачимо, що зміст поняття паліативної допомоги є дуже широким. За загальними даними, паліація включає у себе як куративну допомогу, яка розпочинається з моменту постановки діагнозу, так і допомогу наприкінці життя, коли за прогнозами смерть особи може настати протягом 12 місяців. Більш того, вона може надаватися особам усіх вікових груп на будь-якій стадії захворювання, як одночасно так і окремо від радикальної терапії [2].

Також інформація щодо паліації, її основних засад, осіб, на яких розповсюджується дія міститься у п.1.4. Розділу I Наказу Міністерства охорони здоров'я України "Про організацію паліативної допомоги в Україні" від 21.01.2013 р. У цьому акті зазначається, що: "загальна паліативна допомога це така паліативна допомога, яка надається паліативному пацієнту від моменту встановлення діагнозу невиліковного прогресуючого захворювання медичними працівниками відповідно до їх спеціалізації" [3].

Рання ідентифікація та точно поставлений діагноз щодо захворювання чи станів, що загрожують життю — це дуже важливі чинники, які істотно впливають на перебіг хвороби особи загалом. Однак, згідно з ст. 35-4 Закону України "Основи законодавства України про охорону здоров'я" від 19. 11. 1992 р. зазначається, що на останніх стадіях перебігу невиліковних захворювань пацієнтам надається паліативна допомога, яка включає комплекс заходів, спрямованих на полегшення фізичних та емоційних страждань пацієнтів, а також надання психосоціальної і моральної підтримки членам їх сімей [4].

Можна констатувати, що ст. 35-4 Закону України "Основи законодавства України про охорону здоров'я" звужує поняття паліативної допомоги, говорячи про можливість її отримання наприкінці хвороби. Вважаємо це порушенням права кожної особи на медичну допомогу і погоджуємося з тим, що паліація, згідно з загальними правилами, повинна визначатися як допомога невиліковно хворій особі з моменту встановлення такого діагнозу.

Для того, щоб забезпечувати функціонування системи паліації сьогодні в Україні існує Інститут паліативної та хоспісної медицини, що був створений згідно з наказом

МОЗ України від 26.06.2009 р. № 463 як базовий науково-методичний і лікувальний заклад з питань паліативної та хоспісної допомоги пацієнтам з невиліковними хворобами та обмеженим терміном (прогнозом) життя. Його основні напрямки та завдання збігаються із положеннями Наказу МОЗ України від 19.03.2018 № 504 "Про затвердження Порядку надання первинної медичної допомоги"(далі - Наказ). Даний документ висвітлює послуги надання паліативної допомоги, а саме:

- регулярну оцінку стану важкохворого пацієнта та його потреб;
- оцінку ступеня болю та лікування больового синдрому;
- призначення наркотичних засобів та психотропних речовин відповідно до законодавства, включаючи оформлення рецептів для лікування больового синдрому;
- призначення лікування для подолання супутніх симптомів (закрепи, нудота, задиха тощо);

- консультування та навчання осіб, які здійснюють догляд за пацієнтом;
- координацію із забезпечення медичних, психологічних тощо потреб пацієнта.

Згідно ст.35-4 Закону України "Основи законодавства України про охорону здоров'я", паліативна допомога надається безоплатно за направленням закладу охорони здоров'я, в якому пацієнтові надавалася вторинна (спеціалізована) чи третинна (високоспеціалізована) медична допомога, з яким укладено договір про медичне обслуговування населення [5].

Це твердження підтверджується також ст. 4 Закону України "Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення", відповідно до якого паліативна допомога входить до видів медичної допомоги, витрати на які мають покриватися державою [6].

Втім, відшкодовувати витрати на медичну допомогу, в тому числі на паліативну, Національна служба здоров'я України, що є центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері державних фінансових гарантії медичного обслуговування населення, може лише на підставі точних даних, яких наразі вона зібрати не може. Даними, про які йдеться, є задокументована медична інформація про:

- пацієнта, який потребував паліативної допомоги;
- послуги, які були фактично надані пацієнту;
- надавача цих послуг.

Для того, щоб здійснювати свої функції з фінансування, Національна служба здоров'я України має отримати такі дані, мати можливості для верифікації (перевірки достовірності) отриманої інформації, контролю (аудиту) якості та відповідності наданих послуг. Особливістю є те, що ці дані збиратимуться в електронному вигляді, що є новаторством медичної реформи. Зазвичай електронні системи збору та обробки медичної інформації базуються на чинних облікових формах первинної медичної документації, але для паліативної допомоги в Україні такі форми наразі відсутні [7].

Можна сказати, що існує прогалина у новому підході щодо збору та обробки даних, бо фінансування, яке наразі здійснюється частково, не дає змоги комплексно функціонувати інституту паліативної допомоги як такому. Усе це свідчить про колосальну потребу визначення форми та обсягу даних, які збиратимуться Національною службою здоров'я України та слугуватимуть основою розрахунків.

Згідно п. 3.3 Наказу, окремим видом послуг у межах паліації є призначення наркотичних засобів та психотропних речовин для лікування больового синдрому. Слід сказати, що хоча бюрократичні бар'єри доступу до опіїдних анальгетиків в Україні подолано (зокрема, прийнято постанову Кабінету міністрів України від 25 березня 2009 року №333 "Про деякі питання державного регулювання цін на лікарські засоби і вироби медичного призначення", яка суттєво спрощує процес призначення та виконання призначень опіїдних анальгетиків), призначення опіїдів для пацієнтів, що їх потребують, залишається незадовільним [8].

Зокрема, досі не виконано рекомендації ВООЗ щодо максимальної добової дози морфіну, а саме про встановлення відсутності максимальних меж. Також, слід усунути неправильні уявлення про розвиток психологічної залежності у пацієнтів у зв'язку з

використанням морфіну гідрохлориду протягом 2–14 діб. ВООЗ стверджує, що у пацієнтів, які вживають опіоїдні анальгетики за медичними показаннями, психологічна залежність не розвивається.

Можна зробити висновок, що наша держава докладас достатньо зусиль для реалізації права особи на отримання паліативної допомоги. Однак, багато питань, пов'язаних із наданням паліативної допомоги залишаються невирішеними: електронна система обліку осіб та механізм її дії; фінансування паліативної допомоги, його обсяг; підстави та кількість отримання знеболювальних препаратів тощо. Доцільним є розробка окремого закону, що базувався б на нормах вже існуючих нормативно-правових актах, однак мав свою єдину структуру і регулював усі питання паліації, які наразі є проблемними. Зокрема пропонується визначити у даному нормативно-правовому акті конкретне поняття паліативної допомоги. Наприклад, тотожне поняттю, що пропонує ВООЗ: "Паліативна допомога – це комплексний підхід, мета якого забезпечити максимально можливу якість життя невиліковно хворих і членів їхніх родин, шляхом запобігання та полегшення страждань завдяки ранньому виявленню і точному діагностуванню симптомів болю та розладів життєдіяльності, проведення адекватних лікувальних заходів, симптоматичної (ад'ювантної) терапії та догляду, надання психологічної, соціальної, духовної та моральної підтримки". Незважаючи на розвернуте поняття паліації, радимо окремо зазначити коло осіб, на яких повинна розповсюджуватись дія Закону. Щоб застосовувати паліативну допомогу до максимальної кількості осіб, що її потребують, пропонуємо закріпити таке: паліативну допомогу мають право отримувати особи будь-якого віку, які мають невиліковну хворобу (згідно з загальними поняттями паліативної допомоги). Більш того, повинно бути затверджено єдиний механізм переходу даних пацієнтів з паперової до електронної форми. Це може втілитись шляхом утворення спеціального структурного органу при Національній службі здоров'я України. Також, слід вирішити питання зі знеболювальними, зокрема завдяки закріпленню розширеного переліку підстав, згідно з яким лікарі Центрів медико-санітарної допомоги могли б надавати окремі послуги, що належать до паліації.

Література

1. Вольф О. О. Роль глобальних, субрегіональних, національних інституцій громадянського суспільства у гуманізації політики щодо невиліковно хворих у деяких країнах світу та Україні. Київ, 2012. № 1. 94-102 с.
2. Данилюк К.В. Сутнісна характеристика паліативної та хоспісної допомоги і принципи її надання в Україні. Київ, 2018. № 2. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2018/102.pdf.
3. Про організацію паліативної допомоги в Україні: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 21. 01. 2013. Офіційний вісник України. 2013. №41.
4. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19. 11. 1992 р. № № 2801-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1993. №4.
5. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19. 11. 1992 р. № № 2801-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1993. №4.
6. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення: Закон України від 19. 10. 2017 р. № 2168-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 5.
7. Radbruch L. White Paper on standards and norms for hospice and palliative care in Europe. The Research Journal of the EAPC. 2009. P. 278-289.
8. Про організацію паліативної допомоги в Україні: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 21. 01. 2013. Офіційний вісник України. 2013. №41.

Загальні засади та порядок проведення кваліфікаційного оцінювання судді (кандидата на посаду судді) в Україні

Чеченко К.О., студентка магістратури

Науковий керівник:

Сінельнік Р.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Рівень професійності особи, яка виявила бажання реалізувати своє право на обрання посаду судді визначається шляхом проведення спеціальної атестації – кваліфікаційного оцінювання, яке дасть змогу об'єктивно виявити у діючого судді здатність до можливості подальшого відправлення правосуддя, у кандидата на посаду судді – можливість реалізації права на допуск до професійної діяльності судді.

Визначення рівня компетентності та порядності судді (кандидата на посаду судді слід вважати фундаментальною засадою майбутнього уособлення справедливого та ефективного правосуддя в Україні. У своїх працях Л. Москвич вказує на такі критерії оцінювання ефективності судової системи: 1) які відбивають стандарти організації судової системи; 2) що дають змогу оцінити якість функціонування суду, пов'язану з досягненням позитивних цілей правосуддя; 3) які віддзеркалюють стандарти професіоналізму суддів і працівників суду; 4) що допомагають оцінити рівень легітимності інституту суду в суспільстві [1, с. 90].

Кваліфікаційний рівень судді визначається відповідно до положень Розділу V Закону України № 1402-VIII від 02.06.2016 «Про судоустрій і статус суддів» (далі – Закон).

Завдання та підстави передбачені ст. 83 Закону, так визначено, що кваліфікаційне оцінювання проводиться спеціальним органом – Вищою кваліфікаційною комісією суддів України (далі – ВККСУ).

Метою кваліфікаційного оцінювання є визначення здатності судді (кандидата на посаду судді) здійснювати правосуддя у відповідному суді за визначеними законом критеріями [2].

Закон встановлює певний перелік критеріїв, які висуваються до судді (кандидата на посаду судді): 1) компетентність (професійна, особиста, соціальна тощо); 2) професійна етика; 3) доброчесність [2].

Кваліфікаційне оцінювання за критерієм професійної компетентності проводиться з урахуванням принципів інстанційності та спеціалізації.

Відповідність кандидата на посаду судді критерію професійної компетентності оцінюється (встановлюється) за такими показниками: 1. Рівень знань у сфері права. 2. Рівень практичних навичок та умінь у правозастосуванні. 3. Фахова діяльність. 4. Діяльність щодо підвищення фахового рівня. Метою тестувань особистих морально-психологічних якостей та загальних здібностей є оцінювання показників особистої, соціальної компетентності, професійної етики та доброчесності судді (кандидата на посаду судді) [3].

Законом визначено лише дві підстави для призначення кваліфікаційного оцінювання:

1) заява судді (кандидата на посаду судді) про проведення кваліфікаційного оцінювання, у тому числі для участі у конкурсі;

2) рішення ВККСУ про призначення кваліфікаційного оцінювання судді у випадках, визначених законом [2].

Законом визначено, що порядок та методологія кваліфікаційного оцінювання, показники відповідності критеріям кваліфікаційного оцінювання та засоби їх встановлення затверджуються ВККСУ [2]. Так, у 2016 році ВККСУ прийняла нормативно-правовий акт, що встановлює єдиний порядок його проведення – Положення про порядок та методологію кваліфікаційного оцінювання, показники відповідності критеріям кваліфікаційного оцінювання та засоби їх встановлення (далі – Положення).

Стаття 84 Закону встановлює, що протягом трьох місяців з дня надходження відповідної письмової заяви ВККСУ ухвалює рішення про призначення кваліфікаційного оцінювання, виключенням є проведення кваліфікаційного оцінювання у зв'язку з

накладенням дисциплінарного стягнення чи інших випадків, визначених законом [2].

Суддя (кандидат на посаду судді) може звернутися до ВККСУ з відповідною заявою про проведення його кваліфікаційного оцінювання не раніше ніж через один рік з дня ухвалення рішення Комісією за результатами останнього кваліфікаційного оцінювання, крім випадків, коли він подає заяву про проведення оцінювання на зайняття вакантної посади судді в суді нижчої інстанції або іншої спеціалізації [2].

Порядок врахування результатів останнього кваліфікаційного оцінювання судді (кандидата на посаду судді) визначається рішенням ВККСУ [2].

Кваліфікаційне оцінювання проводиться прозоро та публічно, у присутності судді (кандидата на посаду судді), який оцінюється, та будь-яких заінтересованих осіб. У розгляді питання про кваліфікаційне оцінювання судді можуть бути присутніми представники органу суддівського самоврядування [2].

У разі виявлення під час проведення кваліфікаційного оцінювання фактів, що можуть мати наслідком дисциплінарну відповідальність судді, ВККСУ може звернутися до органу, що здійснює дисциплінарне провадження щодо судді, для вирішення питання про відкриття дисциплінарної справи чи відмову в її відкритті [2].

У разі звернення до органу, що здійснює дисциплінарне провадження щодо судді, для вирішення питання про відкриття дисциплінарної справи чи відмову в її відкритті або надходження під час проведення кваліфікаційного оцінювання до органу, що здійснює дисциплінарне провадження щодо судді, скарги щодо поведінки судді, яка може мати наслідком дисциплінарну відповідальність судді, ВККСУ має право зупинити проведення кваліфікаційного оцінювання цього судді [2].

Якщо в процесі кваліфікаційного оцінювання судді ВККСУ стане відомо про обставини, що можуть свідчити про порушення суддею законодавства у сфері запобігання корупції, Комісія негайно повідомляє про це спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції. ВККСУ має право зупинити проведення кваліфікаційного оцінювання цього судді до отримання відповіді від спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції [2].

У разі повідомлення судді (кандидатові на посаду судді) про підозру у вчиненні кримінального правопорушення ВККСУ має право зупинити проведення кваліфікаційного оцінювання цього судді (кандидата на посаду судді) до набрання законної сили вироком суду або закриття кримінального провадження [2].

Етапи кваліфікаційного оцінювання та їх характеристика визначені у ч. 1 ст. 85 Закону: перший – складення іспиту; другий – дослідження досьє та проведення співбесіди; черговість етапів ухвалює ВККСУ.

Згідно із ч. 2 ст. 85 Закону, іспит є основним засобом встановлення відповідності судді (кандидата на посаду судді) критерію професійної компетентності та проводиться шляхом складення анонімного письмового тестування та виконання практичного завдання з метою виявлення рівня знань, практичних навичок та умінь у застосуванні закону, здатності здійснювати правосуддя у відповідному суді та з відповідною спеціалізацією. ВККСУ затверджує порядок проведення іспиту, методику встановлення його результатів. Тестові та практичні завдання іспиту складаються з урахуванням принципів інстанційності та спеціалізації. ВККСУ у пленарному складі може переглядати рішення, прийняті палатою чи колегією, щодо результатів виконаного учасником іспиту практичного завдання. Головний обов'язок ВККСУ – забезпечити прозорість іспиту. На кожному етапі та під час оцінювання результатів можуть бути присутніми будь-які заінтересовані особи.

Порядок формування і ведення суддівського досьє затверджено рішенням ВККСУ від 15 листопада 2016 року № 150/зп-16. Частина 3 статті 85 Закону встановлює право ВККСУ під час формування суддівського досьє (досьє кандидата на посаду судді) запроваджувати та проводити інші тестування з метою перевірки особистих морально-психологічних якостей, загальних здібностей, встановлювати відповідність судді (кандидата на посаду судді) критеріям кваліфікаційного оцінювання шляхом застосування інших засобів. Рішення

Комісії про запровадження та проведення інших тестувань не може встановлюватися індивідуально щодо певного судді чи групи суддів.

Зміст суддівського досьє становить сукупність визначеної Законом інформації про загальні відомості стосовно судді, відомості та документи, пов'язані з кар'єрою судді, ефективність здійснення суддею судочинства, про дисциплінарну відповідальність судді, відповідність судді критеріям професійної етики та доброчесності, а також іншої інформації щодо відповідності судді критеріям кваліфікаційного оцінювання [4]. Вичерпний перелік документів із якого складається суддівське досьє міститься у ч. 4, 5 ст. 85 Закону.

Суддівське досьє (досьє кандидата на посаду судді) є відкритим для загального доступу на офіційному веб-сайті ВККСУ, за винятком відомостей, що містять особисту конфіденційну інформацію; інформації, що містить державну таємницю; даних, що становлять службову інформацію. Повний та безпосередній доступ до суддівського досьє (досьє кандидата на посаду судді) мають члени та уповноважені працівники секретаріатів ВККСУ та ВРП відповідно, а також уповноважені працівники ДСА України. Судді (кандидату на посаду судді) забезпечується доступ для перегляду його досьє в повному обсязі [2].

Встановлювати відповідність судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності під час кваліфікаційного оцінювання ВККСУ допомагає спеціально утворена Громадська рада доброчесності (ст. 87 Закону).

У нинішній системі кваліфікаційного оцінювання дослідження суддівського досьє (особової справи та її показників) потенційно найефективніший метод, що спроможний забезпечити об'єктивні відомості про кандидата у судді. Утім застосування процедур та критеріїв суджень про такого кандидата вимагає виключної деталізації та стандартизації щодо визначення здатності ефективно здійснювати судочинство, не вчиняти дисциплінарних проступків, відповідати етичним та антикорупційним критеріям і т.д.

Окрім вивчення суддівського досьє, ключовою процедурою є співбесіда із суддею (кандидатом на посаду судді), що полягає в обговоренні результатів дослідження суддівського досьє. Дослідження та співбесіда відбуваються одночасно. На нашу думку, необхідною процедурою для ВККСУ є розроблення універсального детального плану співбесіди та критеріїв оцінювання відповідей суддів (кандидатів на посаду судді) з метою забезпечення справедливості, об'єктивності, рівності, неупередженості під час визначення їх кваліфікаційного рівня.

Таким чином досконалі процедури обрання найбільш придатних до суддівської роботи осіб стануть запорукою подальшої ефективності українських судів у цілому.

Література

1. Москвич Л.М. Ефективність судової системи: концептуальний аналіз : [монографія] / Л.М. Москвич. Х.: ФІНН, 2011. 384 с.
2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>
3. «Положення про порядок та методологію кваліфікаційного оцінювання, показники відповідності критеріям кваліфікаційного оцінювання та засоби їх встановлення» затверджене рішенням ВККСУ від 03.11.2016 № 143/зп-16. URL : <https://vkksu.gov.ua/ua/ociniuwannia-suddiw/dokumenty/polojiennia-pro-poriadok-ta-mietodologiiu-kwalifikacijnogo-ociniuwannia-pokazniki-widpowidnosti-kritieriiam-kwalifikacijnogo-ociniuwannia-ta-zasobi-ich-wstanowliennia1/>
4. «Порядок формування і ведення суддівського досьє» затверджене рішенням ВККСУ від 15.11.2016 року № 150/зп-16. URL : <https://vkksu.gov.ua/ua/ociniuwannia-suddiw/dokumenty/poriadok-formuwannia-i-wiediennia-suddiwskiego-dose/>

*Наукове видання
(українською мовою)*

„ЗАПОРІЗЬКІ ПРАВОВІ ЧИТАННЯ”

Тези доповідей
Щорічної міжнародної
науково-практичної конференції
м. Запоріжжя, 06 травня 2019 р.

Відповідальний за випуск: Коломоець Т.О.
Відповідальний редактор: Лютіков П.С.
Технічний редактор: Шиванова М.Г.
Комп’ютерна верстка: Шиванова М.Г.